

J Ó Z S E F A T T I L A T U D O M Á N Y E G Y E T E M

FORCZEK ZOLTÁN:

SZANK KÖZSÉG TÖRTÉNETE ÉS BIBLIOGRÁFIÁJA

Bölcsészdoktori értekezés

Tanácsadó tanár:

Dr. S z á n t ó Imre kandidátus,
tanszékvezető egyetemi tanár

S z e g e d, 1976.

B E V E Z E T É S

/A témaválasztás indoklása, a doktori értekezés beosztása, a kutatás és bibliográfia készítés módszerei./

A helytörténet és az országos történet kölcsönösen rászorulnak egymásra.

A helytörténet adja az alapot az országos történet által vizsgált kérdések tanulmányozásához. Számos olyan feladat várt és vár megoldásra, amelyekkel szemben a történettudomány tétlenül állt volna és állna a helyi tényanyag ismerete nélkül. A helyi vizsgálatok eredményeit pedig az országos történet foglalja egységbe. A helytörténet és az országos történet tehát szerves egységet alkotnak. A helytörténeti kutatásnak új anyagot kell feltárnia, új eredményeket kell hoznia, a régit kell átértékelnie és a hiányokat pótolnia.

Nem kis mértékben a történelem szakos pedagógusok feladata, hogy tevékeny résztvevői legyenek a helytörténeti kutatásnak, és hogy az országban még mindig szép számmal található "fehér foltokat" vizsgálódási területül tüzzék ki. Az pedig szinte természetes, hogy az első próbálkozás vizsgálódási területe ahhoz a helyhez kötődik, ahol az ember meglátta a napvilágot, leélte gyermekéveit.

Ezért választottam kutatómunkám tárgyául Szank község történeti epizódjainak, az egyetemes és országos események szanki vetületeinek feltárását.

A munka szerkezetét illetően a hármas tagolást tartottam célszerűnek.

A "Bevezetés" részben a munka általános jellemzésén és értékelésén túl utalok kutatási eljárásaimra és a bibliográfia készítés módszerére is.

A második szerkezeti részben a község történetét adom, amely a rendelkezésemre álló irodalom és forrás alapján készült. A község történetének feldolgozása során sok problémával kellett megbirkóznom. Nehéz egy olyan település múltját feltárni, amelynek régészeti hagyatékai nincsenek, és amelyről pár mondatos közvetett irodalom állhat csak a kutató rendelkezésére. Levéltári forrásai pedig az átlagosnál is hiányosabbak.

A disszertáció harmadik részében pedig a bibliográfia található, a "források" és "irodalom" két nagy csoportjának megfelelő beosztásban. Az egy-egy csoporton belül a nagy összefoglaló bibliográfiákban alkalmazott csoportosításokat használok.

Szank község forrásainak és irodalmának bibliográfiáját négy év kutató- és gyűjtőmunkája eredményeként készítettem el. Az időigényesség "annotációs" eljárásommal magyarázható. Gyűjtőmunkámat igyekeztem a teljesség igényével végezni. Az egész munkának igyekeztem a gyakorlat során már bevált módszerek alkalmazásával tudományos jelleget kölcsönözni. Így a feltüntetett forrásmunkát mindenképp alkalmasnak tartom arra, hogy annak részletes áttanulmányozása után akár szerzői közösség, akár egyéni munka alapján a község monográfiája tudományos alapon elkészülhessen.

Kutatási eljárásaim és a bibliográfia készítés módszere:
A kutatómunka megindításában az alábbi alapvető bibliográfiák szolgáltak segítségemül:

1. Bodor Antal: Magyarország helyismereti könyvészete. 1527-1940. Budapest, 1944.

2. Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. I-II. kötet. Budapest, 1944.
3. I. Tóth Zoltán: Magyar történeti bibliográfia. 1825-1867. I-III. kötet. Budapest, 1950-52.
4. Banner János - Jakabffy Imre: A Közép-Dunamedence régészeti bibliográfiája.
I. kötet: A legrégibb időktől a XI. századig.
Budapest, 1954.
II. kötet: 1954-1959. Budapest, 1961.
III. kötet: 1960-1966. Budapest, 1968.

A fenti bibliográfiák semmilyen Szankkal kapcsolatos önálló munkára nem utalnak. Éppen ezért az önálló feldolgozás hiányában Szank irodalmának feltárásában eljárásom a következő volt.

A már említett bibliográfiák segítségével először is annak a földrajzi területnek a legkülönbözőbb szempontú k ö n y v é s z e t é t tanulmányoztam át, melybe a mai Szank község - beleértve a határterületét is - szervesen beletartozott. /Az Alfölddel és ezen belül a Duna-Tisza közével foglalkozó munkákra gondolok ott./

A földrajzi területet tovább szűkítve, újabb konkrét adatokat és számtalan utalást találtam a jász-kun területekre vonatkozó irodalomban.

E terület problematikáját számos - köztük neves, például Gyárfás István, Palugyai Imre stb. - kutató dolgozta fel a legkülönbözőbb aspektusból. Ez a témakör időben felöleli a terület eseménytörténetét a kunok betelepülésétől az 1800-as évekig, sőt nem egyszer utalás történik a terület honfoglalás kori eseményeire is.

A megyei monográfiák már Szank néhány mondatos, esetleg fél-

oldal-as történetét is adják.

A jász-kun irodalomból és a megyei monográfiákból többek között kiderült, hogy Szank területe a XV. századtól a századfordulóig különböző városok: Szeged, Kecskemét, Kiskunfélegyháza és Kunszentmiklós bérleménye volt.

A következő lépésként tehát a fenti városok monográfiáit és egyéb jellegű feldolgozásait néztem át. Itt természetesen figyelembe vettem az ugyanarra a városra vonatkozó különböző időpontban és más-más szerző által készített monográfiákat is.

Feltételezésemnek megfelelően több-kevesebb vonatkozásban valamennyi munka érinti Szankot.

Központi figyelmet fordítottam a különböző s t a t i s z - t i k á k r a - időszakos megyei és egyéb országos statisztikák - h e l y s é g n é v t á r a k r a , l e x i k o n o k - r a és a II. József által bevezetett n é p s z á m l á l á - s i k i a d v á n y o k r a .

S z é p i r o d a l m i m u n k á k közül csak a három, Nagy Czirok László által írt könyvben találtam utalást Szankra. Egyházi jellegű munkák közül a néhány egyházmegyei monográfiában, a régóta megjelenő egyházmegyei évkönyvekben és a schematismusokban találtam szépszámú utalást.

Könyvészeti anyag feltárásában a következő intézményeket kerestem fel:

- Katona József Könyvtár, Kecskemét
- Bács-Kiskun megyei Levéltár könyvészete, Kecskemét
- Református Egyházközség Könyvtára, Kecskemét
- Kiskun Múzeum könyvészete, Kiskunfélegyháza

- Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Kiskunfélegyháza
- Thorma János Múzeum könyvészete, Kiskunhalas
- József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged
- Szeged Városi Somogyi Könyvtár, Szeged

A fent megjelölt helyeken meg nem kapott könyveket könyvtárközi kölcsönzés útján próbáltam megszerezni az Országos Széchenyi Könyvtárból, illetve a Szabó Ervin Könyvtárból.

Az illetékes könyvtárak helyismereti gyűjteményére különös gondot fordítottam, annál is inkább, mivel a régebbi, de az olyan közelmúltban megjelenő munkákat is, amelyeket az említett bibliográfiák nem tartalmazzák, éppen helyi vonatkozások miatt a könyvtárak vezetői beszerzik.

Meglehetősen időigényes volt a s a j t ó a n y a g összegyűjtése.

1882-től 1970-ig átnéztem a járási lap valamennyi számát. A jelenlegi "Félegyházi Közlöny" és elődei váltakozva heti egy, illetve két alkalommal jelentek meg. /Névváltozás többször is volt./

Az így összegyűjtött közel 100 cikk alapján is sok értékes adat áll rendelkezésemre, mivel a cikkek tartalmát röviden kivonatoltam.

1958-tól kezdve rendelkezésemre áll a szinte valamennyi országos jellegű lapban és folyóiratban Szankról megjelent cikk. Ezeket a Központi Sajtófigyelő küldte meg a megyei könyvtárnak, melyek a Kecskeméti Katona József Könyvtár Sajtóarchivumában vannak letétben.

E cikkek - mintegy 60 - esetében a könyvtár tárolási rendszerének megfelelően, az évfolyama és száma helyett az archivum tételszámát tudom közölni, mely alatt a kérdéses cikk bármikor kézhez vehető.

Természetesen ezek tartalmát is kivonatoltam. Ugyanitt van lefűzve

az a néhány Szankkal kapcsolatos tudósítás vagy közlemény szövege is, melyek a rádió műsorában elhangzottak.

Szank sajtóanyaga különösen az 1960-as évek közepétől "dúzzadt" meg, ami a szénhidrogén feltárással hozható összefüggésbe. 1965-től jelenik meg az "Alföldi Olajbányász" című szaklap is, mely szintén jelentős számban tartalmaz Szankkal kapcsolatos cikket. Különösen nagy anyag áll rendelkezésre Szank mélyföldtani szerkezetére, geofizikai és rétegtani vonatkozásaira. Számos ilyen jellegű tudományos cikk és tanulmány jelent meg a különböző szaklapokban és folyóiratokban /Földtani Közlöny, Bányászati Lapok stb./.

Külön csoportot képeznek az *i r a t t á r i* munkák. Nagyszámú tudományos adatot tartalmazó kéziratot tanulmány, tröszt, vállalati, üzemi jelentés és rendelkezés van letétben a nagykanizsai, szolnoki és szanki illetékes irattárakban.

Ezek jobbára a mező feltárására, kitermelésére, az üzem technológiai és üzemeltetési vonatkozásaira utalnak.

A helytörténeti kutató számára a legközvetlenebb adatokat a *l e v é l t á r i f o r r á s o k* adják. Szank levéltári anyagát két csoportra oszthatjuk. Az egyik része abból az időből származik, mielőtt Szank önálló község lett. Ez az anyag a szegedi, kecskeméti, kiskunfélegyházi, kiskunhalasi és a kunszentmiklósi fondokban található. A másik csoportot Szank saját iratanyaga képezi. Az 1890-es évektől van ilyen jellegű anyag. Sajnálatos körülmény, hogy a levéltári anyag esetében a külső szervek pontatlan iratkezelése, a két világháború és az 1956-os események miatt sok anyag megsemmisült. A levéltári források további részletes ismertetését a II/A. pont alatt végzem el. Megemlítem még a Duna-Tisza közti

Mezőgazdasági Kamara iratanyagát, mely szintén nagyszámú utalást tartalmaz Szankra.

Szándékosan hagytam utoljára Szank n é p r a j z i anyagát. E tekintetben különösen szerencsés az, aki Szankkal akar foglalkozni, ugyanis rendkívül értékes anyagot tart nyilván zárt anyagként a Kiskunhalasi Thorma János Múzeum.

Mivel azonban az anyagot részben zárt jellege, részben pedig szakértelem hiányában nem dolgoztam be a történeti résznél, itt térek ki annak értékelésére és ismertetésére.

Jelentős kutatást végzett Szankon Nagy Czirok László, amikor az egykori pusztai pásztorkodást és a betyáréletet dolgozta fel. Ezeket az adatait egyrészt a bibliográfiámban feltüntetett szépirodalmi munkáiban tette közzé, másrészt a be nem dolgozottakat a halasi múzeum adattári anyagába helyezte el elszórva 27 000 oldalnyi kézirati munkájában.

Janó Ákos, a sárospataki múzeum jelenlegi igazgatója mintegy 10 éves munkája eredményeként 578 gépelt oldalban dolgozta fel a szanki egyházi anyakönyvi feljegyzéseket, a lehető legigényesebben, a teljességre törekvéssel. Etnográfiai jellegű feldolgozás ez.

A török időben történt elnéptelenedés után, az 1800-as évek elejétől kezdődött meg Szank területének újbóli betelepítése. A betelepülés több irányból történt. Janó Ákos ennek megfelelően többek között azt vette vizsgálat alá, hogy a különböző helyeknek megfelelő különböző szokások a keveredés folytán hogyan hatottak egymásra.

Speciális kutatási területük mellett mind Nagy Czirok László, mind Janó Ákos alkalomszerűen gyűjtötték Szank község település-

történeti adatait is. E munkák mintegy megalapozásául szolgáltak az 1965. áprilisában egy nagyobb, majd augusztusában kisebb apparátussal megismétlődő kollektív jellegű néprajzi kutatómunkának.

A kutatómunka a kiskunhalasi Thorma János Múzeum akkori igazgatójának, Janó Ákosnak szervezésével és közvetlen vezetésével, dr. Bálint Sándor egyetemi tanár előzetes instrukciói alapján folyt le.

A kutatócsoport kollektív céljául tűzte ki Szank településtörténeti, történeti, néprajzi és nyelvészeti vizsgálatát azzal a megfontolással, hogy az összegyűjtött adatokat az egyes szak kutatók saját nevük alatt, önálló szakdolgozatként, Janó Ákos által szerkesztett kötetben publikálják.

A tervezett munka ugyan elmaradt, de mind Janó Ákos előzetes kutatásai, mind a kollektív gyűjtés eredményei az egyes szakkutatók jogfenntartásából a Thorma János Múzeumban egyelőre leltározatlanul fekszenek, még mindig abban a reményben, hogy adandó alkalommal a munkát befejezik.

Tehát ha nem is a tervezett mélységben és terjedelemben, de egy tipikusan puszta pásztor előzményeken, a múlt század végén létrejött mezőgazdasági község monografikus feldolgozását kívánják adni. Ez pedig alapot szolgáltatna arra, hogy egy újabb kollektíva most már azt kutatná, hogy miként változtatta meg a tipikusan mezőgazdasági község arculatát a kőolaj- és földgázfeltárás, valamint az ország egyik legnagyobb kapacitású földgáz üze me, - feltárni tehát milyen változással járt az ipari jellegű bányászkozséggé való átalakulás.

Az összegyűjtött levéltári forrásokkal kapcsolatosan fontos-

nak tartom megjegyezni, hogy a közigazgatásilag Szankhoz tartozó Móricgát anyaga szanki vonatkozású tételeket is tartalmaz. A móricgáti iratok részletes feltárása még a jövő feladata.

Az eddig ismertetett kutatási eljárásomban a "cédulázás" módszerét alkalmaztam. Az egyes tételeket /könyv, tanulmány, cikk stb./ külön-külön cédulára vettem fel és valamennyi esetében tömör tartalmi kivonatot is készítettem. Kivételt képez a zárt anyag.

A levéltári anyag esetében szintén "cédulázást" alkalmaztam, majd a cédulaanyagot témánként rendeztem.

A bibliográfia tartalmi szerkezetének összeállításánál áttanulmányoztam néhány nagyobb és több kisebb, hasonló jellegű bibliográfia szerkezeti felépítését, és azok elvi szempontjait igyekeztem alkalmazni. A végleges formát azonban természetesen az összegyűjtött anyag jellege határozta meg.

Az anyag jellege miatt a tematikus rendszerű lebontást nem tudtam alkalmazni. Bibliográfiám szerkezeti felépítésében alkalmazott műfaj szerinti kategorizáláson belül az idő- és ABC-rendbeni, illetve e két módszer kombinációját alkalmaztam.

I. Szank természetföldrajzi viszonyai

A község földrajzi elhelyezkedése

Szank község határterülete az Alföld Duna-Tisza közti homokos hátságának szerves része. A Kecskemét és Kiskunmajsa közötti homokos területen a Ferrotól számított keleti hosszúság $37^{\circ} 11'$ - $37^{\circ} 27'$, a londoni délkörtől pedig $19^{\circ} 71'$ - $19^{\circ} 87'$ és az Északi szélesség $46^{\circ} 31'$ - $46^{\circ} 40'$ között helyezkedik el. /1/

A község légvonalban Kecskeméttől délre 41, Kiskunmajsától ÉNY-ra 8, Kiskunfélegyházától DNY-ra 23, és Kiskunhalastól ÉK-re 25 km távolságban van. K-Ny irányú körben haladva Jászszentlászló, Kiskunmajsa, Bodoglár, Tázlár, Bócs, Bugac és Monostor határolják. /2/

Közigazgatásilag a kiskunhalasi járáshoz tartozik. Összterülete $18\,719\text{ kh} = 10\,773\text{ ha}$. Lakóinak száma 4 153 fő. /3/ A fenti adatok magukba foglalják a közigazgatásilag Szankhoz tartozó Móricgát közel $6\,000\text{ kh}$ -nyi területét és kb. 1 800 fős népességét is.

A község ÉNY - DK irányban hosszanti elhelyezkedésű, - kb. $1\,800 - 2\,000\text{ m} \times 550 - 650\text{ m}$ -es területen. A belterülettől a közigazgatási határ keleti és déli irányba Kiskunmajsa és Kiskunhalas felé 1,5 km-re; nyugati irányba Tázlár, illetőleg Bócs felé 8 km; északi irányba Bugac felé pedig 10 km-re húzódik.

Domborzati viszonyok

A terület felszíne általában futóhomok, amely az ó-aluviális és az új-diluviális agyag- és iszaprétegre rakódott le. A ho-

mok alatt a löszréteg helyenként a 8-12 m vastagságot is eléri. A homokot az uralkodó ÉNY-i irányú szél a Duna völgyéből szállította a hátságra, és fokozatosan beborította az alapréteget. /4/

A község határterületén 3 ÉNY - DK irányú, egymással párhuzamos buckás homokhát /garmada/ húzódik, melyek egyikén, a középső garmada DK-i végén települt a falu. A határterület legmagasabb pontjai a garmada halmain találhatók 125 - 132 m-es tengerszint feletti magassággal. Ez a magasság DK-i irányban lassan csökken. Mig a nyugati részen lévő "Besney-domb" 132 m, addig a keleti részen szigetként kiemelkedő "Messzelátó-hegy" csak 122 m magas.

A homokos terület alig észrevehető DK-i irányú lejtése az uralkodó ÉNY-i széljárással magyarázható. A garmadák magas homlokai ugyanis a szelet állva és szenvedve egyre koptak, miközben a szél a homokot DK-i irányban szétterítette. E folyamat lejátszódása természetesen a földtörténeti korokra tehető, és hosszú időt vett igénybe.

A homokhátakkal párhuzamosan völgyelések - deflációs teknők - húzódtak, melyekben apró tavak sorakoztak. E teknők mély pontjain úgynevezett "semlyékek" alakultak ki, melyeket esős időben nagykiterjedésű belviz töltött ki. /5/

Természetesen e domborzati viszonyok - bár még ma is felismerhetők - az utóbbi 50 év alatt jelentősen megváltoztak. A lakosság "természetátalakító" munkájával magyarázható ez! A homokhátak "mozgását" a tervszerű fenyveserdő-telepítéssel és a nagyüzemi szőlő- és gyümölcsstermeléssel már jobbára lefékeztek. A mélyebb területek használhatóvá tétele érdekében a századforduló után mintegy öt évtizedig visszatérő probléma volt a belvizek

levezetése. A levezetést szolgáló csatornarendszer kiépítése 1915-ben már halaszthatatlan feladatként jelentkezett. Az átlagosnál csapadékosabb 1915-ös évben szinte egyetlen képviselőtestületi ülés sem múlt el a víz okozta "óriási mértékű károk" hangoztatása nélkül. A csatornarendszer építéséről megszületett a határozat is, amelynek a megvalósításával megyei szinten foglalkoztak. /6/

Az I. világháború miatt azonban a víz levezetése a község belső ügye maradt. Az önerőből végzett, még áthidaló megoldásnak is alig nevezhető "árkolás" szintjén megrekedt az ügy. Az 1920-as években is ezzel a módszerrel dacoltak a község gazdái a még mindig nagy területen terpeszkedő belvizzel. Lassan kialakult azonban az a nyomvonal, amelyen 1939-40-ben megépültek a legfontosabb csatorna-erek. A végső megoldást az 1950-es évek végén történt állami csatornázási akció jelentette.

Talajtipusok

Szank körzetében a lösztáblát - mint említettem - homok fedi. A korszerű talajgazdálkodás, az ember céltudatos beavatkozásának eredményeként azonban a hajdani futóhomok egyeduralmát a többé-kevésbé már kötött "homokos talaj" vette át. Kifejezetten futóhomok már csak a párhuzamosan futó homokhátak garmadáin van. Az 1940-es évek elején a mezőgazdaságilag művelt összterület 15 900 kh, melyen a következő talajtipusokat találjuk:

- Futóhomok	11 854 kh
- Egyéb homok	2 086 kh
- Könnyű vályogtalaj	253 kh
- Szikes termőtalaj	1 090 kh
- Szikes terméketlen talaj	522 kh
- Köves, kavicsos talaj	95 kh
<hr/>	
Ö s s z e s e n:	15 900 kh /7/

Vizrajza

A homok a legjobb víznyelő, de egyúttal meghatározott mélységben jó víztároló is. A buckás háta közötti mélyebben fekvő vápákban többnyire víz állt.

Amíg a község határában folyóvíz-hálózat nem volt, a homokon lévő tavak és modsarak vize a felszíni elfolyás hiánya miatt csak a talajba tudott leszivárogni. Ez kölcsönözte a csatornahálózattal még nem rendelkező Szank mély fekvésű területeinek annyira jellemző képét. A tavaknak és a tócsáknak a talajba történő lassú beszivárgása, majd nyári elpárologása után fehér lett a táj. Óriási foltokban vastag sziksó réteg virágzott ki a száraz medrek felszínén. A sziksó a homok egyszerű talajkilúgozásának eredménye. A talajfelszínen élő növények elhalt részei ugyanis bejutnak a homokos talajba, ahol oxidálódnak. Szerves részük szénné és szénsavvá ég el, szervetlen részük pedig hamuvá lesz. A hamu vízben oldható sóit az eső és a hólé a földbe mossa, ahol a növényi alkotórészek nátrisói sziksókká változnak. E szikes talaj gazdasági szempontból lényegében értéktelen volt. Az év

nagyobb részében vízborította területek a nyári hónapokban sokszor kiszáradtak, és helyükön kirajzolódott a cserepes tófenék.

A szanki határ jellemzője, hogy a régi vizállásos területeken 1-3 m mélységben úgynevezett réti mészkő található. E mészkő legtöbbször annyira kötött, hogy építésre is használható. A kőréteg vastagsága 30-70 cm. /8/

A mai Szank vízügyi szempontból a "Dongér" vízrendszeréhez tartozik, melynek feladata, hogy a felszíni vizeket összegyűjtse és levezesse. Vizgyűjtő területe mintegy 1 900 km². A Dongér hossza 85 km. Fenékszélessége 3-4 m, a talajfelszinnél pedig 10-12 m széles. Állandó vízfolyással bír.

Éghajlat

A község éghajlati sajátosságai megegyeznek a Duna-Tisza köze déli részének éghajlati viszonyaival. /9/

A Dél-Alföld regionális éghajlati viszonyait az 1901-1950 között gyűjtött adatok alapján feltáró éghajlati térképek szerint Szankra és 20 km-es sugarú körzetére a következő adatok jellemzők:

Évi átlagos középhőmérséklet: 10,8 - 11,0 C°

" " napsütéses órák száma: 2 150 óra

" " borultság: 56-58 %

Uralkodó szélirány az ÉNY-i. /10/

Gazdaságföldrajzi adottságok

Szank határa a földművelés ágai szerint igen változatos képet nyújt. E változatosság oka főként a talajtipusban keresendő. A településtől távolabb eső buckás területek csak erdőnek, a kötöttebb talajú füves lapályokban lévő homokos területek pedig le-

gelőnek felelnek meg. A népes településekhez közelebb eső homokterületek ekés földművelésre, szőlő- és gyümölcstermelésre alkalmasak.

Szank határa az európai búza és kukorica övben fekszik, de a rozsnak inkább megfelelő homokos talaj miatt elsősorban rozst termeltek, amely a szántóföldnek kb. felét tette ki.

Pl. az 1945-1956-os gazdasági években a növénytermesztés megoszlása a 8 483 kh megművelt szántóföldön a következő volt:

rozs:	4.807 kh
tengeri:	760 kh
búza:	630 kh
árpa:	610 kh
zab:	480 kh
burgonya:	410 kh
takarmányrépa:	395 kh
napraforgó:	230 kh
lucerna:	110 kh
mák:	21 kh
paprika:	16 kh
bab:	14 kh
Ö s s z e s e n:	8.483 kh /11/

Az 1960-as évek közepétől azonban jelentős eltolódás figyelhető meg a mezőgazdasági termelés 50-es évek előtti arányában. Főleg a rozstermelés rovására a szálastakarmány-növények termelésének erőteljes előretörése, valamint a nagybani szőlő- és gyümölcs-termesztés ténye figyelhető meg.

E jelenség a korszerű nagyüzemi mezőgazdálkodással hozható

összefüggésbe, melynek legfontosabb tényezői a talaj és a már vázlatosan ismertetett klimatikus viszonyok is nagyszerűen megfelelnek.

A mezőgazdaság művelési ágankénti megoszlása az 1974-es gazdasági évben a következőképp alakult: /Az adatok csak tájékoztató jellegűek/

Kert	-	25 ha	=	43,5 kh
Szántó	-	4.860 ha	=	8.455,0 kh
Szőlő	-	641 ha	=	1.114,7 kh
Gyümölcs	-	471 ha	=	819,1 kh
Erdő	-	1.751 ha	=	3.045,0 kh
Rét	-	1.111 ha	=	1.932,0 kh
Legelő	-	1.853 ha	=	3.222,4 kh
Nád	-	76 ha	=	132,2 kh
Művelés alól kivett	-	589 ha	=	1.024,3 kh /12/

A 4.554 ha szántóföld vetésállomány szerinti megoszlása az 1974-es gazdasági évben: /A kimutatásból hiányoznak az egyéni megművelés alatt álló szántóterület adatai!/

Búza	194 ha
Rozs	1.349 ha
Triticale	65 ha
Őszi árpa	40 ha
Tavaszi árpa	12 ha
Zab	115 ha
Kukorica	817 ha
Lucerna	590 ha
Sziló	258 ha
Burgonya	190 ha
Paradicsom	176 ha
Egyéb zöldség	25 ha
Egyéb növények és magvak	66 ha
Vetetlen	653 ha
Összesen:	4.553 ha /13/

II. Szank község története a legrégibb időktől a török kiűzéséig

Régészeti emlékek a honfoglalás előtti időkből

Az őskori kultúrák a melegebb éghajlatú övezetekhez, illetőleg a hegyvidékekhez kapcsolódtak. Ezzel magyarázható, hogy az általam vizsgált területen igen kevés lelőhelyet ismerünk, és már ezek is a paleolitikum és a mezolitikum fordulójának /kb. ie. 8 000 év/ idejéből származnak. Ilyen lelőhelyek pl. Tószeg, Szeged-Óthalom és Madaras. A keleti gravettien kulturkörbe tartoznak. Közel ebből az időből, az ún. felső paleolitikumból bizonytalan

szórványleletként tartják nyilván a Szankhoz légvonalban alig több, mint 30 km-re fekvő Kecelt. /14/

A neolitikus kultúra legkorábbi emlékeivel /ie. V-IV. évezred fordulója/ sem számolhatunk a bennünket közelebbről érdeklő terület, a Duna-Tisza középső sávjában. A folyammenti kultúrák időszakára ez. Az ide tartozó Körös-kultúra Duna-balparti elterjedése Szakmár magasságától a Körös-ér vonalát követve Kelebiáig húzódott. A Tisza két partján pedig Szolnok magasságáig fedezhetjük fel a telephelyeket. /15/

A Tiszántúlon és a Duna-Tisza közén, nagyjából a Körös-kultúra egykori területén jelent meg a magyar neolitikum klasszikus képviselője, a Tiszai-kultúra. /16/

A fentiek alapján a késői neolitikumban is csak szórványos lelőhelyeket tétélezhetünk fel vidékünkön.

A III. évezred már a réz korszaka. Ennek korai szakaszából az ún. tiszapolgári kultúra idejéből is csak a Kiskunfélegyháza közelében fekvő Pákapusztát említi az irodalom mint ide tartozó lelőhelyet. /17/

A tiszapolgári előzményekből szinte észrevétlenül fejlődött ki a javaréz kori bodrogkeresztúri fázis. Csak ezután, a bodrogkeresztúri kultúra második szakaszában történhetett meg a Duna-Tisza köze középső sávjának első jelentős benépesedése. /18/ Fejlettnek mondható állattartás, rézbányászat és jelentősnek mondható kereskedelem jellemzi a kultúra emberét. A réz használata már általános volt, az ősközösségi társadalom keretei bomladozni kezdtek, - kezdetét vette a társadalom rétegződése. /19/

Az ie. III. évezred utolsó századaiban dél felől egy újabb

kultúrát hordozó nép érkezett a Duna-Tisza vidékére. A péceli kultúra lakossága már sűrűn lakta a területet. Nem volt egységes a gazdasági alapja, hiszen a természeti adottságokhoz alkalmazkodva halászattal, állattartással, de már földműveléssel is foglalkoztak. /20/

Egy erőteljesen kibontakozó népmozgalom vezette be a magyarországi bronzkort. /ie. 1900-900./ A keleti sztyeppékről lótenyésztő pásztornép, délről pedig az Égei-bronzkor kultúrkörének javait hordozó népesség újabb és újabb hulláma érkezett. /21/ A kora-bronzkori leletek Szank közigazgatási területéről is ismeretesek. Véletlen során jelentős mennyiségű égetett agyagedény-maradvány került felszínre. Az előfordulási helye Móricgát "Petőfi Mezőgazdasági Termelőszövetkezet" központi irodájától keleti irányba 450-500 m-re található. Vizsgálatuk után a szakember készítésüket a korai bronzkorba helyezte. Használatukra tehát kb. 3500-3800 évvel ezelőtt kerülhetett sor. /22/

A vaskor kezdetétől /ie. I. évezred elejétől/ a honfoglalásig tartó két évezredben a népmozgás egyre fokozódott. Az ázsiai lovasnomád népek hosszú sora vonult nyugat felé, és ezek áradata zömmel érintette a Duna-Tisza közét is. A szinte permanensnek mondható mozgás a magyarázat arra, hogy a tucatnyi népcsoport közül csak alig egy-kettő olyan van, amelynek tárgyi hagyatécai jelentősebb mennyiségben előfordulnak az általam vizsgált területen.

A régészet tanúsága szerint a kimmerek nyitották meg a sort /ie. VIII. század/, és a Dunától keletre eső vidékeken mindenhol eljutottak. /23/ Jelentősebb az ie. VI. század közepén hazánkba érkező szkiták itt-tartózkodása. A hazánk földjén elsősorban

a Tiszántúlon letelepedő szkiták nem irtották ki az itt talált thrák őslakosságot, hanem rátelepedtek és együtt éltek vele. /24/ Uralmuknak hazánk területén a kelták bevándorlása vetett véget. Előbb a Dunántúlt szállták meg, de az ie. IV-III. század fordulójának kelta hulláma már a Duna-Tisza közén is keresztülhaladt. A szkiták nem tudtak ellenállni a kelta hódításnak, uralmuk alá kerültek, és a korábbi telepeiken maradvá összeolvadtak a hódítókkal. /25/ Harcos életmódjuk mellett a fejlett földművelés és állattenyésztés, valamint az ipar és a művészet iránti kiváló érzék jellemzi őket. Államot még nem alkottak, törzseik laza kapcsolatot tartottak egymással. /26/ Az ie. I. század végén a hazánk földjén tartózkodó kelták uralma már a hanyatlás képét mutatatta. Dunántúl hamarosan római hódoltság lett. A Pannonia tartománynak római műveltséggel való átítatása hamarosan mély gyökereket eresztett. Gazdasági és kulturális kisugárzása a Duna-Tisza közén tartózkodó népekre a gyakori harci események, békében a kereskedelem közvetítésével igen jelentős. Nem véletlen, hogy az általam vizsgált Duna-Tisza közötti hátságon élő barbár népekről elsősorban a római kútfőkből merithetünk.

Ebben az időben a Tiszától keletre lévő területeket a mai Erdélynek megfelelő központtal a dákok uralták. Bár a dákok hatalom erejénél fogva nem jelenthetett Rómára végzetes veszélyt, ennek ellenére számolt a legfejlettebb Duna-vidéki barbár állam létevel és megerősödésével. Éppen ezért nagyon valószínű, hogy a szarmata lovasnép egyik törzsének, a jazigoknak a Duna-Tisza közén való betelepülés Róma kezdeményezésére történt, hogy azok a dákok és a Római Birodalom közé ékelődve az "ütköző" állam sze-

repét töltsék be. A szarmata-jazigok a szkiták maradványát találták itt. A jazigokkal kapcsolatos római számítás egy darabig be is vált. Többször Róma segítségére siettek a dákok elleni harcban. A II. század elején azonban sor került az első római-jazig összeütközésre is. A nézeteltérés egy bizonyos al-dunai terület hovatartozásából adódott. /27/ Ezután több alkalommal sor került még kisebb-nagyobb jazig-római összetűzésre. A II. században a szarmata-jazigok egyre délebbre húzódtak a Duna-Tisza közén. Békés időszakban élénk kereskedelem virágzott a romanizált Pannonia lakossága és a szarmaták között. Pannoniából főként kézműipari termékeket és gabonát szereztek be, de az egykorú barbár sirokból gyakran kerülnek elő ékszerek, disztárgyak és egyéb római készítésű használati eszközök. Cserébe a barbárok épületfát, /felhasználására a limes építésénél került sor/ bőrt és egyéb termékeket adtak. /28/

Alapvetően azonban nem ez a békés gazdasági kapcsolat volt a jellemző a Duna két partjának lakóira. A III. század elejétől a Kárpát-medencébe, így a Duna-Tisza közére is új néptömegek egész sora érkezett. E beszivárgó népek előbb a szarmata-jazigokat, majd egymást is a limesnek szorították, fokozott veszélyt jelentve ezzel a Birodalom számára. Az Alföldön és a Duna-Tisza közén /pl. Kecel/ feltárt III. századi éremleletek alapján is arra lehet következtetni, hogy elrejtésük népmozgalommal és háborús eseményekkel áll összefüggésben. Mert mozgalmas és véres időszak volt ez. A szarmata-jazigoknak tulajdonitom annak a két védőgyűrűnek a kiépítését is, amelyek "Csörsz-árka" és "Ördög-árok" néven ismeretesek. Budai "avar-árok" néven említi őket,

és kiépítésüket is nekik tulajdonítja. Rendeltetésüket pedig a római támadástól való védekezésben jelölte meg. /30/ Gyárfás István, a Jászkun területek pozitívista szakértője is elfogadja Budai elméletét.

A "rómaiak ellen épített" kettős védelmi vonal a következőképp helyezkedett el: Az első védelmi gyűrű, a Csörsz-árka Gyöngyöستől délre Csány-Jászárokszállás-Kál-Erdőtelek-Dormánd-Füzesabony vonalat követte, míg a második védelmi palánk, az Ördögárok Baja környékén kezdődött, majd Kiskunhalás-Harka-Kö-töny-Bodoglár-Jászszentlászló-Ferencszállás-Kiskunfélegyháza-Jászberény vonalat követte. /31/

A védelmi rendszert avaroknak tulajdonítani nyilvánvaló tévedés. Pannonia területét Róma a IV-V. század fordulóján végleg feladta, míg az avarok csak a VI. század közepétől lakták a Duna-Tisza vidékét. Az árokrendszer Budai által megjelölt feladata tehát sem az erőviszonyok, sem az idő vonatkozásában nem igazolt. A megjelölt cél ismeretében az árokrendszer vonalvezetése sem egyértelmű. Én a III. század második felére, esetleg a IV. század elejére helyezném az árokrendszer kiépítését, amennyiben azt a római támadás kivédéséhez építették. Elkészítői pedig a szarmaták lehettek. A két védőgyűrű, elsősorban az Ördögárok történetére azért tértem ki, mert Szank ennek az árokrendszernek közvetlen közelében, annak északi "partján" helyezkedik el. Az Ördögárok ténye még most is él a vidék emberének tudatában, pedig annak ma már semmilyen nyoma sem fedezhető fel. A szarmaták községünk közigazgatási területén való tartózkodásának jeles, kézzelfogható bizonyítékai vannak. Így pl. a már em-

litett bronzkori "lelőhely" közvetlen közelében földmunkálat során számos római pénz került elő. A pénzek szakemberek véleményei alapján II-IV. századiak lehettek, és szarmata közvetítéssel kerülhettek oda. /32/

Még konkrétabb bizonyíték, hogy ugyanarról a helyről 1972 nyarán szarmata temető került elő, egy nagyobb halom széttúrása alkalmával. A leletek közül keltező szerepe van egy öntött bronz fibulának és egy áttört korongos pasztadiszitésű fibulának. Párducz Mihály az előző típus megjelenését a II. század végére, a pasztadiszitésűét pedig a III. század elejére teszi. Ugyanitt került elő nagyszámú kréta- és kalcedongyöngy, orsógomb, pénz, két ezüst karperec, borostyánkő stb. /33/ A leletek alapján megállapítható, hogy a temető jelentős településhez tartozhatott. /34/

A III. század második felétől a római államra nehezedő vesztély megduplázódott, mert a vandál népek állandósuló támadását a szintén állandósuló belső zavargások súlyosbították. A IV. századra a Duna-Tisza közötti etnikai viszonyok már többszörösen megváltoztak. Éppen emiatt nehezen áttekinthető a kor története is. Az a tény, hogy a népmozgás eredményeként a Duna-Tisza között a IV. századtól már elvesztették korábbi szerepüket a szarmata-jazigok és a később ide települt roxolán népek. Helyükbe a Tápé-malajdoki csoport került. Náluk még jól fellelhető a szarmata-roxolán hatás, de hagyatékaik alapján már kimutatható a Kelet-Magyarországon, ill. az Erdélyben élő gepidákkal való szoros kapcsolat is. /35/ A Duna-Tisza közti népmozgalomnak újabb lökést a hunok európai megjelenése adott. A IV-V. század fordulójától még a gótok, alánok és a hunok uralták a Dunától keletre lévő terüle-

tet. /36/ Attila rövid ideig tündöklő uralma után a germánok évszázada következett hazánk földjén. Attila népének elvonulása után azonban jelentős hun népesség maradt a Duna-Tisza közén. Sőt a terület déli részén, - Kiskunfélegyháza és Kalocsa vonalától délre - szarmaták is éltek. Közben a gepidák fokozatos nyugat felé húzódásának eredményeként az V. század 70-es éveitől már a Duna-Tisza köze is fennhatóságuk alá került. Leigázták az itt élő szarmata és hun elemeket is. /37/

A germán népek korát az avarok 250 éves uralma követte, akik a Duna-Tisza közén vívott ütközetben /567-ben/ semmisítették meg a gepidákat. Az avar életmód, harci szokás és az államszervezet is sok tekintetben a hunokéire emlékeztet. Hazánkban számtalan avarkori lelőhely került elő. Vizsgálódási területeken is nagyon jelentős avar lakosság élhetett. Erre következtethetünk a Szank községgel határos Bócsa területén feltárt fejedelmi sir alapján. Valószínű, az egyik alkagán temetkezési helyéről van szó. /38/ Kalandos életmódjukból egyenesen következett a sok-sok háború, amely végül is felmorzsolta ezt a félelmetes népet. A VIII. és IX. század fordulóján ugyanis a frankok és a bolgárok végzetes szorítójába kerültek. Nagy Károly már 791. évi hadjáratában meg akarta dönteni az avar birodalmat. Az avar állam, az utolsó európai nomád birodalom nem volt méltatlan ellenfele a kora-középkor legnagyobb katonai hatalmának, a frank birodalomnak. Az avar-frank küzdelembe azonban beavatkozott a bolgár kán is. A Dunától keletre eső terület hamarosan fennhatósága alá került. Az elfoglalt területen rövid idő alatt teljesen felszámolták az avarokat. /39/ Sokan a

dunántúli területekre menekültek, és behódoltak a frank császárnak. A frankok a Duna-Tisza közötti területen nem tartózkodtak huzamosabb ideig.

Az avarok államának bukása után a szlávok szerepe lett jelentős, olyannyira, hogy a hazánkban élő szlávság a honfoglaló magyarság életére és műveltségére is jelentékeny befolyást gyakorolt. A szlávok a Duna-Tisza közére azonban nem húzódtak le. Ez azzal magyarázható, hogy a szlávok már jobbra helyhez kötött földműveléssel foglalkoztak, a Duna-Tisza közötti terület pedig - eltekintve a déli részekről - csak a pásztorkodó népek életében játszhatott érdemleges szerepet. De e tanulmány által vizsgált terület helynevei alapján sem számolhatunk szláv településekkel. /41/

A népek országútján a magyarok és a honfoglalás következett.

A honfoglalástól a kun-szállások pusztulásáig

A honfoglalás után a terület lakói a magyarok, majd a szolgálatukba fogadott kunok lettek. A félnomád, pásztorkodással foglalkozó magyarság jól tudta értékesíteni a Duna-Tisza közét. A szilaj állattenyésztés számára csak a két folyó szabott határt.

A Duna-Tisza közének elfoglalására 896-897 között kerülhetett sor, míg a dunántúli területek megszállása egy-két évvel még elhúzódott. Ezután került csak sor az új haza területének a vezérek közötti szétosztására. A Duna-Tisza köze valószínűleg közvetlen fejedelmi terület maradt, de annak csak peremrésze lehetett. /42/

A magyar nép nagy horderejű lépései - a letelepülés, állam-szervezés - időszakában nem jutott fontos szerep a Duna-Tisza közti területnek. A fiatal magyar állam közigazgatási centrumai távol e vidéktől alakultak ki. Még a XI-XII. században is szinte változatlan formában őrizte meg e vidék őseink honfoglaláskori életmódját. Alig korlátozott formában még sokáig virágzott a pásztorkodó életmód, úgy, hogy az itt élő emberek a már megszervezett feudális állam kül- és belpolitikai problémáiról vajmi keveset tudtak. Ennek megfelelően vidékünkön a feudális államgépzet kiépülése is vontatottabb volt, és csak főbb vonásaiban ment át a gyakorlatba. Mégis, e lassú, de egyenletes fejlődés eredményeként a XIII. század elején már több településről, sőt néhány templomról is tudomásunk van. /43/ E települések megemlítésével zömében az 1241-42-es tatár dúlás után találkozunk először. /44/

Az eseményeket eddig csak a Duna-Tisza közére, jobb esetben a mai Szank 10-20 km-es körzetére vonatkozóan tekinthettük át. A XIII. század közepétől már megbízható források alapján vizsgálhatjuk az eseményeket, leszűkítve azt a község mai közigazgatási területére. A tatár dúlás utáni esemény- és tényközlésem konkrétabb lehet. A tatár pusztítás áldozatául esett települések felsorolása között ugyanis a közigazgatásilag ma is Szankhoz tartozó Móricgát is szerepel. A rendelkezésre álló tények és ismeretek birtokában egészen konkrét képet is adhatunk Móricgát ősi településéről. /45/

A források szerint állattenyésztéssel foglalkozó emberek lakták a középkori Móricgátat. Erre lehet következtetni a tele-

pülés helyének megválasztásából is, mely hasonlóan a többi korabeli településhez, egy nagy mocsárral körülvett tó partján volt. Ennek a mocsárnak és még inkább a tónak az volt a szerepe, hogy állataik számára állandó jelleggel, biztos itatóhely legyen a közelben. /46/ Az "Állandó" jelzőre fordítanám itt a hangsúlyt, hiszen nagy különbség van a honfoglaló őseink életében jól ismert és fontos szerepet játszó téli szálláshely és az állandó jelleggel lakott település között. Egy állandó jellegű településhez ugyanis már ebben az időben is eleve hozzá tartozott, hogy az élet fenntartását biztosító állattenyésztés mellett valamilyen helyhez kötött foglalkozást is folytasson a lakosság. A letelepült életmódra utal Szabó Kálmán 1934-ben Móricgáton végzett ásatásainak eredménye is. /47/ A XIII. században elpusztult Móricgát régészeti hagyatékai között ugyanis különösen nagyszámú orsógomb került elő. A helybeli, még ma is jól felismerhető vizér, valamint a nagyszámú orsógomb együttléte arra enged következtetni, hogy Móricgát őslakosságának főfoglalkozása a kendertermesztés és annak feldolgozása volt. /48/ A lakosság 6-8 m átmérőjű, nádból vagy vesszőből készült kör alakú sátrakban lakhatott, amelynek közepén rendszerint ott volt a szintén kör alakú, fűtést szolgáló kemence is. A

A Duna-Tisza közti terület etnikai színezetét jelentősen megváltoztatta a kunok betelepítésének ténye. Ez természetesen a népesség számszerű gyarapodását is jelentette, sőt az 1800-as évekig a terület domináns etnikumává lettek. A tatár dúlás után betelepített kunok azonban mintha tanultak volna az elpusztított települések történetéből, egyetlen esetben sem építettek

újra a régi romokon. Arra a következtetésre jutottak ugyanis, hogy az elpusztult települések épp annak köszönheték vesztüket, hogy minden természet nyújtotta védelem igénybevétele nélkül, minden oldalról könnyen megközelíthető helyen építették őket. Később a visszatért magyarok és a betelepített kunok az új települési helyek megválasztásánál már számoltak a szomorú múlt esetleges megismétlődésével is. Megfigyelhetjük, hogy az új települések olyan helyen létesültek, ahol azt mocsár, nagyobb vízrendszer vette körül. Valóságos "szigeteken", de legalább is "félszigeteken" építkeztek. /49/

A középkori Szank biztos, hogy a tatárdúlás után épült. Sőt, az őstelepülés helyét ismerve, azt is igazoltnak láthatjuk, hogy a természetes védettség szempontját is valóban komolyan figyelembe vették. /50/

Szank és a környező vidék XIV-XV. századi talajfelszínére, növénytakarójára a természetföldrajzi leírásokon túl Bertrandon de La Broquérie francia utazó egykorú feljegyzései alapján lehet következtetni. Eszerint 1-3 km-es sávokban áthatolhatatlan ingoványos mélyedések és itt-ott szinte sivatagra emlékeztető homokbuckák váltogatták egymást. /51/

A középkori szanki település a XIV. század első évtizedeiben keletkezhetett. Erre engednek következtetni a mai Szank határterületén feltárt sírok egy része, és a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumban elhelyezett pallos és páncélos vitéz sirleletei is. /52/

Az első okleveles adat Szank község történetéhez 1451-ből való. Eszerint "Zank szállása" 1451-ben már templommal rendel-

kező település volt. /53/

A község nevének eredetéhez nem végeztem mélyreható kutatást, de az okleveles előfordulások alapján megalapozottnak tartom azt a feltevésemet, hogy Szank község neve azon helységnév-típusok közé tartozik, amelyek az illető terület egykori tulajdonosának nevéhez vezethetők vissza. Szank község neve tehát egy Zank nevű személlyel hozható összefüggésbe, akinek tulajdona lehetett.

Egy 1462-ben keltezett forrás a település tényét megerősíti. Az okirat latin nyelvű szövegében ugyanis "Scanscalasa" /Szank szállása/ nevű településre történik utalás, és az egy határperrel kapcsolatos. /54/ Az 1400-as évek közepén tehát már bizonyos "múlttal" is rendelkező település volt a középkori Szank. A török idők előtti település helye a maitól légvonalban kb. 2 km-re ÉK-i irányban, a mai Lippai és Kisasszony tanyák között lehetett. Erre utal az a kápolnarom is, amely valószínűleg török előtti templom lehetett. Erről kapta nevét a régi Kápolna-dűlő is. Ebben az időben a kevés házból álló települések a jellemzők. Az őstelepülés helyén található romokból is kb. 20 házhelyre következtethetünk. /55/ A házak egymástól 50-100, sőt olykor 200 lépésnyire is, rendszertelenül, szétszórtan helyezkedtek el. Ezért a község területe viszonylag nagy volt. Az egymástól távol eső házhelyek kétségtelenül azt bizonyítják, hogy Szank a korabeli településekhez hasonlóan "jóságteleltető szálláshely" volt. /56/

A lakóházak kb. 9-15 m hosszúak, 4-6 m szélesek, belső elrendezésük szerint általában kétosztatúak voltak. Tehát egy kony-

hából és egy szobából álltak. De található még egy-két egyosztatú házhely is. A falak agyagból készültek. Abból, hogy a ház falainak omladékai nem nagy tömegűek, arra lehet következtetni, hogy a falak meglehetősen alacsonyak voltak, de az is feltételezhető, hogy a házak falát nádból vagy vesszőből készítették, amit kívül-belül betapasztottak. /57/ A házak tetőzete valószínűleg nádból készült. A bejárat rendszerint D-re vagy DK-re nézett. A hideg északi szél miatt tették ezt így, mivel a bejáratú ajtó nem zárt tökéletesen. A tűzhely rendszerint a sarokban volt, és általában a föld szintjén. Néhol található 30-40 m-es gödör is, amely a hamu tárolására szolgált. A kemence mindig a szobában volt. /58/ Gyakori volt, hogy a kétosztatú házhelyhez egy harmadik rész is csatlakozott, falait azonban nem agyagból készítették. E helyiségek istállók lehettek, vagy a fészker szerepét töltötték be. Az ott talált zablák, patkók stb. alapján erre lehet következtetni. Lényegében nem más ez, mint a ház mellé ragasztott melléképület. /59/ Több, a háztól kissé távolabb, 50-100 cm mélységű, - valószínűleg pincének, veremnek vagy kamrának használt helyiséget is találtak. Nem egy helyen a ház mellett tábori kemence is volt, melyet nyáron használtak, hogy hűvös maradjon a lakás. A szegényes régészeti leletek miatt csak a XVI-XVII. századból fennmaradt iratok alapján lehet a XV. századi kun-szállások lakóépületeit rekonstruálni.

A falukép megrajzolása után meg kívánom jegyezni, hogy a lakások felépítése, elrendezése nem jellemző a tatárdúlás után telelepitett kunok építkezési kultúrájára, - ők félnomád népek

voltak, ennek megfelelően a hordozható sáornak voltak jó ismerői. Nagyon valószínű, hogy a Duna-Tisza közén a török hódoltság alatt elpusztult mintegy 30 település - köztük Szank is - fejlett kétosztatú házformáját nem a kunok hozták magukkal, hanem azokat az itt élő magyaroktól vehették át, sőt közösen is építhették azokat. A XIV. században keletkezett település nem sokáig örülhetett a zavartalan fejlődésnek. Egy 1473-ból fennmaradt oklevélből ugyanis megtudhatjuk, hogy a "Halas-központú" kiskun szállások a már több évtizede tartó "dögvész" és a rossz termés miatt nagyon elnéptelenedtek. /60/ A mintegy 8-10 km távolságban lévő "Majosszállási" /majsai/ kapitányságról Tóth Domokos Halas, testvére, Tóth László pedig Majosszállás határának népritkulását nevezi tarthatatlannak. Kéri Mátyás királyt, hogy más, sűrűbben lakott vidékről telepítsék be e területet. A király maga is indokoltnak látta a kérelmet, amit 1473. augusztus 24-én kiadott oklevele is bizonyít. Ebben az oklevélben felszólította az ország nemeseit, báróit és birtokosait, hogy a Kiskun vidékre elköltözni akaró embereket adósságaik lefizetése után engedjék el. /61/ A királynak ez a rendelkezése a szegedi birtokosság tiltakozását váltotta ki, hiszen ők alig egy évtizede abban a kiváltságos helyzetben voltak, hogy a Kiskun területeket a kun pásztorokkal közösen legeltethették. /62/ Az állattartással különösen nagyban foglalkozó szegediek mindenáron elsődleges jogot akartak formálni e területek szabad használatára. Ezirányú törekvéseik már régebbi keletűek. Talán ezzel magyarázható, hogy az ifjú Mátyás királyt 1458-ban, egyhónapos szegedi tartózkodása alatt különösen előzékenyen látták vendégül.

Szeged előljárói és a király között rendkívül jó kapcsolat jött létre, amelynek alapján a szegediek azzal a kéréssel fordultak a királyhoz, hogy engedélyezze számukra a terület szabad legeltetését. A kunok tiltakozása ellenére Mátyás király 1462. augusztus 17-i oklevelében megadta az engedélyt a területnek kiskunokkal való közös legeltetésére. Az oklevélben felsorolt Kiskun helységek között Szank is szerepel. /63/ Bár a király ezt az engedélyt az 1465-ös új birtoklevelében megismételte, de már "nem örökérvényűen", mint ahogyan ez az 1462-es oklevélben megfogalmazódott, hanem csak addig tartóan, "amig jónak látja." /64/ Lehet, hogy az 1473-as döntésével hozható ez összefüggésbe. /?/ Mindenesetre, a XV. század közepétől Szank gyéren lakott település volt, sőt pusztajellege is elképzelhető. A XV. század utolsó évtizedeitől már csak elvétve történik utalás az egykor virágzó szanki településre. Mátyás király 1473-ban közzétett rendelkezése, amely vidékünk benépesítését célozta, nem valósult meg. Ugyanis mire a folyamat megindult, a király meghalt. Az 1490 után kibontakozó anarchikus állapotok pedig egyszeriben gátat szabtak a rendelet gyakorlatba való átültetésének. Az egyre súlyosbodó adóterhek miatt az adósságok rendezése is képtelenség lett a jobbágyság számára. Az 1514-es parasztháborút követő megtorló intézkedések - a jobbágyság röghöz kötése, és főleg az 50 ezer jobbággy kivégzése - eredményeként hiú remény maradhatott csak az ilyen betelepítési akció. Az 1400-as évek első felében pusztító dögvész alatt minden bizonnyal azt a pestisjárványt kell érteni, amely az egykorú feljegyzések szerint Kecskemét pusztulását is okozta. /65/ Tény, hogy az 1400-as évek

utolsó évtizedei a középkori szanki település haldoklása volt már.

Mátyás király 1473-as rendelkezése után némi mérséklettel, halála után pedig teljes földesúri jogkör gyakorlásával maradt a szegediek kezén a többi kiskun pusztához hasonlóan Szank pusztája is. A pásztorok itt-tartózkodása azonban már csak a "meleg" hónapokra korlátozódott, olyannyira, hogy arról sem szólnak a források, hogy ún. "pusztaház" lett volna Szankon. A pusztaházban a pusztabíró, vagy a számadó szokott tartózkodni. Könnyen lehet, hogy a XV. század végétől az elnéptelenedett, jobbára magára maradt település épületeit az idő múlása emésztette fel, és az érkező török hódítók már csak romokat találtak. A település török fennhatóság alá kerülésének részletei ismeretlenek, ennek megfelelően teljes egészében rejtély maradt az is, hogy milyen volt a tényleges szerepük a pusztításban.

A szanki puszta a török kiűzéséig

Az 1500-as évektől az 1800-as évek közepéig Szankot minden esetre 'puszta' jelző illeti meg. Az események konkrét helyhez kötése a fent megjelölt időközben ezért ismét ritkább lesz. A lejátszódott események csak a Jász-Kun, jobb esetben a Kis-Kun terület egészére vonatkoztathatók. Szankot csak annyiban érintették ezek az események, amennyiben a Kis-Kun területek szerves része volt. Gyárfás István adatközlése szerint a Kis-Kun terület 1543-ban már behódolt a töröknek. Ennek ellenére a maga módjára kivette részét a törökellenes harcokból is. A Kiskunság ugyanis a magyar végvári rendszer legfontosabb láncszemének, az egri várnak a kiépítéséhez és fenntartásához járult hozzá "hadi

segélyével". /66/

Eger 1548. július 20-ától került Dobó István irányítása alá, és ettől az időtől a Kis-Kun területek már biztosan folyósították a hadi segélyt. Az összeg azonban nem volt jelentős, ami összefügg a terület gyér lélekszámával. Ebben az időben még a legjelentősebb kiskun helységek megemlítésével csak a legritkábban találkozhatunk a forrásokban. Az 1566-os felmérés előtt Kiskunmajsáról pl. 1493-ból, Kiskunhalasról 1509-ből való az utolsó feljegyzés. 1566-ban már Halas is csak "három kapu után adózott", ami azt jelenti, hogy a pusztítások után csak három ház maradt ép állapotban. /67/

Egy 1572-ből fennmaradt török adólajstrom szerint a Kiskunság a Budai Szandzsákhoz /kerület/ tartozott. Szank 1572-es említése már lakatlan pusztáról szól. /68/ A kiskun pusztákra vonatkozó, 1566-os felmérések és az 1577., valamint az 1587. évi összeírások adatait összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy komolyabb változásra nem került sor. /69/ Ebből, valamint az 1550-es és 1560-as évek hadiesemények ismeretéből arra lehet következtetni, hogy a Duna-Tisza közére, így a Kiskunság területére eső nagyobb pusztítás csak 1550 előtt lehetett.

Közismert, hogy a török rendszer élősdí módon nehezedett a falvakra és a városokra, intézményesen fosztotta ki a lakosságot. Azoknak a helységeknek, ahol törökök nem tartózkodtak, engedélyezték az "önkormányzatot". Az ilyen falvak és mezővárosok saját hatáskörükben intézhették ügyes-bajos dolgaikat. Ezt látszik bizonyítani, hogy az 1570-es évektől 22 kiskun pusztát, köztük Szankot is /Zank/, a "kunok tisztjei másoknak

adnak ki haszonbérbe". Majsa-pusztát - Szank közvetlen DK-i szomszédját - "a szegedi nagypolgárok baromlegelőül használják."/70/ A török birodalom hódító lendülete a XVI. század közepére megtorpant. A XVII. század első felében pedig már súlyos belső válsággal küszködött, ami a magyarországi török elnyomás módszerében is mélyreható változásokat eredményezett. E változások főleg a 15 éves háború után, a török uralom liberalizálódásában jelentkeztek. Ezzel hozható talán összefüggésbe, hogy Forgách nádor 1618-as oklevele már a kunok ismételt visszatelepítéséről szól. /71/

Az 1638-39-es összeírás már ismét említést tesz Halasról, mint "kiskunsági város"-ról, melyet "minden oldalról végtelen pusztá vesz körül". /72/ A területet közben a szegediek használták állataik legeltetésére. /73/ Az 1640-es években azonban már nemcsak egyszerűen legeltetői, hanem a puszták földesurai is akartak lenni. Ezt rótta fel a szegedi polgároknak Esterházy Miklós nádor 1644. szeptember 7-i levelében, és indítványozta, hogy a területen földesúri jogokat ne gyakoroljanak. /74/

A szegediek Esterházy tilalmával a kamarához fordultak. Panaszuk lényege, hogy Esterházy "el akarja venni a régi szent királyok és császárok által városunknak adott földeket". /75/ Felmutatták Mátyás király ezzel kapcsolatos, 1462-es kiváltságlevelét is. A vizsgálat eredményeként azonban kiderült, hogy a király valóban csak legeltetési jogot biztosított a kiskun területeken, nem pedig a földesúri joggyakorlást.

Esterházy tehát jogosan adhatott bérbe más erősödő mezővárosoknak /Kecskemét, Kunszentmiklós stb./ is a kiskun területekből, amelyen egyedül Halas menekült meg a teljes pusztulástól.

"A többi hajdan virágzó népes kun-szállások - Lajosszállás, Ferencszállás, Dorozsma, S z a n k és Beneszállás mint lakatlan puszták valának, a használati értékük oly csekély volt, hogy nyolc pusztá használati értéke évenként két persiai skarlatszőnyeg". /76/

Esterházy Miklós nádor különösen szorgalmazta a jászkun területek "beléletének" rendezését, és különböző kedvezmények révén igyekezett ösztönözni az ismételt betelepítést. /77/ Ezzel függ össze, hogy a jászkun területek igazgatása mind rendezettebb lett. Az 1656. március 26-án Füleken kelt oklevél már arról intézkedik, hogy a Kiskunság éppen belső viszonyainak rendezése céljából "külön nádor oltalma alá" kerüljön. Kiváltsága pedig: nem kell adót fizetnie a megye számára. /78/ Az 1650-es években élénk harc bontakozott ki Szeged és Kecskemét mezővárosok között a kiskun puszták kizárólagos használatáért. Egy - puszták feletti pereskedéssel összefüggő - 1657. évi irat alapján megtudjuk, hogy Szank hovatarozása már eldőlt, nem tudjuk azonban még, hogy Kecskemét vagy Szeged bérli-e a területet. E kérdésre némiképp választ ad Pest megye 1680. november 12-i törvényszékén lejátszódó ügy, amikor is Szeged városa nevében Majláth királyi jogügyi igazgató a szanki pusztának mások általi "bitangolásáért" tiltakozik. Pedig annak a területnek a szegediek már "régí idő óta tettleges és békés birtokában vannak". /79/ 1681-től Esterházy Zsigmond lett a jászkun kapitány. Hivatalának elfoglalása után elsődleges feladatának tekintette, hogy véglegesen rendezze a jászkun puszták bérbeadását. /80/ Erre az időre ugyanis Szeged és Kecskemét mellett már

több mezőváros és nagyközség erősödött meg annyira, hogy benyújtották igényüket néhány pusztá bérlésére. Ezt tette Kunszentmiklós is, és lett Szank pusztá jogos bérlője. /81/

A kiskun puszták bérleti ügyének rendezésével párhuzamosan Magyarország megszabadult az immár 150 éves török uralomtól, amely az 1699-es karlócai békében nyert végső megfogalmazást. A törökök hazánk feletti tényleges uralma már jóval előbb megszűnt, hiszen a felszabadító akciók eredményeként 1688 után magyar területen már nem volt török. A Duna-Tisza közéről is 1686 őszén űzte ki a régi ellenséget Miksa Emánuel. /82/

A karlócai békével végre megvalósult az a cél, amelyért népünk nemzedékről nemzedékre annyi áldozatot vállalt. Azonban ezt a célt egy tragikus szépséghibával, javarészt idegen pénzzel, idegen katonasággal, Rákóczi Ferenc szavai szerint "magunk természet szerint való ellenségeink által" értük el. A karlócai béke tehát nem hozta vissza a Mohácsnál elveszített állami önállóságunkat. A török hódítás helyébe a Habsburg-uralom lépett.

A török kiűzésétől a redemptióig /1686 - 1745/

A török kiűzésével előállott új helyzet napirendre tűzte az ország új berendezését, az államszervezet, a gazdasági és társadalmi viszonyok reformját. Nem volt kétséges, hogy e reformok a dinasztia érdekeit szolgálják majd. Az ország a hatalmas adók fizetése mellett a rablás és fosztogatás színtere lett.

A gulyáiról híres Kiskunságban pl. a császári seregek átvonulása után alig maradt szarvasmarha, alig maradt göbölve, - mind elhajtották vagy levágták. Igaz, hogy a Kiskunságban másban nem

is tehetek kárt. A szarvasmarha-tartás jelentette szinte az egyetlen megélhetési lehetőséget, földműveléssel nem foglalkoztak. Az ország gazdasági kiszolgáltatottsága politikai és jogi alávetettséggel járt együtt. Nem csoda, hogy már a század utolsó éveiben egymást érték a parasztmozgalmak. Az 1697-es hegyaljai felkeléssel egyidőben a Duna-Tisza közén a Kiskunságban is jobbágymozgalmakra került sor. Erejükből azonban csak annyira tellett, hogy némiképp megnehezítették a császári seregek hadmozdulatait.

A Habsburg-udvar nem sokáig titkolta Magyarországgal kapcsolatos terveit, hamarosan világos lett elnémetesítő törekvésein keresztül a "beolvasztó" politika. Ezt a célt szolgálta a közigazgatás átszervezése is. Önkényesen húzta meg a közigazgatási határokat és adta-vette a magyar földet. A jászkun területek is egy ilyen adás-vételi akciónak estek áldozatul.

I. Lipót nehéz pénzügyi helyzetére hivatkozva áruba bocsátotta az említett területet, és azt ígérte, hogy az érte kapott összeget az ország közszükségleteinek kielégítésére fogja fordítani. /83/ A terület és lakóinak eladására 1702. március 22-én került sor. Az adás-vételi szerződést 1702. június 7-én, Halason a "Liber Reginus"-ok XXV. kötetének 533-536. lapjaira jegyezték fel. A terület új gazdája a német lovagrend lett, amely 500 000 Rhenes forintot fizetett érte. I. Lipót adománylevele a felsorolt községek és puszták sorában megemlíti "puszta Sánk"-ot is. 1702 után a Jászkunságra reménytelen jövő várt. Megkezdődött az idegenek betelepítése. A terület 1731-ig maradt a lovagrend közvetlen fennhatósága alatt. /85/ A jászkunok természetesen mindent megtettek, hogy önmagukat megváltsák az idegen, számukra

teljesen szokatlan uralom alól. A tárgyalások sürgetésé ellenére, - amelyek már 1723-tól megindultak - a megállapodás körvonalai rendkívül vontatottan bontakoztak ki. A legfőbb akadályt a pénzhiány okozta. 1731-ben ugyan kikerültek a lovagrend közvetlen felügyelete alól, és a "Hármas kerületek" /Jász, Nagykun és Kis-kun területek/ ügyvitele a Királyi Ügyviteli Bizottságra került. Ez azonban csak annyit jelentett, hogy a zálogbirtokos egy hazai intézmény lett, a zálogviszonyban viszont semmilyen változás nem történt. Az ügy rendezése csak 1740-től, Mária Terézia uralomra jutása után gyorsult meg. 1744-ben már maga a királynő is sürgette a Pozsonyban üléselő főurakat, hogy járuljanak hozzá a terület mielőbbi megválthatóságához. /86/ Több, még 1744-ben megismételt kérvény után 1745. május 6-án el is készült a megváltást engedélyező diploma. Az okmány több pontban fogalmazta meg a megváltási feltételeket, és felsorolta a megváltásra kerülő helységeket, köztük Szank pusztát is. /87/ A Hármas Kerület tehát 43 évig volt "szolgaság"-ban. A megváltási ár összege több volt, mint amit a lovagrend letett érte. A területért ugyan most is 500 000 Rhenes forintot kellett kifizetni, ezen túl azonban kötelezték magukat a jászkunok, hogy évente 400, hadviselés esetén pedig 1000 katonát állítanak ki az udvar számára. Fedezniük kellett továbbá a terület közigazgatását intéző nádor díjazását, melyet további évi 12 600 Rhenes forintban állapítottak meg. A Habsburg-ház tehát 50 év leforgása alatt kétszer adta el ugyanazt a területet. A haszna teljes volt, mert az eladási összegből igen kevés jutott az ország közszükségleteinek javítására. /88/

A megváltás törvénybe iktatására 1745. november 22-én került

sor. Addig a fizetési kötelezettség tovább módosult. A fizetési kötelezettséghez való hozzájárulás a terület és a népesség arányának megfelelően az alábbiak szerint történt:

Jászság:	227 750 Rft
Nagykunság:	155 000 Rft
Kiskunság:	185 150 Rft
Összesen:	567 900 Rft

Szank pusztá a kiskunsági területbe tartozott és megváltási összege 5 000 Rft volt. /89/

A megváltás /redemptio/ után a Jászkunság fokozatos fellendülését figyelhetjük meg. Ennek megfelelően az 1745-től az 1870-es évekig terjedő időt a Jászkunság fénykorának is nevezik. /90/

A Jászkunság fénykora /1745-1874/

A jászkunsági területen 1750 után a lélekszám és az állatlétszám emelkedésével párhuzamosan lassan kezd kibontakozni a földművelés is. A termőterület abszolút értelemben vett növekedése mellett, - főleg a szőlő- és gyümölcsstelepités miatt - már a belterjes gazdálkodás körvonalai is kezdtek kibontakozni. Ez azonban a Kiskunság területére csak részben vonatkozik.

Az árutermelésbe való bekapcsolódásra csak a "göbolyhizlás" adott alkalmat. Sok egykorú feljegyzés szól a Kecskemét vidékének lábonhajtott élő állatairól.

Amikor a majorsági gazdálkodás már országosan elterjedt, a Kiskunságban e folyamat még nagyon kezdeti stádiumban volt. A majorsági gazdálkodás fokozatos elterjedése a jobbágyság növekvő robotterhével járt. A robotszolgáltatások elleni tiltako-

zásnak egyik gyakran alkalmazott formája az elköltözés volt. A XVIII. sz. második felében ilyen, az ország különböző vidékeiről menekülő jobbágyok útja sokszor a Kiskunságba vezetett annak mostoha természeti adottságai ellenére is. Itt ugyanis olcsón lehetett megművelhető földhöz jutni. A földművelésnek azonban továbbra is másodlagos szerep jutott, mert a Kiskunságban az állattartás dominált. A pusztákat bérlő városok is elsősorban erre a célra használták a területet.

A komolyabb mértékű belterjesség hiányában, - a kis munkaerő létszámot igénylő állattartás miatt, főleg a nagyobb településekben és az egy-két mezővárosban a XVIII-XIX. század fordulójára már kialakult egy bizonyos munkaerőtartalék. Ezek az elemek különösen fogékonyak voltak a haladó mozgalmak iránt. Például a magyar jakobinus mozgalomnak Halason is voltak tárogatói. /91/

A viszonylagos munkaerő-tartaléknak azonban volt egy olyan szerepe is, hogy egyre nagyobb területet vonhattak be a földművelésbe. A XVIII. század végén két tényező, az egyre nagyobb területen megmozgatott talajfelszín, valamint a kibontakozó birkatartás, amely a homokos, "buckás legelőket kiéli, körmével felvágja", hozzájárult a futóhomok áradásához. /92/ A meginduló homok komoly, országos jellegű probléma lett. Megkötése II. Józsefet is foglalkoztatta, és már 1788-ban sürgette azt. /93/ Az 1807-es országgyűlés külön tárgyalta a kérdést. Ennek eredményeként megtiltották a bokrok, fák kivágását, és nem engedélyezték "a silány homok felszántását". E rendelkezés ellen vétőket szigorúan megbírságolták, mint ahogyan azt az 1800-as évek eleji

bugaci példa is igazolja. Néhány bugaci gazdát ugyanis azért vontak felelősségre a hatóságok, mert a "homokok között lévő bokrokat elhordatnák akloknak, és ezzel is alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a homok még inkább folyjon". /94/ Ekkor indult meg - valóságos állami ösztönzésre - a nagyarányú szőlő- és gyümölcsstelepités, mint a homok megkötésének egyedül jövedelmező formája. /95/ Az 1820-as évektől a század közepéig a vázolt kép a lassú fejlődés törvényszerűségeinek megfelelően alakult. Időben itt indokolt megemlítenem, hogy a Duna-Tisza közti betyárélet számtalan epizódjából sok kötődik Szank területéhez is. Szank és a környező falvak homokbuckás és ingoványos területei a betyárélet "paradicsoma" volt. Nagy Czirok László gyűjtésében is nagyszámú, jobbára még feldolgozatlan betyártörténet kapcsolódik a mai Szank határterületéhez. /96/

A Jászkun Kerületek közigazgatási, területi, népességi és társadalmi-gazdasági viszonyaiban jelentős módosításokat hoztak a neoabszolútizmus időszakában bevezetett polgári reformok. Megszűnt a területileg rendkívül széttagolt régi közigazgatási beosztás, valamint az évszázados törvényhatósági, közbizleti jogállása is. 1860-tól ismét visszaállították a Hármas Kerületi közigazgatást. Szank a Kiskun kerületbe tartozott, területét Kunszentmiklós bérelte. Arról, hogy Szank területe mióta kunszentmiklósi bérlemény, a jelenleg rendelkezésemre álló források birtokában nem tudok biztos időpontot megjelölni. Azt tudjuk, hogy közigazgatásilag a Kiskunfélegyházi Kerületi Kapitánysághoz tartozott. /97/ A kunszentmiklósiak pusztabirtokán még az 1860-as években is virágzó pásztor-

élet folyt. E régi életmód velejárójaként megtalálható volt az egyetlen, de elmaradhatatlan "pusztaház" is, ahol a pusztabíró vagy a számadó tartózkodott. Ő volt a pusztá legmódosabb, leg-rangosabb embere, akinek rendszerint jelentősnek mondható vagyona is volt, - elsősorban lábasjószág formájában. Ő fogadta fel a pásztorokat, akiket a kunszentmiklósi gazdáktól kapott pénzből fizetett. A jószág is a kunszentmiklósi közbirtokossá-gé volt, de legeltek a szanki pusztán szentesi és csongrádi állatok is. E pusztaház épülete ma is megtalálható, természetesen jelentős átalakításokkal. A Felső-Szankon lévő Füstös Lajos-fé-le tanya helyén állt. /98/ A pusztabirtokok tagosítási folya-matának megindulása után Szank területén is gyorsan emelkedett a lélekszám. A terület tagosítása alkalmával természetesen elő-nyöket élveztek a helyi számadók és a pásztorok. Több esetben jutottak 20-25 kh "örökföldhöz" is. Nem véletlen, hogy az el-ső "betelepülők" a pásztorok közül kerültek ki. 1865-ben Szan-kon már 205 családnak volt általában 10-25 kh nagyságrendű bir-toka. /99/

Szinte egyidőben azonban egyéb betelepülők is érkeztek Szankra. Több olyan betelepülőkről is tudunk, akik már mint földművelők jöttek Szankra. Ezek rendszerint kisebb-nagyobb távolságból érkeztek, miután ottani földjeiket eladták, eset-leg örökségüket pénzben kérték a szülőktől, amelyen Szankon a kezdeti olcsó tagosítási áron egész birtokokat tudtak vásárol-ni. Így lettek nagygazdák a Lippaiak, a Bazzák és a Forczekok. Egyébként a kezdeti egységes parcellázás után ezzel megindult a vagyoni helyzet differenciálódása. /100/ - E földbirtokosok

közül az első betelepülők a Bazsák voltak. Övék volt a puszták első tanyája - a jelenlegi Bazsa Mihály-féle tanya - amely 1858-ban már állt. /101/ A betelepülők harmadik típusa az ún. "úri gazdák" voltak, akik a tagosítás során gyakran 4-600 kh földet is vásároltak. Foglalkozásukat illetően ügyvédek, mérnökök voltak. Számuk nem volt jelentős, birtokuk annál inkább. /102/ A jászkunsági közbirtokossági földek szétosztása 1867 után különösen meggyorsult. Az igazságtalan végrehajtás miatt - mint a szanki szélsőséges differenciálódás is igazolja azt - a parasztság különböző demokrata körői határozottan tiltakoztak. /103/ A kiegyezés utáni kormányok azonban nem törekedtek a probléma rendezésére.

Közben a pásztorélet egyeduralkodó Szank területén is megszűnt. Megszűntek a számadó tisztségek, a külterjes állattartás helyébe a félig legeltető, félig istállózó állattartás lépett. Egyre nagyobb szerepet kapott a földművelés.

Megkezdődött a gazdák között az "aki birja, marja" elv érvényesülése. E verseny következményeként ^{az} "úri gazdák" elmenekültek Szankról. Földjeiket áruba bocsátották. Rövid ideig tartó szanki birtokaikból azonban annyi hasznuk lett, hogy jóval drágábban értékesíthették azt, mint amennyiért megvásárolták. A gyors betelepülés miatt ugyanis hamar emelkedni kezdett a föld ára. Az "úri gazdák" földjeit azonban jobbra csak az egykori ún. földművelő betelepülők tudták megvásárolni. Így a századfordulóra Szankon kialakult az ún. nagygazdák kisszámú csoportja és a kispazdák viszonylag szélesebb köre, akiket azonban a 15-20 holdjukkal az elszegényedés állandó veszélye

fenyegetett. /104/ Nem véletlen, hogy az 1890-es évek országos méretű agrárszocialista mozgalmi Szankot is érintették. A mozgalom helyi szervezői a környező településekből - még Kiskunhalasról is - rendszeresen Szankon tartották meg összejöveteleiket az éjszakai órákban. A mozgalomnak a hatóságok vetettek véget. /105/

Szank községesítésétől a felszabadulásig /1874-1944. okt./

A község társadalomszerkezeti arculatának kialakulásával párhuzamosan jelentős települési és közigazgatási változások is végbementek.

A községesítés ténye különösen nagy lökést adott a határterület tagosításának. Azzal párhuzamosan a kunszentmiklósiak fokozatos visszavonulását is megfigyelhetjük. A kunszentmiklósiak közül végül alig maradtak a községben. Szinte a Somogyiak kivételével mind eladták földjeiket és végleg visszatelepültek Kunszentmiklóstra. /106/ Így került a határ nagy része "idegen emberek" kezébe. A régi lakosság pedig, amely még a 80-as években is többségben volt - bár számuk alig tett ki 100-120 családot -, lassan törpe kisebbségbe került a sokféle helységről - Szeged, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kistelek, Kiskunmajsa stb. - betelepülőkkel szemben. /107/ 1874 után a nemrég még lakatlan puszta önálló község lett. Ekkor csatolták Szankhoz Móricgátat is, amely már hosszú idő óta kiskunlacházi bérlemény volt. Kb. 900 ember lakott már ekkor Szank határterületén. A hozzá csatolt Móricgát területét pedig 30-35 lacházi származású család lakhatta. A középkori települést is számítva a má-

sodik központ színhelyéül a mai "Szőlősort" szemelték ki. /108/ 1875-ben már 15-20 ház volt a "Szőlőhegyen". Ide épült az első községháza is, amely a Terbe-Lippai-féle tőzeges réttel szemben, az Izsáki út másik oldalán, a mai Zelei-dombon volt található. /109/ Az első községi pecsét 1874-es keltezésű, a község első jegyzője pedig Mihálovics József volt. /110/

Ez a falumag azonban nem volt hosszú életű.

1891. május 27-én került sor Kunszentmiklóson arra a tanácskozásra, amelyen Szank község az "evangélikus-református imaház és a halas-félegyházi országút közötti 12 kh részt" faluhely céljára megvásárolta. Szó esett ekkor a többi, még Kunszentmiklósi birtokban lévő területek sorsáról is. Az ügy lebonyolítására a képviselőtestület Rácz Ferenc községi bírót és ifj. László János tanácsnokot küldte ki. /111/

A község ezután már határozottan önálló gazdálkodáshoz kezdetet. A majdani felosztásra kerülő közbirtokok megváltásához kölcsönök felvételére került sor. /112/ A község a felvett kölcsönök törlesztését a terület haszonbérbe adásából és a házhelyek eladásából kívánta megoldani. /113/ A község belterületét az 1893-as telekrendezés alapján osztották fel.

Ebben az időben még mindig valóságos nyárfa- és akácerdő volt a falu helyén. Körös körül pedig legelőnek alkalmas alacsony terület húzódott. /114/ A faluhely viszonylagos kiépülése a telekfelosztás után kb. 10 évig tartott. A falunak először a délkeleti oldala épült ki. Az első ház a halasi út melletti Tóth József-féle ház volt. Az új központ második háza Bacsó János kovács mai műhelye, míg a harmadik a jelenlegi Kossuth u. 9.

szám alatti Mészárosné-féle ház. /115/ E "három ház korában" volt még a falu területén néhány földbe ásott kunyhó is. Az 1892-es állapotokat az alábbiak szerint vázolja az egykorú tanácsülési jegyzőkönyv: "Szank pusztai község, lakóházai nem csoportban, hanem szétszórva épülnek... úttalan utak és távolság mindentől..." /116/ - Bár a közbirtok felosztása és a házhelyek értékesítése nagy lendületet vett, mégis a századforduló két évtizedét a deficitesebb községi költségvetés jellemezte. /117/ Ennek egyik oka a kunszentmiklósi közbirtokossággal szembeni adósság volt. A hatalmas pénzügyi szükséglet másik okát pedig a gyorsan növekvő község saját beruházásai jelentették. A lakosság lélekszámának gyors növekedése a megoldandó feladatok egész sorát keltette életre. Hamarosan jelentkezett az igény a különböző középületek /iskolák, templomok, községháza, postahivatal, egészségügyi intézmény, rendőrség stb./ felépítésére. /118/ Sürgető feladat lett ezen túl az egyre szaporodó ügyvitellel kapcsolatos apparátus megteremtése. /119/ Az 1890-es évek közepén a lakosság száma már meghaladta a 2000 főt. /120/ Nem voltak ritkák Szankon az ún. "népes" családok, ahol 8-10 gyermek is volt. Mindegyiket szorgos munkára nevelték. Ami pedig a "jussot" illeti, egyformán adták a fiúnak és lánynak. Miután a szülők kiházasították a gyermekeket, gyakran beköltöztek a központba, a község magjának kialakulásához járultak ezzel hozzá. Laktak ugyan már ekkor is fiatal családok is a központban, ők rendszerint a szolgáltatók csoportjához tartoztak. A fiatalok nagy része azonban kint termelt a háttérben, tanyán lakott. A központban élő szülők haszonélvezetét

a gyerekek egységesen állták. /121/

Szank önálló községi mivoltának első lépéseit járta még csak, amikor ezeréves fennállását ünnepelte az ország. Ezzel kapcsolatos fiatal községünk első nagyszabású rendezvénye. Az ünnepi műsorprogramból egy életképes és áttekintő szervezettséggel bíró településre következtethetünk. Az egész napos községi ünnepség megrendezésére 1896. május 10-én került sor. /122/ A századfordulón Szank már a fejlődő községek problémáival vívódott. Középületek létesítésére a redemptiós adósság miatt csak nagyon szűkösen tellett. A hiányosságok állandóan napirenden voltak. Különösen rendezetlen volt az iskolakérdés. Iskolák és tanítók hiányában az oktatás nagyon elhanyagolt volt. 1897 tavaszán már a királyi tanfelügyelő hívta fel a község vezetőségének figyelmét a tarthatatlan állapotra, - egy római katolikus és egy evangélikus-református iskola működött csak egy-egy tanteremmel. Különösen a tanyai gyerekek oktatása volt megoldatlan. Kötelezővé tette két újabb iskola létesítését és a tanítói állások megszervezését. /123/

A község együttes megmozdulással kezdett hozzá a "Halasi-úti" és a "Tázlári úti" külterületi iskolák építéséhez. De még ez is kevésnek bizonyult, hiszen 1899 januárjában történt felmérés 362 fő 6-12 év közötti iskolaköteles gyermeket mutatott ki. /124/

Az iskolák ugyan felépültek, pénz hiányában azonban a község nem tudta biztosítani működésüket. 1899 őszén a tanácsülésen még mindig arról számol be az illetékes megbízott, hogy 260 tanköteles továbbra is nélkülözi az oktatást. /125/

A tanácstagok megállapították, hogy "a felekezeti iskolák gazdátlanok", és kérték a felsőbb oktatási szerveket, hogy anyagi okok miatt az egyházi iskolák helyett Szankon állami iskolák működhessenek. /126/ Bár a királyi tanfelügyelő elsősorban a felekezeti iskolák híve volt, a szanki oktatásügy felülvizsgálása után 1900 februárjában áttekintette a vallási- és közoktatásügyi miniszter leiratát a szanki iskolák államosításáról. /127/ Azonban a két felekezeti iskola továbbra is működhetett. 1902-ben Szankon már három állami és két felekezeti, a hozzá tartozó Mórícgáton pedig két állami, - összesen tehát hét iskola működött. /128/ Valamennyi iskola egytantermes volt.

Sok bosszúságot okozott a lakosságnak, hogy a község gyenge anyagi helyzete miatt nem rendelkezett még semmiféle közbiztonsági szervezettel. A lopások, sőt az olykor előforduló rablások pedig szükségessé tették volna azt. Ekkor Szank a tázlári csendőrség körzetéhez tartozott, de a távolság és az uttalanság miatt még a kötelező ellenőrzést is rendszerint elmulasztották. Egy-egy lopás, rablás azonnali jelentése esetén is csak 3-4 napra érkezett a helyszínre a hatóság. De annak sem örülhettek a szankiak, ha a csendőrök napokig a község területén tartózkodtak, mert közistálló hiányában a csendőrségi lovak a "gazdáknál alkalmatlankodtak". /129/ Ezért kérte a tanács az 1902. január 30-i jegyzőkönyvében egy külön lovasrendőrség létesítését. /130/

Bármennyire is szükségét érezte a község az önálló közbiztonsági intézmény megszervezésének, anyagiakkal nem tudott hozzájárulni. A csendőrségi "laktanya" és a vele járó melléképületek teljes állami finanszírozására azonban hiába vártak. A fe-

lettes hatóságok inkább áthelyezték Szankot a jobb megoldásnak látszó kiskunmajsai közbiztonsági körzethez. /131/ Az önálló csendőrség megszervezésének kérdése 1908-ban ismét felmerült. Ekkor a község előljáróságának "személyesen kellett jelentkeznie a Magyar Királyi Belügyminisztériumban az ügyből kifolyólag." /132/ A kérdés végleges megoldása azonban 1920-ig váratott magára. Egy 6 személlyel bíró, önálló őrsöt kapott Szank község. /133/

A község első középületei közé tartoztak a templomok. Előbb a katolikus templom felépítésére került sor. A munkálátokat már 1899-ben elkezdték. Az anyagi fedezet jelentős részét Suszter Konstantin váci püspök biztosította. Említésre méltó 25 ezer db téglá adománya. /134/ Az építkezéshez erejéhez mérten a község lakossága is hozzájárult. A templom felszentelésére 1905. október 8-án került sor. /135/ A református templom 1907-ben készült el. /136/

Hosszú ideig vajúdó kérdés volt a postahivatal rendezése. Már 1896-ban "elengedhetetlenül szükséges"-nek ítélte meg a község vezetősége. Indokként a 2000 fő feletti lakosságot, Kiskunmajsa 10 km-es távolságát, továbbá azt említették, hogy Boddoglár-puszta postaügye is Szankhoz kapcsolódna. /137/ A postahivatal építése azonban a közismert anyagi okok miatt csak a háttározat szintjén maradt, mivel a felettes szervektől egyetértést igen, de pénzt nem kaptak. 1903-ig, a kérdés rendezéséig csak a kérelem megismétlésére kerülhetett sor. A lakosság létszáma ekkor már 3 000 fő fölé emelkedett. /138/

A jegyzői lakást is magába foglaló községháza felépítését

1902. júniusában hagyta jóvá a tanácsülés. /139/ A maival megegyező helyen álló új községháza felavatására 1904 nyarának végén került sor. /140/

Századunk első évtizedében tehát már együtt voltak mindazok a feltételek, amelyek egy közigazgatási egység funkcionálásához szükségesek, és amelyek a fiatal település életképességét vitathatatlanul igazolták. Hiányzott viszont még a műút és a vasút. Az egyik helyen homokos, a másik helyen ingoványos útszakaszok meglehetősen elzárták Szankot a közforgalomtól és így a világtól is. A község e két útőérének megvalósításán fáradozott már a lakosság, amikor az I. világháború kérlelhetetlenül elnapolta a megoldást az 1920-as évekre.

A szegénység, a rendkívüli szivós és kitartó munka formálta tehát egyre egységesebbé az alig két-három évtizede sok irányból érkezett embereket. Különösen talaja volt itt annak a közösségi normának, hogy a megbecsülést és a mások barátságát csak becsülettel és munkával lehet kiérdemelni. Nem is vetették meg a munkát még a 100-200 holdas gazdák sem, és különösen nem a 15-20 holdas kisgazdák. Tudták ők, mire vállalkoztak nem is olyan régen, amikor Szank-pusztá homokos vidékein ütöttek tanyát.

1908-ban cigányok telepedtek le Szank területén. Életfelfogásukkal, a tétlenséggel és koldulással, nagy ellenszenvet váltottak ki a lakosságból. "Helyi illendőségük megállapítására és oda történő visszatelepítésükre" meg is született a közmegelegedésnek örvendő határozat. /141/

Az egykori pusztaságban intenzív növénytermesztés kezdett

már kibontakozni, és a szőlő- és gyümölcskultúra jövőjét alapozták, amikor 1914 nyarán kirobbant az I. világháború.

Az I. világháborús évek Szankon

A háború kirobbanásának híre nagy félelmet és rettegést váltott ki a kis falu lakosságából. Már 1914 nyarának végén nagyarányú mozgósításra került sor Szankon is. A hadba vonulók és családjaik anyagi támogatására valóságos társadalmi mozgalom indult meg a községben. /142/ A hadba vonulók a szerbiai frontra kerültek, ahol sokan életüket vesztették. Nevüket és emléküket a tiszteletükre emelt és a tanácsháza előtti téren felállított emlékmű őrzi.

Az 1914-től 1918-ig terjedő időszak nagy törést jelentett a fejlődő község életében, mert a világháború elvitte azt a munkaerőt, ami olyan sokat tehetett volna a község további fejlesztéséért. Ezekben az években a község fejlődését szolgáló közérdekű kiadások helyett a világháborús, értelmetlen kiadások tették próbára a szankiak anyagi teherbíró képességét.

A frontra vonuló hatékony munkaerő hiányában a gazdasági élet szinte megbénult. Az aratás, csépelés és a betakarítás nehéz munkája az asszonyokra és az öregekre maradt. Súlyosbította a helyzetet az 1914 őszén beköszöntő esős periódus. Szank község határterületén 1915-ben már óriási károkat okozott a belviz. A munkaerőhiány és a terpeszkedő belviz miatt 1915 tavaszától jelentősen összezsugorodott a vetésterület. Hamarosan komoly élelmezési problémák jelentkeztek Szankon.

A községi vezetőségi testület 1915. márciusi felmérésének névjegyzékéből kiderül, hogy a községben 807 fő nem rendelkezik kellő mennyiségű gabonakészlettel. /143/ A testület kötelezettséget vállalt, hogy a rászoruló személyeknek biztosítani fogja a gabonát az új termésig. Ez nem kevesebb, mint 435 q szükségletet jelentett. /144/ A tehetősebbek meglévő készleteiket elrejtették. A gazdasági problémák erkölcsi süllyedéssel párosultak.

A világháborús évek alatt többször megismétlődő pénzbeni vagy természetbeni begyűjtés növelte az amúgy is szűkösen élő lakosság terheit. /145/ De olyan sajátos feladatokat is meg kellett oldani, mint például egy "kisegítő kórház" létesítése. Szank községnek fel kellett készülnie, hogy "szükség esetén" 37 fő sebesült megfelelő ellátását biztosítsa. A szükséges felszerelést /ágyak, ágynemű stb./ közadakozásból kellett előteremteni. Az orvosi kezelés a községi orvos feladata lett volna. /146/ A községháza tanácstermét és a római katolikus elemi iskola termét rendezték be erre a célra.

1915-től - annak ellenére, hogy a növénytermesztés területe összeszűkült - óriási problémát jelentett Szankon a mezőgazdasági munkaerőhiány. Ezért a legnagyobb nyári munkákra hadifoglyok alkalmazására kért engedélyt a község vezetőségi testülete. Az előzetes felmérések alapján 164 hadifogoly alkalmazására jelentettek be igényt és vállaltak kötelezettséget a gazdáknak. Az orosz hadifoglyok élelmezését és az egyéb előírt feltételeket /pl. őriztetés/ a gazdák voltak kötelesek biztosítani. /147/ A hadifoglyok jól viselték magukat, és a világ-

háború további éveiben segítségükkel történt meg a vetés és betakarítás. A háború éveire azonban továbbra is jellemző, hogy általában 100 fő feletti azoknak száma, akiknek ellátásáról hatóságilag kellett gondoskodni. /148/ Az orosz hadifoglyok termelő munkájuk mellett sokat tettek a községi utak rendbehozásáért és a belvizek levezetéséért is. /149/ A háború második felében a megélhetés egyre nehezebb lett. Különösen a közalkalmazottakat sújtotta az egyre növekvő drágaság. A rendőrök, a postai dolgozók és más közalkalmazottak 1916 áprilisában már azzal a kéréssel fordultak a község előljáróságához, hogy részesítsék őket drágasági pótlékban. /150/ Bár területünkől távol, de a világháború tovább dühöngött, amit a fokozódó nélkülözés mellett az is félreérthetetlenül jelzett, hogy 1916 nyarán az "esküdtképes egyének újabb összeírására" került sor. /151/

Ez újabb anyagi és emberáldozatot helyezett kilátásba. Érthető a lakosság elkeseredése és a véget érni nem akaró háború gyűlölete. A béke és az újbóli szorgos munka lehetősége eggyé vált a szankiak tudatában.

A Tanácsköztársaság Szankon

Nagyon közel volt még az I. világháború keserű emléke, az emberi és az anyagi veszteségek. Mindez lekötötte és vissza is tartotta a szervezetlen, magára hagyatott parasztságot Szankon mindenfajta mozgalomtól. Szank mezőgazdasági község, - ebből következik, hogy szervezett munkássága nem volt. A község paraszti lakossága alig értesült az új világ alakulásáról.

Nem egyszer rémhírek formájában jelentkező szórványos információi eltorzították annak igaz törekvéseit. Így a Tanácsköztársaság eseményeivel egyidejűleg szinte fel sem tudta mérni annak jelentőségét. Érthető tehát, hogy a község lakosságának érdeklődése megkésve és akkor is csak visszafogottan fordult a forradalmi folyamat felé. /152/ Jellemző, hogy a tisztánlátás hiánya miatt még 1919. áprilisának második felében is nagy félelem és bizalmatlanság nyilvánult meg a proletárdiktatúrával szemben. Csak a kiskunfélegyházi direktórium két megbízottjának /Nagy János és Szikszai Pál/ felvilágosítása rázta fel némiképp a szankiakat. Az egykorú járási hirlap, a Félegyházi Proletár a következőképp ír erről: "Szankon a községháza udvarán volt a népgyűlés. A nép rettegett a kommunizmustól, mert elveit nem ismerte. Elvtársaink felvilágosították őket. A községben 38 tagú tanácsot alakítottak." /153/

A szervezetlen parasztság passzivitása miatt a gyakorlati ténykedés a helyi aktívák szűk csoportjára korlátozódott. Bár a sajtó 38 tagú tanácsról tájékoztat, a kutató számára a "Falusi Földműves Tanács" egyetlen megmaradt közgyűlési jegyzőkönyve csak az alábbi 22 személyről tesz tanúságot:

Direktórium elnök: Zaka Sándor

Direktórium főjegyző: Kőnigh Kornél

A "falusi tanács" tagjai:

Marton János,	ifj. Juhász József,	R. Nagy György,
Szundi Sándor,	Fehér Mihály,	Gárdony József,
Takács János,	Rékasi Imre,	id. Gárdony István,
Korom István,	Tóth Józsefné,	Demény József,

ifj. Rigó Mihály, Píszmán József, László József,
Fülöp Dávid, Molnár Ida, Kőszeghy Antal,
Szücs Antal, Szalontai József /154/

Ők azok tehát, akik Szankon 1919 tavaszán megértették az idők szavát, és megtett lépéseikkel a forradalmi útra tértek, - vállalva annak esetleges következményeit is. Intézkedéseik és megnyilatkozásaik alapján pedig képet kapunk a Tanácsköztársaság helyi vetületeiről és a szanki közhangulatról.

Más, nagyobb direktóriumokhoz hasonlóan, a szanki tanács is létrehozta soraiból azokat a helyi bizottságokat, amelyeknek az volt a feladatuk, hogy az új viszonyoknak megfelelően biztosítsák a társadalmi és gazdasági élet vérkeringését.

Ezen bizottságok sorában elsőként érdemel megemlítést a négytagú Intéző Bizottság. A bizottság elnöke Zaka Sándor direktóriumi elnök. A tagok Marton János, Juhász József és Szalontai József voltak. Id. Gárdonyi István és Fehér Mihály személyében kéttagú volt a Birtokrendezési és Termelést Biztosító Bizottság. Az élelmezési biztos Takács János volt. /156/ A járási tanácsba, mint közvetlenül felettes igazgatási szervbe László József volt a delegált. /157/

A helyi vezetők számára sok gondot okozott a lakosság tisztánlátásának biztosítása és ezáltal bizalmuk megnyerése. Ismét felütötte fejét a vásárlási láz és az ezzel együtt járó spekuláció. "A hivatalos árakat teljesen figyelmen kívül hagyják... Nem lát tisztán a falu lakossága, állandóan zaklatják személyes érdeklődéseikkel a testületet... Az egész személyzet felvilágosítással foglalkozik..." - panaszkodik a jegyző-

könyv. /158/ Pedig Szank "Falusi Tanácsa" egyébként is szűkös apparátussal rendelkezett. Különböző ügyintézőkre, segédjegyzőre és küldöncökre lett volna szükség, hiszen a helyi tanács késői megalakulása miatt eleve jelentős lemaradással kezdték az ügyintézést. Április harmadik harmadában pl. nem volt még meg az 1919-es év költségvetése sem. /159/

Szank községben a Tanácsköztársaság némiképp sajátos földbirtokviszonyokat talált. Még alig pár évtizede fejeződött be a község megváltása és tagosítása, a nem is olyan régen betelepülő lakosság még birtokolta megvásárolt földjét. Szank községben nem volt a szó igazi értelmében vett földbirtokos. A néhány legnagyobb földtulajdonnal rendelkező gazdának is csak legfeljebb pár száz hold földje volt. Az uralkodó birtoktípus tehát a közép- és kisbirtok volt. Az agrárproletariátus száma nem volt jelentős. Ők inkább idénymunkások voltak. A földesúri monopolhelyzet hiánya, illetőleg a több nagygazdánál adódó bőséges munkalehetőség nem adott akkora teret kiszolgáltatottságukhoz. Ezzel is magyarázható talán, hogy a tanácsülési jegyzőkönyv nem utal olyan radikális birtokrendezésre, mint az egyébként más vidékeken általános volt. Az ismertetett okok miatt ugyanis a helybeli parasztság kevésbé volt ösztönzője a forradalmi folyamatnak.

A Birtokrendezési és Termelést Biztosító Bizottság fő feladata az volt, hogy a "határ bevetése megtörténjen". /160/ Ennek megvalósításához a garanciát az a tanácsi intézkedés biztosította, mely szerint "az üres földek megművelésre kiadandók..." Az ilyen földterület megművelői a földbérletet a Községi Direk-

tóriumnál voltak kötelesek rendezni. /161/

Teljesen sajátosnak mondható az a határozat, mely szerint "a 75 kataszteri holdon felüli birtokból a szántók 10 %-a földnélküli proletárnak adandó ki." Amennyiben a talaj-előkészítést a tulajdonos elvégezte, úgy a termés fele őt, a másik fele a megművelőjét illette meg. De "ha a proletár maga szántja föl, akkor a tulajdonost csak a termés 1/4-e illeti meg." /162/

Közös gazdaság létrehozásáról egy szót sem említenek a levéltári források.

A Falusi Földműves Tanács második közgyűlési anyagának hiányában a kutató kénytelen lemondani az értékes és érdekfeszítő kútforról. A Tanácsköztársaság második időszakára vonatkozó egyetlen szanki adatot a Félégyházi Proletár 1919. július 5-i számának tudósítása szolgáltatja. Azért jelentős ez a cikk, mert arról tanúskodik, hogy a község lakossága ekkorra már megbarátkozott a Tanácsköztársasággal. 1919. június végén ugyanis nagyszabású, Tanácsköztársaság melletti rokonszenv-tüntetésre került sor Szankon. Az esemény rangját emeli, hogy a rokonszenv-tüntetésen Fogarasi Béla, a marxista filozófia egyik jelentős képviselője, a Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának egyik kialakítója és irányítója mondott beszédet. /163/

Az eseményekből és intézkedésekből arra lehet következtetni, hogy Szank községben a munkás-paraszt hatalomnak egy enyhébb és visszafogottabb sejtje valósult meg.

Enyhébb lehetett az ismertetett földbirtokviszonyok miatt

a visszafogottság pedig valószínűleg a helyi direktóriumi tagok tulajdonos és osztályhelyzetével magyarázható. A tanács tagjainak tulajdonosi és társadalmi helyzetét nem tudtam feltárni, de valószínű, hogy a direktóriumi tagok közül többen a középparasztsághoz tartoztak. Ők nem azonosultak a radikális intézkedésekkel, sőt a forradalmi folyamatban fékező szerepük lehetett. Községünk direktóriuma is magában hordta tehát a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása előtti helytelen pártegyesülésből következő ellentmondásokat. Erre lehet következtetni néhányuk esetében a Tanácsköztársaság bukása utáni sorsukból is.

A sorrendben harmadik közgyűlés anyaga 1919. október 19-i keltezésű. A munkás-paraszt hatalom ekkor már a múlté. Mégis, a vezetőségi testületi tagok névsorában ott szerepel több volt direktóriumi tag. Ott szerepel pl. Kőnigh Kornél, továbbra is mint jegyző, ott szerepel László József, akit a "falusi tanács" a járási tanácsba delegált, de ott szerepel Demény József is, adójegyzői tisztségben. /164/

Nyilván nem "kompromittálták" magukat annyira, hogy a hatalomra jutott ellenforradalmi rendszer meg ne tűrte volna őket.

A Tanácsköztársaság mérsékeltebb lefolyásának tulajdonítom azt is, hogy a bukás után alig került sor a volt tulajdonosok "visszaperlési" ügyleteire, illetőleg egyről van tudomásom, amikor is ifj. Pál János "a Tanácsköztársaság idején a tőle közélélemezésre rekvirált tehenének az árát kéri". /165/

Az enyhébb és visszafogottabb tanács hatalom ellenére az ellenforradalom tisztí különítményesei nem kerülték el Szankot

sem, legfeljebb bosszúállásuk nem volt olyan kiterjedt. Kecske-méti alakulatok jelentek meg alkalmanként, hogy akikről "panasz" érkezett a tanácsköztársasági tevékenységeik miatt, azokon "elég-tételt" vegyenek. Takács János volt élelmezési biztost pl. nyilvánosan bántalmazták, a piactéren 50 botütést kapott. /166/ Korom István volt direktórium tagot pedig félig agyonverték, és kiszáradt kopolyába dobták. Kimentették ugyan, de később belehalt sérüléseibe. /167/

És, talán mert kevés volt a szanki "bűnös", más községekből hozták Szankra áldozataikat. Egy mérgespusztai zsidó kereskedőt Szankon vertek agyon, egy ismeretlen embert pedig a községi fogdában akasztottak fel. /168/

1918 és 1919 gyorsan pergő eseményeit, amelyek a szanki ember figyelmét is kezdték a közéletiség felé fordítani, az ellenforradalmi rendszer dermesztő korszaka követte.

Az ellenforradalmi korszak kezdetétől már eltűntek a régi értelemben vett nagycsaládok, egyre ritkábban, és akkor is csak legfeljebb 4-6 gyermek volt egy családban. Szorgalmas, gyakran értelmetlenségig fokozódó takarékos életet éltek a szanki emberek. A gazdák munkaerőhiányában cselédeket, idénymunkásokat alkalmaztak. Pásztoraik a saját gyermekeik és más szegényebb családok gyermekei voltak. Ha a gazda gyermeke felnőtt, ott dolgozott ő is a cselédek és napszámosok között, sőt ő diktálta a munkatempót. /169/

Az 1920-as évektől ismét napirendre kerültek a község legégetőbb közérdekű problémái, a műút és vasút kérdése. Mindkettő régi probléma már, hiszen a Szank-Kiskunmajsa közötti műút meg-

építése szinte már a századfordulótól állandóan visszatérő óhajja volt a lakosságnak. Hogy mégis elmaradt, azért az első évtized szűkös anyagi helyzete, majd pedig az I. világháború a felelős.

1914-ben mind a vasút, mind a műút építése tekintetében érdemi tárgyalásokra került már sor. Ebben az évben kezdődtek meg ugyanis a Kecskemét-Kiskunmajsa közötti gazdasági vasút megépítésének előmunkálatai. Szank község - felismerve a vasútban rejlő gazdasági lehetőségeket - örömmel csatlakozott az akcióhoz. A lakosság ötvenéves lejáratú kölcsön felvételével vállalta a "60 000 korona törzsrészesvény" hozzájárulást. A község vezetősége elkészítette a vasúti nyomvonalal, az állomással és a megállóhelyekkel kapcsolatos javaslatát is. /170/

Még nagyobb igény volt egy műútra. Ugyancsak 1914-es kezdeményezés volt a "Kiskunmajsa-Szank-Prónafalva-Soltvadkert" nyomvonalú törvényhatósági út építése. A község erre a célra is jelentős összeget szavazott meg. /171/

Az I. világháború miatt azonban mindkét terv függőben maradt az 1920-as évek közepéig. Ekkor azonban a lakosságon belüli egyetértés hiánya okozott némi késlekedést a műút építése tekintetében. A község ÉK-i határterületén és Móricgáton élő lakosság számára ugyanis kedvezőbb lett volna, ha Jászszentlászlóhoz épül meg a bekötőút. Így történhetett meg, hogy 1925-ben kis többséggel ugyan, de leszavazták az egyszer már törvényhatósági jóváhagyást nyert Szank-Kiskunmajsa közötti útszakasz kikövezését. Helyette tehát a Szank-Jászszentlászló útszakasz kikövezését kérték. Ez a nyomvonal ugyanis kedvezőbb volt a la-

kosság számára a népszerű kiskunfélegyházi piac megközelítéséhez. Azonban alighogy a felettes szervek felé továbbították ilyen értelmű módosítási kérelmüket, újabb fordulat következett be.

Kiskunmajsa ugyanis kötelezettséget vállalt arra, hogy Szank irányába egy 3 km-es útszakaszt kikövez, amennyiben a fennmaradó 5 km-es szakasz folytatását Szank finanszírozza./173/ Kiskunmajsa ajánlata alapján a jól megfontolt anyagi érdek így végleg eldöntötte a vitát az eredeti elképzelés javára. A Kiskunmajsa-Szank közötti műút építése 1927-ben vette kezdetét, amelyhez a község 24 000 pengővel és jelentős közmunkával járult hozzá. /174/

A gazdasági vasút építése ismételt napirendre tűzésének is lelkes kezdeményezői voltak a szankiak. Már 1920-ban kísérletet tettek a világháború előtti terv realizálására. Az érdekeltség bejelentése kedvező fogadtatásra talált Kecskemét előljáróságánál is. /175/ A műszaki előkészületek és az útvonal pontos kijelölése azonban ez esetben is sok huzavonával járt. Csak 1927 augusztusában érkezett a községhez Kecskemét törvényhatósági városának az az átirata, amely után a vasútépítési munkálatok is elkezdődhettek. /176/ A község magára vállalta, hogy a keskeny nyomtávú vasút részére szükséges földsávot díjtalanul biztosítja. A nagy határterület miatt azonban jelentős pénzüsszeggel kellett itt számolni. A föld ára ekkor már - éppen a gazdasági vérkeringésbe való bekapcsolódás lehetősége miatt - felszökött Szankon is. Így a kisajátítási árakkal aligha tudott volna megbirkózni a község. A megváltást végül is az

államnak magára kellett vállalnia. /177/ Az 1927-ben kezdődő vasútépítés rendkívül gyorsan haladt. A félig kész, a forgalomnak még át sem adott vasút máris nagy szolgálatot tett a szankiaknak. Megkönnyítette és meggyorsította a közben szintén folyamatban lévő műút építését. A lakosság feladata volt ugyanis az út kikövezéséhez szükséges anyag helyszinre szállítása. A homokos út miatt ez nagyon nehéz és vontatott feladatnak ígérkezett. Ezért a kiskunmajsai állomásra érkező követ és egyéb anyagot a kisvasút vagonjaiba rakták át, hogy a tetthelyre juttassák azt. A vasutat 1928-ban adták át a forgalomnak. /178/

Szinte egyszerre oldódott meg tehát a község két régi problémája, - műútja lett, és lett vasútja! A nagy távolságok egyszerre megrövidültek, egyszerre adott lett a lakosság számára a gazdálkodás felfelé ívelő perspektívája. Ezután lett nyilvánvaló a már régóta szorgalmazott szőlő- és gyümölcsstelepités gazdasági jelentősége, hiszen most már Szank is bekapcsolódhatott a gazdasági élet vérkeringésébe. /179/ Ujabb lendületet vett - és most már szervezett formában - a szőlő- és gyümölcsstelepités. Következésképp 1939-ben megalakult Szankon is a "Hegyközség". Tagjai szőlősgazdák voltak. /180/

Az 1930-as évek második felében a község határterületének ÉK-i lakósis a mórícgátiak is műutat kaptak. A Jászszentlászló-Mórícgát-pusztá 7 km-es bekötőútjának előmunkálatai 1937-ben kezdődtek az útépitéshez szükséges földszáv díjtalan felajánlásával. /181/

A fél évszázada még "pusztá község" helyén a szivós munka eredményeként kibontakozott egy tipikusan mezőgazdasági község

képe. Erdei Ferenc mint "reménységes" községet említi meg Szankot - "...amely eszmei község kis falumaggal..." /182/

A munka hevében a világ eseményeiről is megfélekedező szankiakra azonban ismét rettegett időszak következett, - a II. világháború.

A II. világháború közvetlen hadieseményei ugyan elkerülték Szankot, következményei azonban jól megfigyelhetően jelentkeztek. Dermedten kísérték figyelemmel Hitler lengyelországi, majd nyugati hadműveleteit. Nem feledték el az I. világháborús évek nélkülözéseit, és a lakosság pánikszerűen hozzákezdett a tartalékok felhalmozásához. Különösen az élelmiszer, a só, petróleum és a ruházati cikkek gyűjtése és elrejtése volt a jellemző. /183/ Természetesen ezzel együtt járt a spekuláció és az ún. "fekete ügyek" elburjánzása.

A magyarányú mozgósítás miatt a legjobb munkaerő ismét bevonult katonának. A Szankról bevonuló fiatalok Kiskunfélegyházán gyülekeztek, ahol a 7. ezred 3. zászlóaljához kerültek. /184/ A 7. ezred a II. magyar hadsereg keretében a Don-vidéki hadműveletek résztvevője lett. A 7. ezred, így a szanki fiatalok is, a Don melletti Korotojak nevű község közelében szenvedte a szinte megsemmisítő vereséget. /185/ Néhány megmaradt szanki katona - mint Juhász Ferenc, Lengyel Ferenc - Dénesfy Antal szanki tanító főhadnagy vezetésével került haza.

A világháború éveiben visszaesett a termelés is. A megművelt földterület jelentősen szorult vissza amiatt is, hogy mozgósították a lóállományt is. Szank területéről két alkalommal gyűjtöttek be lovakat. A 720 ló elvitelével az igaerő óriási

mértékben megcsappant. /187/

A község felszabadulással kapcsolatos eseményei vérvesztés nélkül játszódtak le. A DK-i irányból érkező szovjet alakulatok ellenállás nélkül vonultak be a községbe 1944. október 24-én, vasárnap a délelőtti órákban. /188/ A Kiskunmajsa felől érkező szovjet alakulat a mai Béke utcán vonult végig. Magyar nyelvű transzparensük nyugtatta csak meg igazán a falu lakosságát, akik a mai Béke utca két oldalán gyülekezve szemlélték az eseményeket.

Adatok a felszabadulás utáni Szank község történetéhez

A felszabadulást követő napokban megalakult a Nemzeti Bizottság helyi szerve, amely a Községi Előljáróság és Képviselőtestület helyébe lépett. A Nemzeti Bizottság dr. Somogyi István vezetésével átvette a közigazgatási teendőket és a járási Szovjet Parancsnoksággal együttműködve, teljesen új elvek alapján, megindult az élet. Az élet új arculatának kialakításában az első lépéseket a Földigénylő Bizottság tette meg. Már 1945. május 3-án arról számolt be a Bizottság a megyének, hogy a föld felosztása befejeződött. /189/ A bizottság 1330 kh földet osztott szét 96 igénylő között. További 65 igénylő kielégítetlenül maradt. /190/

A Földigénylő Bizottság további tevékenysége nem értékelhető egyértelműen, működését olykor túlkapások jellemezték. Ezért 1946. folyamán többször újjá kellett alakítani. /191/

A községben 1945-46 telén került sor a köztisztviselők és az egyéb hivatalos személyek "igazolására". Közülük néhányat el-

távolítottak a közügyek gyakorlásától, de többen voltak, akik "igazolást" nyertek, mert múltjuk nem volt néPELLenes. /192/

Pezsegni kezdett a politikai élet is. Hamarosan újjászerveződtek a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt helyi sejtjei. Nem sokkal később létrejött a Kommunista Párt helyi szerve is, melynek első titkára Somogyi Ferenc volt. /193/

A felszabadulást követő társadalmi és gazdasági átrendeződés a lakosság megfelelő előkészítésével és a fokozatosság elvének figyelembe vételével kezdődött. Mivel nagyobb ipari jellegű üzemek nem voltak, és a többszáz holddal rendelkező gazdák száma is elenyésző volt, az ingatlanok állami, ill. köztulajdonba vétele nagyobb létszámot érintően csak a 40-es évek végén jelentkezett.

Az 50-es évek elejétől Szankon is érvényesültek a Rákosi-éra dogmatikus-szeKTás vezetésének túlkapásai. A 25-30 kataszteri holddal, vagy az efeletti területtel rendelkező gazdák "kulák-listára" kerültek. 1952-53-ban 160 kulákot tartottak nyilván Szank községben. /194/ Az 1950-es évek elejének szigorú beszolgáltatásai, az egyre súlyosabb összegeket követelő progresszív adórendszer és a helyi hatósági túlkapások jól észlelhető csalódottságot, sőt bizálmatlanságot váltottak ki a kibontakozó új rendszerrel szemben a szanki emberből is.

A baloldali túlkapások ellen a Központi Vezetőség 1956. június 18-22. közötti ülésén hozott határozata elrendelte a középparasztok rehabilitálását. E határozat értelmezése és az annak szellemében való döntés érdekében mintegy 300 ember gyűlt

össze Szank községben. 148 középparaszt lekerült a kulák-listáról, tehát 12-re csökkent az ott nyilvántartott személyek száma. /195/ Megnyúgvás helyett ez az intézkedés az országos politikai légkörbe is beleillő tanácstalanságot eredményezett. A középparasztok méltányos és tárgyilagos újraértékelésében többen "végzetes" jobbratolódást véltek. /196/ 1956. szeptember 7-én este 7 órakor rendkívüli tanácsülésre került sor. Az ülés résztvevői a rehabilitációs intézkedés miatt két táborra szakadtak. Az élénk vita nem zárult megnyugtató eredménnyel.

Ebben a hangulatban érkezett 1956. október 23-ának budapesti híre Szank községbe. A fővárosi események nem maradtak hatás nélkül Szankon sem. Az ellenforradalommal kapcsolatos vélemények is megoszlottak a lakosság körében. Magatartásuk azonban általában passzív, megfigyelő maradt. Csupán néhány verekedésre, személyes bosszúállásra került sor, - közülük egy halálos kimenetelű is volt.

Az események novemberi rendeződése után mindez már csak a hosszú téli esték beszédtematikája maradt.

1957 tavaszától az új irányelvek már sokkal megnyugtatóbb légkörében indult meg és folytatódott a munka. 1957 jelentős dátum a szanki ember életében, mert ez az év a község villamosításának éve. /197/

Községfejlesztési koncepció

Bár a község jelenlegi utcavonalainak túlnyomó részét az 1903-ban megállapított parcellázás határozza meg, - az is igaz, hogy a község még most is jobbára az 1942-es ház helyfelosztás

alapján települ, - mégis a községfejlesztés igazi szervezettségéről csak az 1950-es évek vége óta beszélhetünk.

Szank község igazán átgondolt tervezési programját az 1958-ban elkészített községfejlesztési irányelvek tartalmazzák. Ezek az irányelvek pedig az 1954. évi X. tc. figyelembe vételével készültek./198/ Ebben megállapítást nyert, hogy a község további településfejlesztési területe meghatározott. A jelenlegi belterület fekvése ÉNY-i irányban hosszahelyzetű, amely kb. 1800-2000 m x 550-650 m-es területet foglal el. A központ DNY-i határa a Kecskemét-Kiskunmajsa közötti gazdasági vasút, ÉNY-ról a "Szőlőhegy", ÉK felől a mórírgáti földút és a "Csárdaszék"-nek nevezett, jobbára vízzel borított terület, DK-i oldalról pedig a halasi út. A belterület központja a Béke és a Rákóczi út kereszteződésénél van. Itt található a község központi tere, amelyet a 131. sz. bekötőút és az ebből két irányba nyíló Rákóczi utca három részre oszt. Itt található a község szinte valamennyi középülete: a Községi Tanács, az MSZMP-székház, a Művelődési Ház, a gyógyszertár és a fontosabb üzletek.

A község szalagtelepülés jellegét a domborzati viszonyok határozzák meg. A települési terület ÉK felől való bővítésének háttárt szab az építkezésre alkalmatlan, alacsony terület. A DK-i irányba való további települési terjeszkedést az ott elhelyezkedő földgázüzem zárja ki. De nem kívánatos a község területének DK-i irányba való fejlesztése azért sem, mert a község közigazgatási határa igen közel, csak alig 1,5 km-re van. Ezzel szemben ÉNY-i, ill. északi irányban 10 km-re van a közigazgatási határ.

A rendelkezésre álló fejlesztési terület tehát ÉNY-i irányban adott. Ezzel áll összefüggésben, hogy a Dongér régi nyomvonalát, amely a belterület ÉNY-i részén folyt keresztül, 1959-60-ban felszámolták. Az új nyomvonalat a község DK-i felére helyezték át. A vizügyi szakvélemény szerint a belterületen belvizveszély nincs. A felszíni csapadékvíz tárolása, ill. elvezetése azonban csak a Béke úton mondható megoldottnak a kétoldali árkolással. /199/

1958-ban a község belterületén 392 telek volt, amelyből 326-on már épület állt. Az azóta eltelt idő alatt a fennmaradó 66 beépítetlen telek helyén már házak állnak, sőt az 1958-ban kijelölt mintegy 100 házhelyet is beépítették már. A telkek nagysága változó, - 320-400 m²-ől közöttiek. 1958-ban a 70 h-nyi területen 1300 fő élt. A népsűrűség tehát 18,6 fő/h. /200/ A belterület lakosainak száma ekkor még az összlakosságnak csak alig 1/3-részét tette ki. A lakosság 2/3-része tehát még tanyán élt. A kül- és belterületi lakosok számarányában azóta jelentős változás következett be az utóbbi javára, mely a tanyai lakosság folyamatos beköltözésével és az 1960-as évek második felében a Kőolaj- és Földgázüzem Szankon letelepedett dolgozóinak számával magyarázható.

Az 1958-ban jóváhagyott községfejlesztési irányelvekben - teljesen indokoltan - az a tendencia érvényesül, hogy a gazdasági, kulturális, szociális és egyéb szempontból is korszerűtlen tanyarendszer asszimilálódjék. Ennek megfelelően építési tilalmat vezettek be minden olyan helyen, amely külterületnek számít. Ez a tilalom még a toldalék- és melléképületekre is vonatkozik.

Ez az építési tilalom kiterjedt Móricgát régi tanyaközpontjára is. Móricgát új tanyaközpontját az 1960-as évek elején állapították meg, s ezen a helyen a tilalmat feloldották. /201/

A községfejlesztés egyöntetűségét szolgálják a beépítési előírásokat tartalmazó rendelkezések is. Eszerint mindenütt földszintes, mezőgazdasági jellegű lakóépület építhető, természetesen betartva valamennyi építkezési, biztonsági, egészségügyi és egyéb feltételeket. A foghíjas helyek beépítésénél lehetőleg alkalmazkodni kell az utcakép egységéhez, egy-egy utcaszakaszban azonos típusú házak építhetők. /202/

Szank község központja mellett, különösen az 1960-as évek eleje óta, egyre jelentősebb szerepet kap a móricgáti központ. Móricgát új központjának kijelölését - legalább is a helyi lakosság körében - elég sok vita előzte meg. A központ helyét körültekintően kellett megválasztani, mert felmerült az a lehetőség is, hogy esetleges megfelelő fejlődés esetén lehetséges legyen Móricgát önálló községgé nyilvánítása. /203/ Ezért a központ helyének megállapításánál regionális szempontokat kellett figyelembe venni. Ehhez meg kellett vizsgálni, hogy a szomszédos községek határterületeiből van-e igény az esetleges Móricgát községhez való csatlakozásra. A vizsgálat eredményeként kiderült, hogy Móricgát önálló községgé alakulása esetén semmilyen irányban sem indokolt a jelenlegi határait kiterjeszteni. Móricgát közigazgatási területe tehát az a terület maradna, amelyre a jelenleg is működő Móricgáti Közigazgatási Kirendeltség jogköre kiterjed. A fentieket figyelembe véve egyértelmű tehát, hogy miért nem volt megfelelő pont a helyi lakosság által javasolt "kövesút-végi", az egykori "Bezse-

nyi-bolt" körüli terület a tanyaközpont céljára, hiszen az éppen az esetleges közigazgatási határ déli sarkában lett volna. Kiváncos volt tehát a tanyaközpontot a közigazgatási határ központi területén kijelölni. Ezért kellett az annak idején oly nagy vitát kiváltó két tantermes iskolát a jelenlegi helyen felépíteni, amelyet hamarosan követett a Művelődési Ház és több lakás felépülése is. Az új központ helyén tehát az építési tilalmat feloldották, nem számít közterületnek. /204./

A község jelenlegi közlekedési hálózata és regionális kapcsolatai

A község közigazgatási területén két kikövezett utat találhatunk. Az egyik a 131. sz. bekötőút, amely Kiskunmajsánál a Kiskunfélegyháza-Kiskunhalas közötti 524. sz. útba köti be Szankot. A 131. sz. utat 1928-ra építették meg, mely eredeti formájában 4 m széles makadám út volt. Az 1970-es felújítás óta mind teherbírársban, mind szélességében megfelel a jelenlegi követelményeknek. Az út törés nélkül halad keresztül a település közepén. Az eredeti terv szerint Bócsáig kellett volna kiépíteni, azonban jelenleg is csak a Tázlári úti iskoláig köves.

Másik kikövezett útszakasz a mórícgáti területen található. Ez egy számozatlan út, mely a mórícgáti tanyaközpontot köti be Jászszentlászlónál a már említett 524. sz. útba. Az úthálózat fejlesztésével kapcsolatos tervekben szerepel a Bócsa felé vezető út tovább építése, valamint a Mórícgát-Bugac közötti útszakasz kikövezése. Célszerű lenne továbbá a község ÉK-i, ill. DK-i oldalán elhaladó ún. "Halasi utat" kikövezni a mórícgáti számo-

zatlan kövesúttól a Kiskunmajsa-Soltvadkert közötti kövesútig./205/
Emellett természetesen több bekötő földútja van még a községnek.

A község forgalmi hálózatának szerves része a központ DNY-i oldalán áthaladó, Kecskemét-Kiskunmajsa közötti keskeny vágányú vasút. A községnek "egykitérős, felvételi épületes" állomása van. A határterületen ezen kívül még négy megállóhely van: Soltvadker-ti út, Szanki tanyák, Móricgáti tanyák és Móricgát. Naponta három Dieselvontatású vegyes vonatpár közlekedik. /206/

Szank község 1970 óta közigazgatásilag a kiskunhalasi járás-hoz tartozik, míg 1970 előtt Kiskunfélegyházához kötődött. Szank község szakrendszerű egészségügyi ellátását Kiskunfélegyháza és Kecskemét adja, de ritkán felkeresik még a kiskunhalasi szakren-deléseket is. Az őstermelők a piaci értékesítés, a la kosság pe-dig a vásárlás céljából Kiskunmajsát, Kecskemétet, Kiskunfélegy-házát, Kiskunhalast, Soltvadkertet, Bugacot, Jászszenzlászlót ke-resik fel.

Szank község termelőszövetkezeti mozgalma /1950-1972/ /207/

Szank község határterülete mezőgazdasági szempontból nem a legértékesebb terület. Nem véletlen tehát, hogy a többi, hasonló minőségű mezőgazdasági területekre vonatkozó központi irányzat országos gyakorlatának megfelelően a felülről indítványozott ter-melőszövetkezeti mozgalom Szankon meglehetősen későn bontakozott ki. Ennek ellenére voltak korainak mondható kezdeményezések már 1949-50-től, de ezek a tsz-ek a maguk 100-200 holdas területei-vel és gyenge felszereltségükkel nem bizonyultak életképeseknek.

Szank első közös gazdasága 1949-50 fordulóján alakult meg.

A Táncsics Tsz. központja először a Huber-féle tanya volt, majd hamarosan átkerült a Terbe Lázár-féle tanyára. A község második közös gazdasága, a Micsurin Tsz, 1951-ben a László-féle tanyán alakult meg. E két termelőszövetkezet a mezőgazdasági kollektivizálás érdekében jónak aligha mondható propagandát szolgáltatva az 1956-os ellenforradalmi események előtt fuzionált. Az egyesült tsz. "Táncsics" néven működött tovább, mely először Vörös Balázs, majd Kovács József vezetésével gazdálkodott a maga 800 kh-as területén 1958-ig, felbomlásáig. Közben 1957 tavaszán Meggyes Józsefné "Kinizsi Tsz" néven 350 kh-as területtel megalapította a harmadik, de a Micsurin és a Táncsics fuziója miatt lényegében csak a második tsz-t.

Jelenleg Szankon 2 termelőszövetkezet van: a Móricgáton működő "Petőfi Termelőszövetkezet" és a Szankon működő "Haladás Termelőszövetkezet".

A Haladás Termelőszövetkezet 1958. december 27-én alakult meg 10 taggal, alig 100 kh-as területtel. A tsz elnökéül a megalakuláskor ideiglenesen Kovács Lászlót választották meg, egyhónapos időtartamra. A Haladás Tsz. megalakításában aktív szerep jutott a "három Kovács-testvérnek", akik Békésből kerültek a Duna-Tisza köze homokos vidékére. Mindhárman mezőgazdasági szakemberek, és a szanki Haladás Tsz. megalakításakor már komoly szervezési tapasztalataik voltak. A Haladás Tsz. tíz tagjával és 100 kh-as területével 1959. november 16-án kapta meg működési engedélyét.

A kezdet különösen nehéz volt, amit súlyosbított az a tény, hogy a tíz alapító tagon kívül senki - még a felettes szervek

sem támogatták igazán a megalakuló közös gazdaságot. A járási és megyei szervek a rossz mezőgazdasági területre hivatkozva nem látták biztosítotttnak a közös gazdaság jövőjét. A közös gazdaság létjogosultsága sokáig kérdéses maradt. A "beolvasztási akció" hosszadalmas volt, 1961-ig 100-150 kh maradt a terület. A mezőgazdaság szocialista átszervezése Szankon 1961 februárjában kezdődött. A felettes szervek még ekkor is idegenkedtek a szanki terület kollektivizálásától, mert úgy gondolták, hogy komolyabb és tartós állami dotáció nélkül nem lehet életképes. Ezért inkább a termelőszövetkezeti csoportok megalakítását szorgalmazták, mivel azok teljesen önerőre támaszkodva, mindenféle állami dotáció nélkül termelnek. Szankon és a közigazgatásilag hozzá tartozó Móricgáton 6 szakszövetkezetet terveztek. Móricgáton a Virágzó és a Bangó-féle szakszövetkezeteket, Szankon pedig a Hunyadi, Rákóczi, Búzakalász és az Új Élet termelőszövetkezeti csoportokat.

A szanki tsz-mozgalommal kapcsolatos elképzelés az volt, hogy maradjon meg a 800 kh-as Táncsics, mely kibővült volna a 150 kh-as Haladással, és a 350 kh-as Kinizsivel. A tagosítás során azonban váratlanul felborult ez az elképzelés, mert a termelőszövetkezeti magként kijelölt Táncsics Tsz-be csak 2 tag jelentkezett, a Kinizsi Termelőszövetkezetbe pedig egyetlen belépő sem volt. Ugyanakkor a Haladás Termelőszövetkezetbe 125 belépő tag jelentkezett, 2500 kh-as földterülettel. Ezután már a felsőbb szervek is elismerték a Haladás létjogosultságát, sőt, a tagosítás eredményeként csak a Haladás Tsz. kapott működési engedélyt. A Kinizsi már 1961-ben beolvadt a Haladásba, a Táncsics Tsz-t pedig 1961. októberében szanálták.

A tagosítás 1961. november 1-én fejeződött be, amelynek eredményeként a Haladás Tsz 2750 kh-as területen kezdhetette meg a következő évben a gazdálkodást. A község jelentősnek mondható területét pedig az állami gazdaság vette át szőlő- és gyümölcsstermelés céljára. 1961 után küzdelmes évek következtek. Adva volt egy vagyon és felszerelés nélküli tsz, rossz természeti adottságokkal, és állami dotációra sem számíthatott. A fel nem osztható alap a Táncsics és a Kinizsi Tsz-ből, valamint a tagok által bevitt vagyontárgyakból tevődött össze. A tagosítás során belépő tagok magukkal vittek 46 lovat, 5 gumiskocsit, 7 ekét, boronát és 10 db használhatatlan kiskocsit. Az állatállományt a Táncsics Tsz-től átvett 20 tehén, 20 növendékmarha és 30 sertés képezte. Ehhez jött még a Haladás Tsz közös állatállománya, a 30 növendékmarha, 40 sertés és néhány ló.

A kezdő termelőszövetkezet anyagi helyzetét jól érzékelteti fennállása első évtizedének első és utolsó évi árbevételi összehasonlítása. A Haladás Termelőszövetkezet 1961. évi árbevételi összege 950 ezer Ft. Ezzel szemben 1971-ben már 33,5 millió Ft volt. Az 1960-as évek elején gyakori volt, hogy a közös gazdaság területében hol itt, hol ott volt egy-egy jelentős földdarab, amely szakszövetkezeti tagé volt. Ennek kiűszöbölése érdekében bevezették az ún. "csereföld-akciót".

Az 1960-as évek közepéig a terület adta lehetőségek figyelembe vételével a leginkább megfelelő gazdálkodási mód kialakítása volt a vezetőség legfontosabb feladata. Legelőször a juhállományt fejlesztették fel. 1969-re elérték a maximumot, amely 4000 anyajuh tartásában realizálódott. Ezzel a megye má-

sodik legnagyobb juhállományát mondhatta magáénak a Haladás Termelőszövetkezet. Jelenleg csak 2500 juh van. Kb. ez az a szám, amelynek eltartását távlatokban is biztosítani tudják a terület szikes legelőin. A termelőszövetkezet 1965-től véglegesen felszámolta a sertéstartást, hiszen a takarmány beszerzését úgyszólván teljes egészében a piacról kellett biztosítani. Helyette baromfi tartásra rendezkedett be. 1972-ben már 100 ezer kacsát és 60 ezer csirkét neveltek fel a baromfiipar számára. 1968-ban szarvasmarha-hizlalással is kezdett foglalkozni a tsz, amely évi 25 hizómarha, 200 bikaborjú és 150 vemhes üsző tartását jelentette. Végül, a tsz állatállományáról szólva nem feledkezhetünk meg a fejlődésben lévő lóállományról sem. 1972-ben a tsz-nek 45 ló és 20 csikója volt. A hagyományos igáslovak mellett azonban egyre fontosabb szerep jut a sportló nevelésének és értékesítésének. Fajtája magyar félvér. Jól idomítható és jó ugrókészségű. A sportcsikók értékesítési átlaga 35-40 000 Ft darabonként. Érdeklődők leginkább a svájci és az osztrák lovas iskolákból vannak. A cél a jelenlegi állomány tovább bővítése. 1973-tól már ménessel is rendelkezik a tsz, és évi 25-30, minőségileg egyre jobb sportlovat értékesítenek. A csikók kiképzése már helyben megkezdődik. A külföldi piac máris biztosítottak látszik.

Nem véletlen, hogy a termelőszövetkezetet először az állattenyésztő oldaláról mutattam be, hiszen kulcsszerep jut ennek az ágazatnak. Ezt igazolja az is, hogy az 1972-es kb. 35 milliós árbevételi összegből az állattenyésztés 19 milliót hozott. Az állattenyésztés tehát a döntő ágazat.

A mezőgazdaság másik ágazata, a növénytermesztés szorosan

összefüggésbe hozható az állattenyésztéssel. Mivel a gabonafélék és a kukorica termesztése az ismert talajviszonyok miatt ráfizetéses próbálkozás volt még nagyüzemi szinten is, az ésszerűség határáig bizonyos területi visszaszorítása indokolt volt. Éppen az állattenyésztés kulcsszerepe miatt egyre nagyobb területet hódít a lucernatermesztés. A lucernatermesztés fűkeverékkel történik - négyféle fűmagot vetnek a lucerna tetejére - és ez jelenleg a legnagyobb takarmánybázis. Az állattenyésztés a termelőszövetkezet vezetőségét gondos legelőgazdálkodásra is ösztönzi. A javított legelőterület ezért egyre nő. A legelő javítása rendszeres tőzegtrágyázással, műtrágyázással és mesterséges öntözéssel valósul meg. Figyelemre méltó a termelőszövetkezet szőlő- és gyümölcsstelepe, valamint kertészete is. A 88 kh-as szőlőterület mellett 60 kh kajszibarackos, 33 kh meggyes és 10 kh almása is van a tsz-nek. Az utóbbi években 100 kh-on rendszeresen paradicsomot, 40 kh-on pedig paprikát is termelnek a tsz kertészei.

Nincs viszont a termelőszövetkezetnek semmilyen ipari jellegű próbálkozása. Csupán a meglévő géppark helyi javítására jut a műhely kapacitásából.

Valóságos ipari objektumnak számít azonban az ötmilliós beruházással felépített szárítóberendezés. A szárítóberendezés a lucerna megőrlését, majd a berendezés továbbfejlesztése után a lucernaliszt granulátum formájában való elkészítését teszi lehetővé. Ezzel a silózásnál is fejlettebb takarmányozási módra tér át a termelőszövetkezet. A Haladásnak van egy üzemegysége Csólyospáloson is. A csólyospálosi Egyetértés Tsz már több éve mér-

leghiányos volt, és a járási vezetőség 1969. januárjában a szanki Haladás Termelőszövetkezetet szemelte ki 800 kh-as terület átvételére. 1969-ben különösen, de még 1970-ben is sok problémát jelentett a távoli "szerzemény". 1971 után azonban már sikerült átvinni a csólyosi területre is a Haladás munkaütemét.

A szivós munka meghozta gyümölcsét, ezt igazolják a gyorsan javuló, sőt már a szanki eredmények fölé emelkedő termés-
átlagok is, ami a talaj jobb minőségével is magyarázható.

Alig tíz év alatt tehát egy rossz természeti adottságokkal rendelkező területen egy viszonylag erős termelőszövetkezet körvonalai bontakoztak ki. A megalakulás után évekig létbizonytalansággal vivődő termelőszövetkezet ma 3500 kh-on eredményesen gazdálkodhat. A taglétszám 1972-ben a következőképpen oszlott meg: fizikai állományban dolgozik 110 fő, 75 fő alkalmazott és 30 nyugdíjas dolgozik még a tsz-ben. Egy munkaegység értéke 1972-ben 70,- Ft volt. Ez a szám önmaga helyett beszél, különösen akkor, ha azt is tudjuk, hogy ugyanaz a munkaegység 1963-ban csak 20,- Ft-ot ért.

Nem csoda tehát, hogy még a korszerű földgázüzem és kőolajbányászat sem jelentett konkurrenciát a munkaerő-gazdálkodás tekintetében.

A szanki Haladás Tsz tehát szép példája annak, hogy a jó munkaerkölcsű tagság és a mozgalmas, vállalkozó szellemű vezetőség összefogásának eredményeként hogyan válhat egy átlagosnál is rosszabb lehetőségekkel rendelkező, de annál nagyobb kitartással bíró kollektív gazdaság alig egy évtized alatt országos szinten is elismert üzletféllé.

Bányászok Szankon

A község történetéhez való adatszolgáltatásaimat a határterület legfiatalabb és máris népgazdasági szempontból is rendkívül fontos szénhidrogén-termelés történetének vázlatos összeállításával fejezem be.

A szanki szénhidrogén-előfordulás ténye óta szinte hajlamos az ember - mintegy vigasztalóul - arra gondolni, hogy a felszín meglehetősen mostoha természeti adottságait a föld mélyének kincse hivatott kárpótolni. Ez a kincs a szénhidrogén.

Jelentőségét illetően természetesen korántsem lokalizálható ez a szanki területre. A szanki szénhidrogén ugyanis az ország energiaszolgáltatásának is jelentős tényezője. Köztudott, hogy az országos energia-struktúra változására vonatkozó mai, de még inkább a jövő perspektívája szerint egyre inkább a cseppfolyós és gáznemű szénhidrogének dominálnak. Hazánk szénhidrogéntartalékainak alapvető bázisa pedig a Dél-Alföld-i medence területe.

A medence feltárása 1962-ben az üllési, majd 1964-ben a szanki, illetőleg 1965-ben az algyői mező felfedezésével kezdődött, és hogy a dél-alföldi medence az ország legnagyobb szénhidrogén-területe, azt csak megerősítik az azóta folytatott Tázlár, Kiskunhalas, Dorozsma, Ásotthalom és Kelebia körzetében végzett kutatási eredmények. /208/

A szanki szénhidrogénnel kapcsolatos előkutatások már az 1942-43. évben az Állami Geofizikai Intézet Eötvös-inga méréseivel kezdődtek. Már e mérések eredményeként nyilvánvaló lett, hogy

a mélyben szénhidrogén rejtőzik. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért is - a II. világháború zavaros éveiben, majd a felszabadulást követő évek anyagi és egyéb nehézségei miatt a kutatás szünetelt. /209/

Az előzetes kutatási eredmények ismeretében az ismert társadalompolitikai problémák rendeződése után újabb lendületet vett a kutatás. 1958-61. között az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt megbízásából a Magyar Állami Eötvös Loránd Geofizikai Intézet végzett igen alapos méréseket. /210/ A mérések Szank és Kiskunmajsa között a szénhidrogén feltétlen jelenlétére utaltak. Ezt követően 1963-ban az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt szeizmikus kutatási üzeme reflexiós méréseket végzett a szanki kutatási területen. E mérések eredménye alapján szerkesztett térkép segítségével Szank községtől NY-ra jelölték ki az Szk. 1. sz. kút fúrását. /211/ Az is megállapítást nyert, hogy a szanki szénhidrogén-előfordulás /szanki szerkezet/ Szank, Jászszentlászló-Kiskunmajsa-Harkakötöny-Tázlár-Bodoglár-Szank községek között helyezkedik el. /212/ A Szk. 1. sz. fúrással népgazdasági szempontból is jelentős szénhidrogén-előfordulást tártak fel. 1964. augusztus 1-től a Szk. 1. sz. kút 1874,0 - 1883,5 m közötti nyitott szakaszából nagymennyiségű kőolaj jött a felszínre. /213/

1965-től erőteljesen megkezdődött a már megszokott szanki kép átalakulása. Kezdetét vette a mező kitermelését szolgáló gépi berendezések idecsoportosítása. Ebben az évben kezdődött meg a szanki mező termelésbe állítása. Az első lépést a Szk. I. Tankállomás megépítése jelentette. /214/ Majd sor került a Szank-Jászszentlászló közötti olajvezeték kiépítésére, amely az olaj elszál-

litását volt hivatott szolgálni. A szanki mező az első években a "Szegedi Üzem Szanki Üzemegység" címen szerepelt. /215/

Kezdetben nemcsak a szokatlan gépi berendezések, /erőgépek, fúrótornyok, óriási mennyiségű csővezetékek stb./, de szakember és munkaerő igények is csak átcsoportosítással voltak megoldhatók. E munka során valóságosan megélénkült a község vérkeringése. A termelés megindulása, majd gyors növekedése komoly feladatok elé állította a község vezetőit /szállás-biztosítás, egyéb szolgáltatási teendők stb./.

A szénhidrogén-termelés általánossá válása hamarosan jelentős változást eredményezett a község életében. A gyorsan épülő szolgálati lakásokon túl, szinte valamennyi komolyabb beruházást jelentősen támogatott a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat.

Az NKFV hozzájárulása 1972-ben Szank község fejlesztéséhez/216/

A létesítmény megnevezése	Hozzájárulás tanácsi és NKFV részéről /1000,- Ft/	
Szank-Kiskunmajsa közötti országút korszerűsítése	-	25 690 Ft
Községi gázhálózat bekötése		3 000 Ft
Községi vízmű, vízhálózat fejlesztése	330	3 000 Ft
Mezőbeni utak karbantartása	500	500 Ft
Községi vendéglő építése	?	100 Ft
Községi óvoda	80	100 Ft
Ált.iskola bővítési terv megoldásához	?	200 Ft
18 telken felépítendő szolgálati lakás után járulékos ktsg.	-	650 Ft

A vállalat hozzájárult még egyéb kivitelezés alatt álló objektumok rendezéséhez, és további segítséget kíván adni:

- a korszerű közvilágítási hálózat kiépítéséhez;

- az üzlethálózat további bővítéséhez, a közellátás javításához;
- a mai kor igényének megfelelő művelődési ház felépítéséhez és
- sportpályák létesítéséhez.

A kőolajbányászat révén javult a község lakóinak foglalkoztatási aránya és ezzel kereseti lehetősége is. A szénhidrogén-termelésben foglalkoztatott segéd- és betanított munkás ugyanis elsősorban a helyi és közeli környéki lakosságból került ki. Csökkent a munkaerő-elvándorlás, sőt a korábban otthonuktól távol dolgozók egy része is hazatért.

A szanki szerkezet feltárására és termelési célokra 1967 év végéig már 55 kutat mélyítették le, melyből 28 olajtermelőnek, 14 gáztermelőnek, 13 pedig meddőnek bizonyult. /217/

A Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat Szegedi Üzem Szanki Üzemegysége gyors fejlődése redményeként 1968-tól önálló üzemmé lett. /218/ A szanki mező további növekedését jelzik azok a számok, melyek szerint 1969. végéig 79 kutat fúrtak le, 1970. decemberében pedig már a 90. kút próbatermeltetésére került sor. /219/

A szanki szénhidrogén-előfordulást elsősorban gázmezőnek kell tekinteni, amely kisebb olajtesttel is rendelkezik. A közettérforrat olajjal és gázzal kitöltött aránya ugyanis 1 : 11. /220/

A szanki terület már 1968-ban is fontos szerepet töltött be a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat gáztermelési tervének teljesítésében. Kardoskút felől már csak korlátozott mértékben lehetett szó a déli távvezetékben szállított gázmennyiség növeléséről, ezért a megoldást csak a Szank-Kecskemét /Városföld/ gázvezeték kiépítése jelenthette. Így ugyanis lehetséges lett a szanki "sapkagáznak" a déli távvezetékbe való továbbítása. E lehetőség

adta az ötletet a provizórikus földgázüzem megépítésére, amely az 1968. május 17-i sikeres tömörségi és szilárdsági nyomáspróbák után, a Kerületi Bányaműszaki Felügyelőség engedélye alapján 1968. május 22-én megkezdte az üzemelést. /221/ Ezzel lehetővé vált a fogyasztók igényének jobb kielégítése mellett az üzemek - köztük a Dunamenti Hőerőmű - és szükség esetén a budapesti gázellátásba való bekapcsolódás is. Szank segítségével a déli távvezeték kapacitása 12-15 ezer $\text{m}^3/\text{óra}$ lett. /222/

E provizórikus földgázüzem szolgált elődjéül a kísérleti, majd a végleges földgázüzemnek. A kísérleti földgázüzem napi termelési célkitűzése 1 millió m^3/nap volt, amely 1968. októbertől megvalósult, ugyanis üzembe helyezték a Szanki Kísérleti Földgázüzemet. /223/

E szervezési munkálatokban igen jelentős szerepet vállaltak Falk Miklós üzemvezető mérnök és Magosi Imre mérnök.

Közben a termelési munkálatokkal párhuzamosan a munkások szervezett szakmai képzése útján kialakult az üzem törzsgárdája is.

1970 óta már a végleges földgázüzemmel termelnek. A napi termelés 2-2,5 millió m^3/nap volt. /224/

Aszénhidrogén-telep minőségi összetétele /225/

Az olaj parafin jellegű, nyílt szénláncú. Fajsúlya $0,84 \text{ gr/cm}^3$
- 20°C - dermedési pontja 20°C .

A kőolaj összetétele

benzin	20 súly %
petróleum	25 súly %
desztillációs maradék	65 súly %

A szabad gáz összetétele

metán	85,68 mol. %
etán	3,60 mol. %
propán	2,00 mol. %
bután	1,52 mol. %
pentán	0,76 mol. %
hexán	0,48 mol. %
oktán	0,56 mol. %
nonán	0,90 mol. %
széndioxid	1,11 mol. %
nitrogén	288 mol. %

A Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat Szanki Üzeme az 1970-es termelési mutatók szerint a fenti összetételű olajával az Alföld kőolajtermeléséhez 12-15 %-kal, az ország kőolajtermeléséhez pedig 7-9 %-kal járult hozzá. /226/

Ennél azonban sokkal jelentősebb a földgázkészlet, mert a szanki üzem földgáztermelésének részaránya az országos földgáztermelésből eléri a 25 %-ot. /227/

A szanki természeti kincs értékesítésének megoldása

Az üzem kőolajtermelését a tankállomások tartályaiba gyűjtik össze, ahol szállításra alkalmassá teszik /hőmérséklet, vízleválasztás stb./, majd szivattyúk segítségével továbbítják a csővezetéken keresztül a Jászszentlászlón lévő vagonöltő állomásra. Jászszentlászlóról vasúti tartálykocsikban történik az olaj elszállítása az ország különböző kőolajfinomítóiba.

A szanki üzemben termelt földgáz megfelelő gáztechnológiai előkészítés után két távvezetékben távozik és kerül be az országos gázvezeték-rendszerbe. Az alacsony nyomású déli-regionális rendszer Szank-Üllés-Szeged-Hódmezővásárhely-Kardoskút nyomvonalon halad. /228/ E rendszerből az érintett községek, városok és nagyobb ipari üzemek gázellátását oldják meg.

A nagy nyomású távvezetékben pedig a szanki földgázüzemben előkészített gázt 1968. május 22-e óta szállítják a Szank-Város-föld nyomvonalon, ahol a távvezeték csatlakozik a Dél-Magyarországi Gázfővezetékbe a Kardoskút-Dunaújváros-Budapest körvezetékbe. /229/

A szanki mező területén az 1964. őszén megindult szénhidrogén-termelésben a termelési bázis létszáma a következő számsor szerint alakult: /230/

1964. szeptember 1-én	9 fő
1965. január 1-én	14 fő
1966. január 1-én	24 fő
1967. január 1-én	40 fő
1968. január 1-én	83 fő
1969. január 1-én	243 fő
1970. január 1-én	303 fő
1972. július 31-én	376 fő

Az 1972-es létszám megoszlik 313 fő munkásra és 63 fő alkalmazottra. /A terület kutatásával és a fúrással foglalkozók természetesen nincsenek a közölt létszámokban.

Az üzem dolgozóinak átlagos életkora 37 év. Még fiatalabb az üzemi "vezérkar", melynek átlagos életkora 34 év. Közülük egyetemi

végzettséggel rendelkezik 8, további 4 pedig felsőfokú technikai képzettségű. /231/

Jónak mondható az üzem középszintű káderekkel való ellátottsága is. 37, jobbára olajipari technikus és érettségizett dolgozik az egyes részterületek irányításában, illetőleg a különböző osztályok adminisztratív munkaköreiben.

A 313 fő fizikai munkásból csak 78 nem szakmunkás, tehát a szakmunkás-ellátottság megközelíti a 75 %-ot.

Feltétlen meg kell említeni az üzemnek a művelődés területén betöltött jelentős szerepét is. A nagy létszámot érintő szakmunkásképzést ugyanis termelés közben oldották meg, természetesen a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat költségén.

1972-ben ugyanis nem volt még meg 57 dolgozónak az általános iskolai végzettsége. Közülük 34-en kezdték meg tanulmányukat az 1972-73-as tanévben az üzem támogatásával és ösztönzésére. /232/

Végző összegezésként megállapíthatjuk, hogy hatalmas változást jelentett Szank határterületén a századforduló előtti időkben az, amikor a tipikusan pusztai pásztorélethez az egyre belterjesedő mezőgazdasági földművelés, az egy-két "számadói" tanya modern falu kibontakozó körvonala váltotta fel.

Legalább ekkora változást jelentett az 1964-ben feltárt szénhidrogén Szank életében. A táj jellegének megfelelően kialakult mezőgazdasági profilú községet egyre inkább ipari jellegű bányászközséggé alakítja át.

J e g y z e t e k

1. Dr. Mátyus Sz. József: Szank község földrajza /Doktori értekezés 65 l. 7.1. Szeged, 1948.
2. Szank Igazgatási Terület Fejlesztési Vázlata M-1:25000 Bp. 1958. júl. - Községi Irattár
3. Központi Statisztikai Hivatal: 1970. évi népszámlálás 1.a előzetes adatok. Az 1970. július 1-i államigazgatási állapotnak megfelelően. Bp. 1970.
4. Dr. Mátyus Sz. József: i.m. 22. l.
5. Uo. 27. l.
6. Szank község tanácsülési jegyzőkönyve 1915. márc. 17/13.kgy. - Bács-Kiskun megyei Levéltár Kecskemét.
7. Dr. Mátyus Sz. József: i.m. 26. l.
8. Uo. 27. l.
9. Radó Sándor /főszerk./: A Dél-Alföld Atlasza. 124. o. 11-18.o. Bp. 1968. Kartográfiai Vállalat
10. Mátyus Sz. József: im. 56. l.
11. Uo. 57. l.
12. KSH Kiskunhalas Járási Felügyelősége 1974. dec. 2-i adatközlése alapján
13. Kiskunhalas Járási Földhivatal adatközlése alapján
14. T. Dobosi Viola: Magyarország ős- és középsőkőkori lelőhely katasztere = Archeológiai Értesítő 1975. I. sz. 67-71. o.
15. Trogmayer Ottó: Die Hauptfragen des Neolitikums der ungarischen Südtiefebeue = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1968. 11-12. o.
16. Dr. Bóna István - Dr. Gábori Miklós: Az Ókor története. 63. o. Bp. 1972. Tankönyvkiadó.
17. Bognár - Kutzián Ida: The Early Copper Age Tiszapolgár Culture in the Carpathian Basin 253. o. 52. o. Bp. 1974. Gondolat.
18. László Gyula: Vértesszőlőstől Pusztaszerig 276 o. 79. o. Bp. 1974. Gondolat.
19. Dr. Bóna István - Dr. Gábori Miklós: i.m. 72. o.
20. Uo. 73. o.

21. István Bóna: The Peoples of Southern Origin of the Early Bronze Age in Hungary. I-II. 62 o. = Alba Regia 4-5. - 1975.
22. Bálint Csanád régész, a Móra Ferenc Múzeum munkatársa közlése alapján
23. Ferenczy Endre: A magyar föld népeinek története a honfoglalásig. 191 o. 54. o. Bp. 1958. Gondolat.
24. Uo. 57. o.
25. Uo. 59. o.
26. Uo. 63. o.
27. Barkóczi - Bóna - Mócsy: Pannónia története 151 o. 61. o. Bp. 1963. Tankönyvkiadó.
28. Uo. 97. o.
29. Uo. 86. o.
30. Budai: Magyarország históriája I. k. 32-33. o. ?
31. Gyárfás István: A Jász-Kunok története I. k. 156. o. Kecskemét, 1870.
32. Bálint János régész, a Bács-Kiskun megyei Katona József Múzeum munkatársának összefoglaló véleményezése alapján.
33. Szakszerűtlen feltárás - 1972. A lelet elhelyezve a Kecskeméti Katona József Múzeumban. - Leltározatlan.
34. Bálint János régész és dr. Baranyai Béla a Bács-Kiskun megyei Levéltár ny. igazgatója szakvéleménye alapján.
35. Barkóczi - Bóna - Mócsy: i.m. 118. o.
36. Ferenczy Endre: i.m. 95. és 97. o.
37. Elekes Lajos - Léderer Emma - Székely György: Magyarország története I. k. Az ókortól 1526-ig. 459 o. 20. o. Bp. 1961. Tankönyvkiadó.
38. Ferenczy Endre: i.m. 118. o.
39. Váczai Péter: A frank háború és az avar nép. = Századok 1974. 5-6. sz. 1041. o.
40. Ferenczy Endre: i.m. 124. o.
41. Knieszsa István: Magyarország népei a XI. században. = Szent István Emlékkönyv. Térképmelléklet.
42. Gyárfás István: i.m. I. k. 622. o.

43. Szabó Kálmán: Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei /Kecskemét Törvényhatósági Város Múzeumának ásatásai 148 o. 12. o. Bp. 1938./
44. Uo. 12. o.
45. Uo. 12. o.
46. Uo. 12. o.
47. Uo. 22. o.
48. Uo. 23. o.
49. Uo. 32. o.
50. Uo. 81. o.
51. Hanusz István: A nagy-magyar Alföld földrajzi jellemképekben 297 o. 8-10. o. Kecskemét, 1895. Metzner.
52. Mészáros László: Kiskunfélegyházi Krónika 36. o. 6. o. Kiskunfélegyháza, 1964.
53. A Váczi Egyházmegye történeti névtára I. Az intézmények története 366 o. 267. o. Vác, 1915. Dercsényi K.
54. Gyárfás István: Jász-kunok története III. k. 1301-1542-ig. 795. o. 256. o. Szolnok, 1882.
55. Nagy Czirok László: Adatok Szank község településtörténetéhez - Szanki gyűjtés - 1960 november Thorma János Múzeum Kiskunhalas.
56. Szabó Kálmán: i.m. 81. o.
57. Uo. 82. o.
58. Uo. 82-83. o.
59. Uo. 84-86. o.
60. Gyárfás István: i.m. 3. k. 279. o.
61. Uo. 298. o.
62. Csongrád megyei I. sz. Levéltár - Szeged. - Szeged Város Titkos Levéltára
63. Csongrád megyei I. sz. Levéltár - Szeged - Szeged Város Régi Levéltára. Régi Iratok. Adomány- és Szabadalmi Levelek könyve.
64. Gyárfás István: i.m. 3. k. 279. o.
65. Uo. 280. o.
66. Gyárfás István: Jász-Kunok története IV. k. 1542-1686-ig 436 o. 6-7. és 13. o. Szolnok, 1885.

67. Uo. 124. o.
68. Uo. 127-131. o.
69. Uo. 144. o.
70. Uo. 130. o.
71. Uo. 197. o.
72. Uo. 224. o.
73. Uo. 230. o.
74. Uo. 227. o.
75. Uo. 228. o.
76. Uo. 229. o.
77. Uo. 235. o.
78. Uo. 259. o.
79. Uo. 391. o.
80. Uo. 403. o.
81. Uo. 404. o.
82. Molnár Erik /szerk./: Magyarország története I. k. 626 o.
284. o. Bp. 1964, Gondolat.
83. Dr. Kele József: A Jász-Kunság megváltozása 499 o. 13. o.
Bp. 1904. Grill.
84. Uo. 18-19. o.
85. Uo. 19. o.
86. Uo. 24. o.
87. Uo. 25. o.
88. Uo. 124. o.
89. Uo. 143. o.
90. Uo. 164. o.
91. Kiss József: Jászkunsági agrármozgalmak a kiegyezéstől a
milleneumig. /1867-1855/ 144 o. 6. o. Bp. 1968, Akadémia.
92. Szabó Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcsstermelésének múltja.
120 o. 84. o. Kecskemét, 1934. Katona József Társaság.
93. Uo. 9. o.
94. Uo. 22. o.
95. Uo. 84. o.
96. Nagy Czirok László: Betyárélet a Kiskunságon 336 o. Bp. 1965.
Magvető.

97. Bors Károly: Kunszentmiklós város történeti adatai 327 o.
143. o. Kunszentmiklós, 1892, Bors Könyvnyomda.
98. Dr. Börcsök Vince: A szanki társadalom szerkezete, rétegződése, - örökösödés és jogszokások - Kézirat 11 gépelt oldal - Thorma János Múzeum
99. Janó Ákos: Szanki településtörténeti adatok - 1960. 13 gépelt oldal. Adattári száma: 7714 Thorma János Múzeum - Kiskunhalas.
100. Uo. mint a 98. sz. hiv.
101. Nagy Czirok László: Adatok Szank község történetéhez - 57 gépelt oldal. Adattári sz. 4635. Thorma János Múzeum--Kiskunhalas.
102. Nagy Czirok László: Adatok Szank község településtörténetéhez 35 gépelt oldal. Adattári sz. 4635. Thorma János Múzeum - Kiskunhalas.
103. Kiss József: i.m. 144. o.
104. Uo. mint a 98. hiv.
105. Félégyházi Hiradó 1898. márc. 6. IV. évf. 10. sz. o. nélk.
106. Nagy Czirok László: Szanki gyűjtés - a falutelepülésre vonatkozó adatok. 357 gépelt oldal. Adattári sz.: 6435. Thorma János Múzeum - Kiskunhalas.
107. Uo.
108. Uo. mint a 101. hiv.
109. Uo. mint a 102. hiv.
110. Uo. mint a 108. hiv.
111. Szank község iratai - Tanácsulési jegyzőkönyvek 1891. május 21 - 4/891 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár Kecskemét.
112. Szank község iratai - Tanácsulési jegyzőkönyvek - 1891. máj. 30. - 6/891 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
113. Uo.
114. Szank község iratai - Tanácsulési jegyzőkönyvek 1892. dec. 14. - 28/892 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét
115. Janó Ákos: Vegyes, nyers gyűjtés - 70 gépelt oldal. - Thorma János Múzeum - Kiskunhalas.
116. Janó Ákos: Szank - tanácsi jegyzőkönyvek - közgyűlési jegyzőkönyvek. 11 gépelt oldal - Thorma János Múzeum - Kiskunhalas.
117. Ua. mint a 111. hiv.

118. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek. 1896. aug. 2 -
9/896 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét.
119. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek, 1893. júl. 6-9./
893 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét.
120. Uo. mint a 118. hiv.
121. Uo. mint a 115. hiv.
122. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1896. ápr. 30.
- 5/896 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét.
123. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1897. máj. 28 -
6/897 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét
124. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1899. jan. 29 -
4/899 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét
125. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1899. szept. 27 -
20/899 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét
126. Uo.
127. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1900. febr. 23.
- 6/900 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
128. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1902. dec. 22.
- 24/902 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
129. Uo. mint a 127. hiv.
130. Uo. mint a 116. hiv.
131. Forczek Ernő Szank község Népfrent elnökének adatközlése szerint.
132. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1908. ápr. 26.
- 17/908 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
133. Uo. mint a 131. hiv.
134. Szank község iratai - Tanácsülési jegyzőkönyvek 1899. ápr. 20.
- 8/899 kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
135. Szankiak ünnepe = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Híradó, 1905.
XXIII. évf. 40. sz. 3. o.
136. Szanki plebánia = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Híradó 1907.
XXV. évf. 46. sz. 4. o.
137. Szank község iratai. Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1896. aug. 2. - 9/896. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
138. Janó Ákos: Tanácsi jegyzőkönyvek - közgyűlési jegyzőkönyvek.
11 gépelt oldal. - Thorma János Múzeum Kiskunhalas.

139. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1902. jún. 5. - 17/902. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét
140. A szanki új községháza felavatása = Félégyházi Hírlap - Félégyházi Híradó Kiskunfélégyháza, 1904. XXII. évf. 49. sz. 4. o.
141. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1909. jan. 9. - 15/909. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
142. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1914. okt. 14. - 76/914. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
143. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. márc. 9. - 7/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
144. Uo.
145. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. nov. 15. - 37/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
146. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. jan. 30. - 2/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
147. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. jún. 5. - 16/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
148. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. aug. 21. - 22/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
149. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1915. szept. 29. - 29/915. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
150. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1916. ápr. 8. - 13/916. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
151. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1916. jún. 10. - 18/916. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
152. Uo. mint a 131. sz. hiv.
153. Félégyházi Proletár 1919. ápr. 20. Évf. és sz. nélkül. 2. o.
154. Szank község iratai. - A Falusi Földműves Tanács I. közgyűlési jegyzőkönyve 1919. ápr. 18.
155. Uo. 4. sz. kgy.
156. Uo. 5. sz. kgy.
157. Uo. 1. sz. kgy.

- 158. Uo. 9. sz. kgy.
- 159. Uo. 6. sz. kgy.
- 160. Uo. 13. sz. kgy.
- 161. Uo.
- 162. Uo.
- 163. Félégyházi Proletár 1919. júl. 5. I. évf. 58. sz. 3. o.
- 164. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek
1919. okt. 19. III. kgy. 20. sz. tétel.
- 165. Uo.
- 166. Uo. mint a 131. sz. hiv.
- 167. Uo.
- 168. Uo.
- 169. Janó Ákos: Vegyes nyers gyűjtés - 70 gépelt oldal - Thorma
János Múzeum - Kiskunhalas.
- 170. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek.
1914. ápr. 5. - 30/914. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét
- 171. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek.
1914. jún. 20. - 53/914. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét
- 172. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek.
1925. szept. 23. - 88/914. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét.
- 173. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1925. dec. 7. - 72/925. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét.
- 174. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1927. márc. 30. - 10/927. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét
- 175. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1920. márc. 31. - 37/920. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét
- 176. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek -
1927. aug. 22. - 37/920 kgy. - Bács-Kiskun megyei Levéltár -
Kecskemét.
- 177. Uo.

178. Szabó Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcsstermelésének múltja. Kecskemét 1934. Katona József Társaság Kiadványa.
179. Uo.
180. Szankon megalakult a Hegyközség = Kiskunfélegyházi Közlöny 1939. jan. 22. I. évf. 2. sz. 4. o.
181. Szank község iratai - Tanácsi és közgyűlési jegyzőkönyvek - 1937. dec. 4. - 48. sz. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
182. Erdei Ferenc: Futóhomok. A Duna-Tisza köze földje és népe. 224 o. 154. és 156. o. Bp. 1937. Athenaeum.
183. Dr. Somogyi István 1924-től Szankon élő jegyző, jogtanácsos írásos adatközlése alapján. 1974. aug.
184. Uo.
185. Uo.
186. Uo.
187. Uo.
188. Uo.
189. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Földbirtokrendező Tanács Kecskeméti Tárgyaló Tanácsa 1945. - 32. tétel/564. sz. - Kecskemét.
190. Uo.
191. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Földbirtokrendező Tanács Kecskeméti Tárgyaló Tanácsa 1946. - 32. tétel. Kecskemét.
192. Szank község iratai - Községi tanácsulési jegyzőkönyv. 1946. jan. 1./2. kgy. Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
193. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Földbirtokrendező Tanács Kecskeméti Tárgyaló Tanácsa - Kecskemét, 1946/32. tétel 450. sz.
194. Szank község iratai - Községi tanácsulési jegyzőkönyv. 1956. szept. 7. - Bács-Kiskun megyei Levéltár - Kecskemét.
195. Uo.
196. Uo.
197. Villany Szankon = Félegyházi Közlöny 1957. dec. 22. II. évf. 50. sz. 3. o.
198. É.M. Városépítési Tervező Vállalat - Budapest: Szank község egyszerűsített általános rendezési terve. Bp. 1958. Községi Irattár - Szank.
199. Uo.

- 200. Uo.
- 201. Uo.
- 202. Uo.
- 203. Uo.
- 204. Uo.
- 205. Uo.
- 206. Uo.
- 207. Szank község termelőszövetkezeti mozgalmának összeállítását Kovács Lászlónak, a "Haladás" Tsz. elnökének adatközlése alapján végeztem el.
- 208. Falk Miklós: Tájékoztató jelentés a Minisztériumi Vállalatok által területünkön a III. ötéves terv időszakában végzett tevékenységről, - ezen belül az 1969. évi tervünk teljesítése. A vállalatok IV. ötéves tervének ismertetése. Szank, 1970. dec. 6. - Helyi irattár.
- 209. Uo.
- 210. Uo.
- 211. Uo.
- 212. Uo.
- 213. Uo.
- 214. Uo.
- 215. Uo.
- 216. Uo.
- 217. Uo.
- 218. Uo.
- 219. Falk Miklós: Tájékoztató jelentés Bács-Kiskun megye Kiskunhalasi járásban a szénhidrogén ipar 1970. évi eredményeiről és az 1971. évi terveiről. 1970. dec. 30. Szank - irattár.
- 220. Uo.
- 221. Uo.
- 222. Simon Béla: Olajbányászok a Nagyalföldön, szénhidrogénkutatás és termelés a Magyar Alföldön 1971-ig.
Szolnok, 1972. 246. o. /Belső használatra./
- 223. Falk Miklós: Tájékoztató jelentés a Szank községi VB 1970. december 29-én tartott ülésén. Szank, 1970. dec. 30. - Helyi irattár.

224. Uo.

225. Uo.

226. Uo.

227. Uo.

228. Uo.

229. Uo.

230. Falk Miklós üzemvezető mérnök adatközlése alapján.

231. Uo.

232. Uo.

FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Bibliográfia

II. A község történetének levéltári forrásai

A./ A levéltári források jellege, értékelése

Az iratsorozat tárgya:

A község levéltári anyagát a községi ügyintézés során keletkezett iratok alkotják, amelyek a külső szervektől beérkezve, a beérkezés sorrendjében iktatták. A Szank községi fond az általános közigazgatási iktatott iratokon kívül rendelkezik még képviselőtestületi és tanácsulési előljárósági jegyzőkönyvekkel is. A nyilvántartások községi gyűjteményének /cselédek, házi-cselédek, cselédkönyvek, cséplőgépek, gazdátlan jószágok, halva születtek és elvetéltek, illetőségi bizonyítványok, tanoncszerződések stb. nyilvántartásai/ számbavétele a Szank községi fondban még felderítésre szorul.

A községi háztartással kapcsolatos iratokból a költségvetések egy része maradt fenn.

Adókezeléssel és tulajdonnyilvántartással foglalkozó iratok közül a községi adófőkönyvek, adólajstromok és adónaplók állnak rendelkezésre. Ugyancsak adókezeléssel kapcsolatos iratok között közmunka összeírási és kivetési lajstromokat találunk.

Tulajdonnyilvántartással és átruházással kapcsolatos iratok Szank község anyagában nem maradtak fenn, így a község történetének esetleges megírásakor nélkülözni kell a községi kataszteri-bizottsági jegyzőkönyveket, a kiosztási földkönyveket és birtokleveket, valamint a legelő felosztási és birtokelkülönítési könyveket.

Az iratsorozat leírása:

Az általános közigazgatási iktatott iratokhoz segédkönyvek készültek. Az iratok jól el vannak látva iktató- és mutatókönyvekkel.

Az iratok évköre 1465-1957-ig terjed. Szank község iratai a Bács-Kiskun megyei Levéltárban Kecskeméten, a Kiskunfélegyházi Városi Levéltárban, valamint a Csongrád megyei 1. sz. Levéltárban Szegeden találhatók.

Az iratsorozat tárolási módja és terjedelme:

Az iratok fraktur alakban, kemény táblák között találhatók, melyek zsineggel át vannak kötve. Az iratok állványon helyezkednek el, a három levéltárban Szank község iratainak terjedelme 12,4 fm.

Az iratsorozat irattári rendszere:

A Szank községi fond iratai egykorúak, rendezettek és iktatott iratok. A Bács-Kiskun megyei Levéltárban, Kecskeméten elhelyezett Kunszentmiklós mezőváros anyagában a Szank községre vonatkozó iratok az 1971. évi állapot szerint részben rendezett, illetve rendezetlen állapotban vannak.

Kutatási lehetőség:

A községi iratokban való kutatást jelentősen megkönnyítik a segédkönyvek, iktató- és mutatókönyvek. Az iratok jelentős része azonban a levéltárba való hiányos bekerülés, a háborús sérülés és a selejtezés következtében megsemmisült a kutatás számára. Így az iktatóban és a szaktárgyi mutatókban feltün-

tett iratanyagnak csak egy töredéke állhat a kutató rendelkezésére. Azoknál az éveknél, amelyekhez nem készültek iktató- és mutatókönyvek, illetve elvesztek, átnézéssel kutathatunk. Legnehezebb a kutatás a részben rendezett, illetve a rendezetlen anyagban.

Szank községre vonatkozó levéltári források felsorolása

B./ A források lelőhelyei

1. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét

a./ Kunszentmiklós mezőváros levéltári anyagában elfekvő szanki anyag:

1./ Kunszentmiklós Mezőváros Levéltára - Városkönyv

Protokollum /1774 - 1809. 189 p. /45. p. és 107. p./
Régebbi anyagot tartalmazó utólagos összeállítás.
Tartalmazza Szank helység megváltási összegét
/5000 Ref/ és a puszta 1722. évi árendásait sorolja fel.

2./ Kunszentmiklós Mezőváros Levéltára - Közigazgatási Mutató Évkör: 1465 - 1846

Az 1465-ös évkör iratcíme: "Szanki pusztának régi határjai elől számláltatnak az Ó Budai Káptalan által expedált levélben."

A mutató a továbbiakban 1722; 1744; 1746; 1748; 1749; 1754; 1756; 1766; 1776; 1778; 1788; 1791; 1795; 1798; 1799; 1801; 1802; 1805; 1808; 1809; 1810; 1811; 1813; 1814; 1815; 1816; 1817; 1818; 1819; 1819; 1820; 1821; 1825; 1830; 1831; 1832; 1836; 1838; 1839; 1840; 1841; 1842; 1844; 1845; 1846-os évekből származó iratokra utal.

Az iratok elsősorban különböző határvitákkal és

pusztabérleti ügyekkel kapcsolatosak.

Az iratanyag jórészt hiányos!

- 3./ Kunszentmiklós Mezőváros Levéltára - Mutató és tanácsai iratokhoz. Évkör: 1737-1872.

Szankra utaló iratok az 1854-es évből.

- 4./ Kunszentmiklós Mezőváros Levéltára - Tárgymutatók tanácsulési jegyzőkönyvekhez.

I. 1813 - 1845

II. 1813 - 1864

I. 1813 - 1820; 1822 - 1833; 1835 - 1841;

II. 1813 - 1846; 1848 - 1864; évekre Szankpusztára vonatkozó iratokat tartalmaz a 2 db ABC-rendszerű mutatókönyv.

- 5./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - adólajstromok, adónaplók. ...Legelő adófükönyv. Évkörök: 1862-1863; 1867-1873;

Szank-pusztai bérleti díja...

- 6./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - adólajstromok, adónaplók, állami adófükönyv. Évkör: 1853 - 1854.

Szank-pusztai adóközség...

- 7./ Kunszentmiklós Mezőváros Levéltára - Conscriptiones Vagyonaltalanok összeírásai /év nélkül/

- 8./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - Conscriptiones Közmunkára kötelezettek összeírása 1852-1853.

- 9./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - Közigazgatási Mutató 1882.

- 10./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - Közigazgatási Mutató 1884.

- 11./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - Közigazgatási Mutató 1886.

12./ Kunszentmiklós Nagyközség Levéltára - Közigazgatási Mutató 1887.

b./ Kecskemét város levéltári anyagában elfekvő szanki anyag:

13./ Kunsági puszták I. 1690 - 1750.

14./ Kunsági Puszták II. 1728-1847.

15./ Kunsági Puszták III. 1748-1847.

A megjelölt évkörökben a kunsági pusztákra - konkrétan Szankra is - vonatkozó eredeti földbérleti szerződések, iratok és egyéb okmányok gyűjtése.

c./ A Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara c. fondban elfekvő szanki anyag:

16./ Városok és községek törzslapjai és statisztikai lapjai. Szank községi törzslap - 1934.

Pontos felmérések alapján közli Szank község 1934. évi területi, birtokviszonyi, intézményi állapotát. Utal társadalmi alakulatokra és egyéb foglalkozási területekre.

17./ Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara iratai - Mutatók. Évkörök: 1926; 1929-1948.

A mutatókban feltüntetett nagyszámú iratanyag jórészt megsemmisült.

d./ Szank község levéltára:

18./ Szank nagyközség iratai - Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek. Évkör: 1891-1947. 13. kötet, 1,6 fm.

A község önkormányzatával kapcsolatos intézkedések - hiányos!

19./ Szank nagyközség közigazgatási iratai. Évkör: 1922-1947. 1 fm.

20./ Szank nagyközség adóügyi főkönyvei és iratai. Évkör: 1930-1944. 2 fm.

- 21./ Szanki Állami Elemi Népiskola iratai. Évkör:
1911 - 1916. 0,07 fm.
- 22./ Szanki Félegyházi úti Állami Elemi Népiskola iratai. Évkör: 1902-1913. 0,07 fm.
- 23./ Szanki Tázlári úti Állami Elemi Népiskola iratai. Évkör: 1902-1912. 0,07 fm.
- 24./ Szank Alsómóricgáti Állami Elemi Népiskola iratai. Évkör: 1903-1911. 0,08 fm.
- 25./ Szank Felsőmóricgáti Állami Elemi Népiskola iratai. Évkör: 1902-1912. 0,07 fm.
Erősen hiányos, elsősorban gazdálkodási vonatkozású iratok.
- 26./ Szanki Nemzeti Bizottság iratai. 1948. 0,01 fm.
Hiányos, kutatás számára jelentéktelen anyag.
- 27./ É.M. Városépítési Tervező Vállalat - Bp. Szank község egyszerűsített általános rendelkezési terve. Bp. 1958. dec. 12. - Szank Községi Irattár.
- 28./ Szegedi Tervező Vállalat: Szank-Móricgát összevont rendezési terve. Tsz. 54-3265/1 Szeged, 1968. jún.
- Szank községi Irattár.

2. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kiskunfélegyházi Részleg

a./ Kiskunfélegyháza Város Levéltára

- 29./ Kiskunfélegyháza Város Tanácsi Iratai - Tanácsi iratok és jegyzőkönyvek mutatója /elenbuch/. Évkör: 1801-1834.

A megjelölt évkörön belül 17 db Szankra vonatkozó ügyintézással és rendelkezéssel kapcsolatos iratot tüntet fel a mutató. Az iratok jobbára a puszta bérleti ügyeivel foglalkoznak.

- 30./ Kiskunfélegyháza Város Tanácsi iratai - Tanácsi iratok és jegyzőkönyvek mutatója /elenbuch/. Évkör: 1834-1854.

A megjelölt évkörön belül 9 db Szankra vonatkozó iratot tüntet fel a mutató. Az iratok a pusztá bérleti, pénzügyi és rendtartási ügyeivel foglalkoznak.

b./ Kiskunhalas Város Levéltára

- 31./ Kiskunhalas Város Tanácsi Iratok - Tanácsi Iratok és jegyzőkönyvek mutatója /elenbuch/. Évkör: 1800-1846.

A megjelölt évkörön belül 22 db Szank-pusztára vonatkozó iratot tüntet fel a mutató. Az iratok főleg határrendezéssel kapcsolatosak.

- 32./ Kiskunhalas Város Tanácsi Iratok - Mária Terézia privilégiuma Jászkun - Privilégiumok IV/71. p.nélk.

Azon "helységek és földek" felsorolása, amelyek meghatározott összeg lefizetése után válthatták területüket a "Pesti invalidusok" házából. Szank is megemlítve! Darányi Mihály 1745-ben készített kézírata.

3./ Csongrád megyei 1. sz. Levéltár, Szeged

- 33./ Szeged Város Régi Levéltára - Régi iratok.

Adomány és Szabadalmi Levelek Könyve

31; 56; 64; 76; 78; és 84. sorszámú irat.

Az iratok sorszámának megfelelően az iratok tárgyai az 1469; 1572; 1642; 1649; 1793 és 1861-es évekhez fűződnek.

A 31. sorszámú irat Mátyás királynak 1469-es oklevelét tartalmazza, amely a szegedi polgároknak a Kunpusztákon /Szank-Pusztán is/ való szabad legeltetési jogát biztosítja. A többi

sorszám alatt szereplő irat ennek megújítását, illetve módosítását tartalmazza.

C./ Törvények, rendeletek

34./ Magyar Törvénytár /Corpus Iuris/

1485; 11. cz. 1498: 47. cz.
1715: III. Károly I. decr. 34. cz.
1741: Mária Terézia I. decr. 66. cz. 11. §.
1751: Mária Terézia II. decret. 25. cz.
1790: II. Lipót decr. 25. cz. és 29. cz.
1802: I. Ferenc III. decr. 1. cz. 3. §.
1840: XXX. tc. 1848: 25. tc. és 28. tc.
1870: XLII. tc.

A Jászkun területre vonatkozó rendelkezések.

35./ A Jász és Kun megyebeli Törvény-Széket tárgyzó
statutumok. Szerkesztő, kiadó, év és p. nélkül.
Királyi Rendszabályok 1751-ből.

36./ FÉNYES Elek: Magyarország Statisztikája III. kötet.
Pest, 1834, Trattner. 146 p. /112. p./

A jászkun törvénykezés módját összegezi.

37./ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Szabály Rendelete
a vármegye szervezetéről. Bp. 1900, Rózsa. 184. p.
/5. p./

A megye közigazgatási felosztása.

38./ MAKSAY Ferenc: Urbáriumok - XVI-XVII. sz. Bp. 1959,
Akadémiai K. 895 p. /729. p./

A kiskunok székközpontja Kecskemét, a szolgáltatási követelményeket tartalmazza.

D./ Irattári források

Az irattári anyag tárgyában a szénhidrogén feltárását és kitermelését, valamint a kutak és a földgázüzem technológiai vonat-

kozásait tartalmazzák. Az iratok jelentős része zárt anyag, ezért az annotációt egységesen elhagytam. Felsorakoztatásuk a szerző, illetve intézmény nevének ABC sorrendjében, azonos szerző több munkája esetén pedig időrendi sorrendben történik.

- 39./ BARDÓCZ Béla: A szanki kutatási terület készletbecslése. Vállalati jelentés. Szolnok - irattár, 1966.
- 40./ BODZAY István - MOLNÁR János - NÉMETH Gusztáv: A szanki szerkezet ÉNY-i részének földtani zárójelentése. Vállalati jelentés. Szolnok - irattár, 1966.
- 41./ DANK Viktor: Az Algyő-Szank-környéki területek továbbfejlesztő kutatásával kapcsolatos kérdések. Bp. OKGT irattár, 1965.
- 42./ ELEKES György: Szanki szénhidrogén előfordulás. Szank - irattár, 1971. május.
- 43./ DR. FACSINAY László: A G-2 sz. jelentés az 1965-66. évben Soltvadkert-Szank-Kecskemét közötti kutatási területen végzett Eötvös-inga mérésekről. Bp. OKGT irattár, 1967.
- 44./ FALK Miklós: Szanki szénhidrogén előfordulás. Szank - irattár, 1968.
- 45./ FALK Miklós: Az NKFV Szanki Üzem tevékenységének rövid összefoglalása. Szank - irattár, 1969. aug. 14.
- 46./ FALK Miklós: NKFV. Szank Üzemének fejlődése a III. ötéves terv időszakában. /Kiskun Napok kiállítási anyaga 1970. augusztus 20-30./ Melléklet: Térkép, grafikonok, képek. Szanki irattár, 1970. augusztus.
- 47./ FALK Miklós: Tájékoztató jelentés a minisztériumi vállalatok által területünkön a III. ötéves terv időszakában végzett tevékenységről, ezen belül az 1969. évi tervünk teljesítése, a vállalatok IV. ötéves tervének ismertetése. Szank - irattár, 1970. december 5.

- 48./ FALK Miklós: Tájékoztató jelentés a Szank Községi VB.
1970. december 29-én tartandó ülésére. Szank, 1970.
dec. 28.
- 49./ FALK Miklós: Tájékoztató jelentés Bács-Kiskun megye kiskunhalasi járásban a szénhidrogén-ipar 1970. évi eredményeiről és az 1971. évi terveiről. Szanki irattár, 1970. december 30.
- 50./ FALK Miklós: Jelentés az MSZMP Járási Bizottságának.
A kőolaj és gázipar IV. ötéves fejlesztési terve Bács-Kiskun megyében. Szank, 1971. július 19.
- 51./ HORVÁTH Lajos: Kőolajföldtani megfigyelések az 1966. évben elkészült előzetes földtani zárójelentés óta le-
mélyített és kivizsgált kutak alapján a szanki kutatási területen. Kiskunmajsa, 1968. január 11. Szank - irattár.
- 52./ Kőolaj és Földgázbányászati Ipari Kutató Laboratórium:
A szanki földgázüzem komplex bemérése. Bp. 1969. január 17. Szank - irattár.
- 53./ Kőolaj- és Földgázbányászati Ipari Kutató Laboratórium:
Szanki mező művelési tervtanulmánya. Bp. 1970. október 30. Szank - irattár.
- 54./ MSZMP Járási Bizottsága Kiskunfélegyháza: Jelentés Kiskunfélegyháza járás 1969. évi gazdaságpolitikai célkitűzésének végrehajtásáról és javaslat az 1970. évi feladatokra. Kiskunfélegyháza, 1970. január 21. Szank - irattár.
- 55./ MOLNÁR János: A szanki kutatási terület készletbecslése.
Vállalati jelentés. Szolnok - irattár, 1967.
- 56./ MOLNÁR János: A szanki kutatási terület készletbecslése.
Vállalati jelentés. Szolnok - irattár, 1969.

- 57./ MOLNÁR János - TORMÁSSY István: A szanki kutatási terület készletbecslése. Vállalati jelentés. Szolnok - irattár, 1970.
- 58./ MOLNÁR János - TORMÁSSY István - PAULIK Dezső: A szanki szénhidrogén tároló szerkezet közbeeső kutatási zárójelentése. /Mellékletekkel/ Nagykanizsa, 1970. április 10. 55. p.
- 59./ NKFV Nagyalföldi földgázmezők egybehangolt művelésének programja. Szolnok - irattár, 1970.
- 60./ NKFV Szanki Üzemben készült kőolaj- és földgázmezőjének műszaki üzemi terve. Szank - irattár, 1969-1971.
- 61./ NKFV Technológiai Főosztálya: Szank mezőben végzett rétegnyomás mérések értékelése. 1966. december; 1967. január; 1967. május; 1967. november; 1968. április; 1969. június; 1970. május; 1970. szeptember; 1971. május. - Valamennyihez térképek mellékletek.
- 62./ NKFV Technológiai Főosztály: Összefoglaló jelentés Szank ÉK-i területén végzett hidrodinamikai vizsgálatokról. Szolnok - irattár, 1969. április 16.
- 63./ NKFV Technológiai Főosztály: Jelentés a Szank mezőben másodlagosan létrejött felsőpannon gáztelepek kísérleti termeléséről. Szolnok - irattár, év nélkül.
- 64./ Nehézipari Műszaki Egyetem Mechanikai Technológiai Tan-
széke: Zárójelentés a Szank 24-es kút kifúvásával kapcsolatos anyagvizsgálatról. Miskolc, 1970. Szank - irattár.
- 65./ OKGT - TKFF: A szanki területen folytatott szénhidrogén kutatási tevékenység eredményeinek előzetes értékelése és a mező művelésre való előkészítése. Vállalati jelentés. Nagykanizsa - irattár, 1963.

66./ OKGT - TKFF: Jelentés a Szank 6; 8; 9; 10; 11; 13; 15; 16; 18; és 21. számú fúrásokból nyert magok közetfizikai vizsgálatáról. Nagykanizsa - irattár, 1966.

67./ OKGT - TKFF: A szanki szénhidrogén tároló előzetes művelési terve. /OGIL/ Bp. 1966. november 30.

68./ PAULIK Dezső: A szanki mező közetfizikai és karottázs adatainak elemzése. Nagykanizsa - irattár, 1967.

69./ SZITTÁR Antal - PAÁL Tibor: A szanki kőolaj- és földgáztelep közetfizikai paraméterei. Nagykanizsa - irattár, 1969.

70./ VARGA Ede: 81. számú jelentés a Kiskunfélegyháza-Szank-Harkakötöny-Ásotthalom kutatási területen 1958-1965. években végzett szeizmikus mérésekről. Nagykanizsa - irattár, 1966.

E./ Egyéb források - Néprajzi gyűjtemények

Az egyes tételek felsorolása ABC sorrend szerint, az anyag zárt jellege miatt annotáció nélkül történik.

a./ Az 1965-ös évben rendezett kollektív kutatást megelőző egyéni munkák:

71./ JANÓ Ákos: Szanki lakosok anyakönyvi adatai. Kézirati feldolgozás. 578 gépelt oldal. Thorma János Múzeum adattári száma: 7714

Szank és Kiskunmajsa egyházi anyakönyvei alapján.

72./ LAUKÓ Pálné: Jegyzőkönyvek és eredeti iratok alapjánadatok Szank község és a szanki református egyház történetéhez. 46 gépelt oldal. Thorma János Múzeum adattára: 5589.

Vegyes néprajzi gyűjtés.

- 73./ NAGY Czirok László: Szanki gyűjtés 1959-1960. 57 gépelt oldal. Thorma János Múzeum adattára: 4635. Vegyes néprajzi gyűjtemény.
- 74./ NAGY CZIROK László: Szanki vegyes néprajzi gyűjtés. 22 p. Thorma János Múzeum adattára: 3598.
- 75./ NAGY CZIROK László: Adatok Szank község településtörténetéhez. 35 gépelt oldal.
- b./ Az 1965. áprilisában és augusztusában megtartott kollektív anyaggyűjtés eredményei:
- 76./ DR. BÖRCSÖK Vince: A szanki szőlőkultúra kialakítása. 19 gépelt oldal.
- 77./ DR. BÖRCSÖK Vince: Pálinkafőzés a szanki homokon. 8 gépelt oldal.
- 78./ DR. BÖRCSÖK Vince: A szanki társadalom szerkezete, rétegződése; örökösödés- és szokásjog. 11 gépelt oldal.
- 79./ ÉGETŐ Melinda: Lakáskultúra, házkörüli élet Móricgáton. 18 gépelt oldal.
- 80./ ÉGETŐ Melinda: Szank - Lakáskultúra. 27 gépelt oldal.
- 81./ FEHÉR Zoltán: Szanki néphit. I. /április/ Nyers gyűjtés, 80 gépelt oldal.
Lejegyzés folyóírással, illetve szó szerint magnetofonról.
- 82./ FEHÉR Zoltán: Szanki néphit II. /1965. júl. 31, aug. 4./ 39 gépelt oldal.
Lejegyzés lehetőleg szó szerint folyóírással.
- 83./ GEMES Balázs: Állattartás. 17 gépelt oldal.
- 84./ GEMES Balázs: Állattartás - baromfitartás. 11 gépelt old.

- 85./ JANÓ Ákos: Adatok Móricgát állattartásáról. 9 gépelt old.
Rajzos mellékletekkel.
- 86./ JANÓ Ákos: Adatok Móricgát táplálkozásához. 9 gépelt oldal + 6 oldal rajzokkal. /Használati eszközök./
- 87./ JANÓ Ákos: Adatok Szank állattartásáról. 4 gépelt oldal.
Mellékleteken az eszközök ábrái.
- 88./ JANÓ Ákos: Adatok Szank táplálkozásáról. 13 gépelt oldal + 6 oldalon rajz.
- 89./ JANÓ Ákos: Földművelés - Szank. 30 gépelt oldal.
Rajzos mellékletek.
- 90./ JANÓ Ákos: Földművelés - Szank. 62 gépelt oldal.
- 91./ JANÓ Ákos: Móricgáti néphit és gyógyítás. 11 gépelt oldal.
- 92./ JANÓ Ákos: Szanki néphit és gyógyítás. 21 gépelt oldal.
- 93./ JANÓ Ákos: Szank - tanácsi jegyzőkönyv - közgyűlési jegyzőkönyvek. 11 gépelt oldal.
- 94./ JANÓ Ákos: Szanki településtörténeti adatok... 13 gépelt oldal.
- 95./ JANÓ Ákos: Vegyes gyűjtés Móricgatról. 2 gépelt oldal.
- 96./ JANÓ Ákos: Vegyes gyűjtés. 27 gépelt oldal.
- 97./ JANÓ Ákos: Vegyes nyers gyűjtés. 70 gépelt oldal.
- 98./ JANÓ Ákos - VORÁK József: Népszokások. 44 gépelt oldal.
Nyers gyűjtés néprajzi atlaszhoz.
- 99./ PINTÉR Sándor: Adatok Szank község történetéhez. 9 gépelt oldal.
Hivatkozás nélkül.
- 100./ TÖRÖK Katalin: Móricgát-pusztá - Ételek. 3 gépelt oldal.

- 101./ TÖRÖK Katalin: Móricgát-puszta - Gazdálkodás. 11 gépelt oldal.
- 102./ VORÁK József: Móricgát - vegyes néprajzi gyűjtés. 19 gépelt oldal.
- 103./ VORÁK József: Népszokások. 7 gépelt oldal.
- 104./ VORÁK József: Szank - vegyes néprajzi gyűjtés. 12 gépelt oldal.

F./ Forráskiadványok

- 105./ Jász-kun kerületek köztörvényhatósági szervezetére vonatkozó albizottsági javaslatok. Pest, 1871. Herz. 87. /51. p./
- 106./ FELHŐ Ibolya - VÖRÖS Andor: A helytartótanácsi levéltár. Bp. 1961, Akadémiai K. 599 p. /132. p. 146-147., 156. p./
A jász-kun kerületek közigazgatását ismerteti
II. József idejében.
- 107./ FEKETE Dezső: Tizenöt év a Bács-Kiskun megye könyvtárainak életéről /1945-1959/. Bibliográfia. Bp. 1964, Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács. 120 p. /108. p./
Földrajzi és szakrendi mutató.
- 108./ FENYVESSY GÓHÉR Anna: Megyénk felszabadulása 1944. Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény. Kecskemét, 1965. 79 p.
Csak közvetve utal Szankra.
- 109./ SASHEGYI Oszkár: Az abszolutizmus-kori levéltár. Bp. 1965, Akadémia. 522 p. /40., 79., 266-67., 277. p./
A jász-kun kerület abszolutizmus-kori közigazgatási átszervezésével kapcsolatos, közvetett utalások.

Egyházmegyei jegyzőkönyvek:

Adatok a szanki református egyházközség történetéhez.

/Feltüntetve a mórícgáti leány-, illetve társegyházra vonatkozó adatot is./

F o r r á s o k:

- 110./ Dunamelléki Református Egyházkerület Jegyzőkönyvei.
1861-1924.

A feltüntetett évkörön belül Ivanyos Lajos református lelkész összeállítása alapján 22 db jegyzőkönyvben történik utalás Szankra.

- 111./ A dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára jegyzőkönyvei. 1861-1913.

A feltüntetett évkörön belül Csály Pál egyházkerületi levéltáros összeállítása alapján 29 db jegyzőkönyvben történik utalás Szankra.

- 112./ A Kecskeméti Református Egyházmegye jegyzőkönyvei.
1883-1931.

A feltüntetett évkörön belül Csály Pál egyházkerületi levéltáros összeállítása alapján 39 db jegyzőkönyvben történik utalás Szankra.

- 113./ A Solti Református Egyházmegye jegyzőkönyvei. 1867-1883.

A feltüntetett évkörön belül Csály Pál egyházkerületi levéltáros összeállítás alapján 14 db jegyzőkönyvben történik utalás Szankra.

Térképek:

- 114./ Schematizmus cleri dioecesis Vaciensis pro anno 1835.
Posonium Beluay Sp. Mell.: Mappa dioecesis Vaciensis.
Szank, mint lakatlan terület...
- 115./ Térkép-vázlat a jászkunsági vasúthálózat kiépítéséről.
Összeállítás Tominac József "Magyar Szentkorona Ország-
ának Vasutai 1845-1904" munkája alapján. Bp. 1905.
- 116./ KELETI Ferenc - LAKATOS Ernő - MAKKAI László: Pest
megye múltjából. Tanulmányok. 459 p. Bp. 1965, Pest
megye Tanácsa. Melléklet: Balla Antal térképe Pest-
Pilis-Solt megyéről és a Kiskunságról. /1793/
- 117./ Szank Egyszerűsített Általános Rendezési Terve. Bács-
Kiskun megye Kiskunfélegyházi járás. M = 1 : 5000.
1958. június. Szank Községi Irattár.
- 118./ Szank - Móricgát vízügyi szakvélemény községfejleszté-
si szempontból. M = 1 : 2880. Szeged, 1958. jún. 23.
Szank Községi Irattár.
- 119./ Szank - vízügyi szakvélemény községfejlesztési szem-
pontból. M = 1 : 50000 Bp. 1958, június. Szank Közsé-
gi Irattár.
- 120./ Szank Igazgatási Terület Fejlesztési Vázlata. M =
1 : 25000. Bp. 1958. júl. Szank Községi Irattár.
- 121./ Szank Házhelyrendezési Terv - I. ütem. M = 1 : 2880.
Bp. 1958, szept. 20. Szank községi Irattár.
- 122./ Szank-Móricgát összevont Rendezési Terve Környezetváz-
lat. M = 1 : 25000. 42/1968. Szank Községi Irattár.
- 123./ Szank-Móricgát - Bács-Kiskun megye Kiskunfélegyházi
járás összevont rendezési terve. M = 1 : 2880. 42/1968.
Szank Községi Irattár.

124./ RADÓ Sándor - BARSZ Zoltán... : Képes politikai és gazdasági világtálasz. 424 p. /46. p./ Bp. 1966, Kartográfiai Vállalat.

125./ Levéltári jegyzékek: Kéziratos térképek a Területi Állami Levéltárban. VII. Kéziratos térképek a Kecskeméti Állami Levéltárban. 578 p. Bp. 1967.

126./ CSÁKÓ - TURA - HAJDUNÉ: NKFV - Az Országos távvezetékrendszer kapcsolata. 1970.

127./ OKGT: Mezők, olaj- és gázipari létesítmények, az országos távvezetési rendszer elhelyezkedési vázlata. 1970-1971.

III. A község történetének irodalma:

A gyakorlatban leginkább alkalmazott, a kutató számára is feltétlenül előnyösebb, ha a munkáját tematikus bontással készített bibliográfiából végezheti. Végző soron a bibliográfia készítés módszerét a rendelkezésre álló anyag jellege határozza meg. A könyvészetben előforduló, Szank községre vonatkozó utalások sok esetben csak közvetettek, de a közvetlen utalások is olyan jellegűek, hogy a tematikus lebontás szerinti besorolás nem vezetett volna egyértelmű megoldásra. Ezért ragaszkodtam az anyag műfaj szerinti elrendezéséhez. Az egyes műfajon belül pedig, az egyszerűség kedvéért, az időrendi sorrendet alkalmaztam. Az érintett könyveket annotálva mellékelem. Az annotálást abban az esetben mellőzöm, ha az egyértelműen következik a címből.

A/ Annotált bibliográfia

1./ Lexikonok, adattárak, helységnévtárak, schematizmusok:

- Lexikonok:

128./ DR. ACSÁDY Ignác: Az Athenaeum kézi lexikona. II. kötet. 1904 p. /1611. p./ Bp. 1891-1893, Athenaeum.

"Szank, - község Pest m. 1790. lak."

129./ Pallas Nagy Lexikona I-XVI. kötet. 1-2. pótk. XV. kötet 409. p. Bp. 1883-1904, Pallas.

"Szank, nagyk. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Kiskun Alsó járásban 1790. magy. lak."

130./ Franklin Kézi Lexikona I-III. kötet /3. kötet 576 p./ Bp. 1911-1912, Franklin Társulat.

"Szank, nagyk. Pest megyében 3800 lakos".

131./ Révai Nagy Lexikona I-XXI. kötet. /XVII. kötet 575.p./ Bp. 1911-1935, Révai.

"Szank nagyközség Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Kiskunfélegyházi járásban 3882 magyar lakos. 1920."

132./ DORMÁNDI László - JUHÁSZ Vilmos: Uj Lexikon I-VI. köt. /6. kötet 3491. p./ Bp. 1936, Dante-Pantheon.

"Szank nagyközség Pest vármegye Kiskunfélegyházi járás 4276 lakos, vasútállomás-1930."

133./ Uj Idők Lexikona I-XXIV. kötet. /22. kötet 5580. p./ Bp. 1936-1942, Singer és Wolfner.

"Szank nagyközség Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Kiskunfélegyházi járásban a Kecskemét-Kiskunmajsa keskenyvágányú vasút mellett. 4666 lakos - 1940."

134./ CSIKVÁRI Antal: Legújabb Lexikon. 1423 p. /1253.p./ Bp. 1943, Globus Nyomdai Int.

"Szank nagyközség Pest vármegyébe posta, telefon, 4666 lakos."

135./ JUHÁSZ Vilmos: Révai Kétkötetes Lexikona. I-II. köt. /2. kötet 484. p./ Bp. 1947, Révai.

"Szank nagyközség Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. Kiskunfélegyházi járás, vasútállomás, 4660 lakos."

136./ Uj Magyar Lexikon I-VI. kötet. /6. kötet. 172. p./
Bp. 1959-1962, Akadémia.

"Szank ötk. Bács-Kiskun megye, Kiskunfélegyházi
járás 4430 lakos 1960. Gyümölcsstermesztés."

Adattárak:

137./ DÓCY József: Magyarország tökéletes mutatókönyve.
/Index topographicus/ 207 p. /70. p. és 95. p./
Bécs, 1830, Nemes Haykue.

138./ FÉNYES Elek: Magyarországnak a hozzá kapcsolt tarto-
mányok mostani állapotja statisztikai és geographiai
tekintetben. V. kötet 261. p. /146. p./ Pest, 1839.
Tratter.

A szabad Jász- és Kun-területek ismertetése, a
puszták hovatartozása.

139./ FÉNYES Elek: Magyarország geographiai szótára IV. kö-
tet. 63. p. Pest, 1851. Kozma Ny.

"Szank-pusztá a Szabad Jász és Kun-kerületben,
Kunszentmiklóshoz tartozik."

140./ Magyar Korona Országainak mezőgazdasági statisztikája.
II. kötet. 670 p. /222. p./ Gazda cimtár. Bp. 1897.
Pest Könyvnyomda.

A 100 holdnál nagyobb földterülettel rendelkező
tulajdonosok és bérlők névszerinti felsorolása.

141./ Budapesti Magyar Királyi Államépítészeti Hivatal:
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. városai, községei és pusz-
tái közti távolságok kimutatása. 436 p. /110-111. p./
Bp. 1900, Rózsa.

142./ SZILVÁSSY Lajos: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. közigazga-
tási és vármegyei tisztviselők szolgálati beosztása
148 p. /28.; 44-45. és 68. p./ Bp. 1908, Rózsa.
Fontosabb intézmények, szervek megnevezése.

143./ RUBINEK Gyula: Magyarországi Gazdaczimtár.....1657 p.
/524., 522. p./ Bp. 1911, Pátria.

A 100 kat. hõldon felüli birtokosok és földbérlõk
felsorolása.

144./ Agrárgazdasági Kutató Intézet: Bács-Kiskun megye járá-
sainak és községeinek fontosabb mezõgazdasági adatai.
II. kötet. 81 p. /25. p./ Bp. 1966.

A termelést befolyásoló fõbb természeti adottsá-
gok ismertetése.

145./ Posta Vezérigazgatóság kiadványa: Névsor a postahivata-
lokról, fiókpostákról és lakott helyekrõl. /Lezárva:
ÁPOÉ 1967: 9. számában 671. p. /284. p. és 581. p./
Bp. 1967, KPM. IV. postafõoszt.

- Helységnévtárak

146./ Magyar Szent Korona Országainak Helyiségnévtára. Orszá-
gos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal Bp. 1837: 1207.p.
1877: 813. p.; 1882: 774. p.; 1888: 673-674. p.; 1900:
712. p.; 1902: 1286. p.; 1895: 589. p.; 1907: 958. p.;
1913: 1150. p.; 1927: I. rész Csonka Mo. 108. p.; 1928:
I. rész Csonka Mo. 113. p.; 1931-1932: 115. p; 122.

147./ KEMPELEN Béla: Csonka Magyarország Compass-szerű hely-
ségnévtára. Bp. 1922. 239. p.

Nem hivatalos.

148./ Magyarország Helységnévtára. Kiad. a Központi Statiszti-
kai Hivatal.
1922: 124. p.; 1926: 257.p.; 1933: 493.p.; 1937: hiányzik;
1941: 310.p.; 1944: 530.p.; 1952: 241.p.; 1956: 585.p.;
1962: 667.p.; 1967: 583.p.

149./ Magyarország Közigazgatási Helységnevtára az 1947. évre.

Bp. 1947. 126. p. /98. p./

Nem hivatalos.

A község neve mellett néhány szavas ismertető, főleg adatszolgáltatás.

- Schematismusok:

150./ Schematismus cleri diocesis Vaciensis...

Pozsony: 1835: 99. p.

Vác: 1847: 128.p.; 1858: 39.p.; 1859: 39.p.; 1861: 120.p.;

1863: 120.p.; 1867: 88.p.; 1875: 103.p.; 1888: 91.p.;

1890: 90.p.; 1892: 90.p.; 1903: 101.p.; 1909: 91.p.;

1910: 100.p.; 1913: 102.p.; 1928: 22.p.; 1931: 23.p.;

1938: 40.p.; 1943: 38.p.; 1948: 27.p.; 1949: 30.p.;

A község neve mellett néhány szavas ismertető, főleg adatszolgáltatás.

151./ Schematismus cleri diocesis Vaciensis...

Kimutatás a Vác-egyházmegyei népiskoláról.

Vác 1888: 206-207.p.; 1890: 204.p.; 212.p.; 1903: 203.p.

Iskolaépület felszerelése, tanítók és tankötelesek számára vonatkozó adatok.

2./ Statisztikák

a./ Népszámlálási kiadványok

152./ Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya: Az első Magyarországi népszámlálás /1784-1787/. Táblázatok. 65 p. Bp. 1960.

153./ A Magyar Korona Országaiban 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve. 415 p. /207.p./ Bp. 1882, Pesti Könyvnyomda.

154./ Központi Statisztikai Hivatal: 1949.évi népszámlálás. Előzetes adatok. 103 p. /37.p./ Bp. 1949, Állami Nyomda.

155./ Központi Statisztikai Hivatal: 1949. évi népszámlálás.3.k.
Részletes mezőgazdasági eredmények. 372-373.p. Bp. 1950,
Állami Nyomda.

156./ Központi Statisztikai Hivatal: 1960. évi népszámlálás.3.k.
Bács-Kiskun megye személyi és családi adatai. 283 p.
/45.; 63.; 71.? 103.; 241. p./ Bp. 1961.

157./ Központi Statisztikai Hivatal: 1960. évi népszámlálás.8.k.
A lakások és lakóépületek adatai. 348-349.p. Bp. 1963.

158./ Központi Statisztikai Hivatal: 1960. évi népszámlálás.9.k.
Keresők munkahelye és lakóhelye. A népesség 1949. és 1960.
évi lakóhelye. Bp. 1963.

159./ Központi Statisztikai Hivatal: 1970. évi népszámlálás.1/a.
Előzetes adatok. Az 1970. július 1-i államigazgatási álla-
potnak megfelelően. 30-31. p. Bp. 1970.

Szank már a kiskunhalasi járásba tartozik.

b./ Magyar Statisztikai Közlöny. Új sorozat:

160./ Magyar Statisztikai Közlöny. Új sorozat I. kötet. A Magyar
Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. I. rész. A né-
pesség általános leírása községenként. 609 p. /534.p./
Bp. 1902, Pesti Nyomda.

161./ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat II. kötet. A Ma-
gyar Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. II. rész.
A népesség foglalkozása községenként. 1010 p. /390-391.p./
Bp. 1904, Pesti Könyvnyomda.

162./ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat XXXIX. kötet.
Magyarország községeinek háztartása az 1908. évben. 402-
403. p. Bp. 1913, Magyar Királyi Központi Statisztikai Hi-
vatal.

- 163./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XLI. kötet.
A Magyar Szent Korona Országainak állatlétszáma az
1911. évi febr. 28-i állapot szerint. 402-403. p. Bp.
1913, Pesti Részvénytársaság.
- 164./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XLII. kötet.
A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlá-
lása I. rész. A népesség főbb adatai községek és népe-
sebb puszták - telepek szerint. 878 p. /194-195.p./
Bp. 1912, Athenaeum.
- 165./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XLVI. kötet.
A Magyar Szent Korona Országainak 1901-1910. évi népmoz-
galma községenként. 727 p. /194-195.p./ Bp. 1915, Athe-
naeum..
- 166./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XLVIII. kötet.
A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálá-
sa II. rész. A népesség foglalkozás és a nagyipari vál-
latok községenként. 1089 p. /386-387.p./ Bp. 1913, Athe-
naeum.
- 167./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat LXXI. kötet.
Az 1920. évi népszámlálás II. rész. A népesség foglalko-
zása és a nagyipari és kereskedelmi vállalatok községen-
ként. 94-95. p. Bp. 1925, Magyar Királyi Központi Statisz-
tikai Hivatal.
- 168./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XCIII. kötet.
Magyarország községeinek háztartási viszonyai 1934. évi
községi költségelőirányzatok szerint. 71. p. Bp. 1935,
Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal.
- 169./ Magyar Statisztikai Közlemények. Uj sorozat XCIX. kötet.
Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben I. rész.
1053 p. /178-181. p./ Bp. 1936, Stephaneum.

170./ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat XCV. kötet.
Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935.
évben törvényhatóságok és községek /városok/ szerint.
354-361.p. Bp. 1938, Stephaneum.

171./ Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat XCXV. kötet.
Magyarország községeinek háztartási viszonyai az 1840-es
évi községi költségelőirányzatok szerint. 248 p. /148-
149. p./ Bp. 1943, Athenaeum.

c./ Megyei statisztikai kiadványok:

172./ Központi Statisztikai Hivatal Bács-Kiskun megyei Igazga-
tósága: Bács-Kiskun megye fontosabb statisztikai adatai.
Kecskemét.
1956: 12.; 22.; 96.; 116.; 198. p.
1957: 113.; 120.; 121. p.
1958: 126-27.; 132-133.; 172-173.; 176.; 211.; 227.; 236.p.
1959: 15.; 19.; 23.; 76.; 116.; 118.p.
1960: 157.; 248.; 252.; 256.; 260.; 279.; 283.; 287.p.
1961: 168.; 169.; 198-199.; 202-203.; 206.; 210.; 227.;
231.; 235.; 239.p.
1962: 361.; 365.; 372.; 380.; 385.; 389.; 393.; 397.;
401.; 405.; 409.; 413.; 417.; 421.; 425.; 429.;
433.; 437. p.
1963: 416-417.; 425-425-427.; 432-433.; 440.; 448-449. p.
1964: 324-325.; 332-333.; 340-341.; 348-349. p.
1965: 296-297.; 304-305.; 312-313.; 320-321.; 328-329.;
336-337.; 344-345. p.
1966: 354-355.; 363.; 371-378-379.; 386-387.; 392-393.p.
1967: 338-339.; 346-347.; 354-355.p.
1968: 338-339.; 346-347.; 354-355. p.

- 173./ Központi Statisztikai Hivatal Bács-Kiskun megyei Igazgatósága: Adatok Bács-Kiskun megye községeiről. /12-13.; 18-19.; 24-25.; 30-31.; 36-37.; 44-45.; 50-51.p./ Kecskemét, 1968, Statisztikai Kiadó Váll.
- 174./ Központi Statisztikai Hivatal Bács-Kiskun megyei Igazgatósága: Bács-Kiskun megye településének és hálózatának főbb demográfiai sajátosságai. Kecskemét, 1968.
Zárt anyag.
- 175./ Központi Statisztikai Hivatal Bács-Kiskun megyei Igazgatósága: Bács-Kiskun megye mezőgazdasági föld- és vésztésterületének főbb adatai. 24. p. Kecskemét, 1969.
Zárt anyag.
- 176./ Központi Statisztikai Hivatal megyei Igazgatósága: A gabonafélék 1939. évi terméseredményei /14., 20., 26. p./. Kecskemét, 1969.
Zárt anyag.
- d./ Egyéb statisztikák:
- 177./ NAGY Ludovico: Notitiae politico - geographico - statisticas inclyti regni Hungariae partiumque eidem adnexarum. 468 p. /251. p./ Buda, 1828. Landerer.
- 178./ Magyar Statisztikai Közlöny. Új Folyam XV. kötet. A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája I. rész. A magyar mezőgazdasági statisztika fejlődése s az 1895. évi VIII. törvénycikk alapján végrehajtott összeírás főbb eredményei községenként. 265 p. /298-299.p./ Bp. 1897, Pesti Könyvnyomda.
- 179./ BALOGH Pál: Nép fajok Magyarországon. 1023 p. /919. p./ Bp. 1902.

- 180./ DR. FÓRIZS Margit: Magyar városok és községek statisztikai adatgyűjtése. 811 p. /153.; 224.; 306.; 384.; 458.; 531.; 605.; 676.p./ Bp. 1958, Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- 181./ Statisztikai Időszaki Közlemények: Községeink főbb adatai 1960-1964. 67 p. Bp. 1966, KSH.
- 182./ Központi Statisztikai Hivatal: A népmozgalom főbb adatai községenként 1901-1968. 58-59.; 310-311.p. Bp.1969.

3./ Monográfiák

a./ Országos monográfiák:

- 183./ LAME, Fridericus Adolphus Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania... 420 p. /293. p./ Utrecht, 1728, Poolsum.
A hercegszőlősi kanonok aláírói.
- 184./ FÉNYES Elek: Magyarország leírása. II. rész. 520 p. /470-476. p./ Pest, 1847, Beimel.
A "Szabad" Jász és Kun kerületek leírása közvetett anyag.
- 185./ Az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képekben. Magyarország. II. kötet, 586 p. /255. p./ Bp. 1891, Magyar Királyi Államnyomda.
"...Tulok-nevelő Szank"
- 186./ EPERJESSY Kálmán: A magyar falu története. 299 p. Bp. 1966, Gondolat.
Általános irodalom.
- 187./ BISCHOFF, Gerhard: A föld mélye. 325 p. /315. p./ Bp. 1969, Gondolat.

b./ Területi monográfiák:

188./ HORVÁTH Petró: Commentatio de initis, ac maioribus jazygum et cummanorum eorumque constitutionibus Paras 2. Geographica descriptio hodeirnorum trium districtuum: Jazygum, et utribusque, majoris videlicet, et minoris cumanie. Caput III. 245 p.

A puszták felsorolása között Szank puszta is megemlítve.

189./ ifj. PALUGYAI Imre: Jász-Kun kerületek. A külső Szolnok megye leírása. 444 p. /264-268.p./ Pest, 1854. Kiadó nélk.

Szank rövid ismertetése.

190./ FEKETE Lajos: A jászkunok története. 206 p. /49., 64., 103., 171. p./ Debrecen, 1861, Kiadó nélkül.

Jobbára közvetett, de közvetlen anyag is.

191./ KELEMEN Kajetán: Jász-Kun - Redemptio története és fejlődése a jelenkorig. 265 p. /12., 21. p./ Szeged, 1877, Erényi.

Szank területének megváltási összege.

192./ NAGY Lajos: A Jászkun birtokviszonyok fejlődése és jogi alapja. 287 p. Karczag, 1798. Spitzer.

193./ GYÁRFÁS István: A jászkunok története. III. kötet. 1301-1542-ig 795 p. /279., 626., 651. p./

Jól használható anyag.

194./ GYÁRFÁS István: A Jászkunok története IV. kötet.

1542-1686-ig. 436 p. /136., 196-197., 229., 247., 264. p./

Sok értékes adat a község középkorára.

195./ HAMUSZ István: A nagy magyar Alföld földrajzi jellemképekben. 297 p. /1-18.p./ Kecskemét, 1895, Kiadó nélkül.

A terület középkori leírása.

- 196./ FÖLDVÁRI László: Adalékok a Dunamelléki Evangélikus Református Egyházkerület történetéhez. I. rész. 384 p. /46., 52., 54., 63., 64. p./

Közvetlen anyag.

- 197./ HERENDI József: A Jász-Kun kerületek a függetlenségi harc alatt 1848 és 1849-ben. 137 p. Cegléd, 1901. Kiadó nélkül.

Közvetett anyag.

- 198./ DR. KELE József: A Jász-Kunság megváltása. 499 p. /19., 124., 143. p./ Bp. 1904, Grill.

- 199./ Váci Egyházmegye történeti névtára I. Az intézmények története. 366 p. /13., 267. p./ Vác, 1915. Dercsényi. Szank rövid egyháztörténetét adja, értékes utalások a község középkori életére is.

- 200./ ERDEI Ferenc: Futóhomok, A Duna-Tisza köze földje és népe. 242 p. /154., 156. p./ Bp. 1937, Athenaeum.

- 201./ TATAI MOLNÁR Magdolna: A jászok és kunok története. 83 p. Szeged, 1937, Kiadó nélkül.

Térképmelléklet.

- 202./ SZABÓ Kálmán: Az alföldi magyar nép művelődéstörténeti emlékei. /Kecskemét törvényhatósági város múzeumának ásatásai./ 631 p., képpel. A XII-XIII. sz. települések tárgyi emlékei. 184 p. /10-12. p./ Bp. 1938, Országos Magyar Történelmi Múzeum.

Régészet.

- 203./ DR. SZARKA Gyula: A váci egyházmegye történeti földrajza a török hódítás korában. 151 p. /88. p./ Vác, 1940. Kiadó nélkül.

Szank lakatlan terület.

- 204./ DR. FÉLEGYHÁZI József: A váci püspökség a tatárjáráskor.
159 p. /155-159.p./ Vác, 1943, Kiadó nélkül.
Közvetett anyag.
- 205./ FENYVESSYNE GÓHER Anna: Kecskemét és Kiskunság 1919.
vörös lobogója alatt. 132. p. Kecskemét, 1959.
Több, Szankra vonatkozó utalás is.
- 206./ SASHEGYI Oszkár: Munkások és parasztok mozgalmi Magyar-
országon 1849-1967-ig. Iratok /199-es irat/.
534 p. Bp. 1959, Akadémia.
- 207./ ASZTAIOS István - SÁRFALVI Béla: A Duna-Tisza köze me-
zőgazdasági földrajza. 394 p. Bp. 1960, Akadémia.
- 208./ Dr. HEGYKEY Gyula: Jellemző embertípusok Kecskeméten
és környékén. 120 p. Kecskemét, 1961, Bács-Kiskun megyei
Nyomda.
Antropológia.
- 209./ CSIKI Gábor: A Duna-Tisza köze mélyszerkezetei és ős-
földtani viszonyai a szénhidrogénkutatások tükrében.
125 p. /19-36. p./ Bp. 1963, Akadémia.
- 210./ KISS József: Jászkunsági agrármozgalmak a kiegyezéstől
a millenniumig /1867-1895/. 144 p. /8., 90., 138., 140.p./
Bp. 1968, Akadémia.
- 211./ DR. VÖLGYI László - SUBA Sándor - BALLA Kálmán -
DR. CSALAGOVITS István: Magyarország szénhidrogén tele-
pei, Algyő. 423 p. /420-421. p./ Bp. 1970, OKGT.
- 212./ SIMON Béla: Olajbányászok a Nagyalföldön. Szénhidrogén-
kutatás és termelés a magyar Alföldön 1971-ig. 246 p.
Szolnok, 1972.

Megyei monográfiák

- 213./ GALGÓCZI Károly: Pest-Pilis-Solt-Kiskun megye monographiája I-III. kötet. /248., 275., 408. p./ Bp. 1876-1879. /III. kötet 242., 257-267.p./
A község rövid története is.
- 214./ DR. BOROVSZKI Samu: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I-III. kötet. /I. kötet: 491 p. 26., 133. p. II. kötet: 577 p. 171., 213., 388. p./ Bp. 1910, Akadémia.
- 215./ FRÜCHWIRT Mátyás - DÖMJÉN Miklós: Pest megye Trianon. Szank utolsó 10 éve fejlődését részletezi.
- 216./ CSATÁR István - DR. HOVHANNESIAN Eghia - OLÁH György: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogú város adattára. 172., 164., 112. p. Bp. 1939, Kiadó nélkül.
Fontos történeti adatok.
- 217./ DR. BALÁZSFALVI KISS Barnabás: Pest megye adattárai V. rész. Kecskemét törvényhatósági j. város. 230 p. /12-13. p./
- 218./ CSÁKI Lajos: Negyedszázad. 175 p. Kecskemét, 1970, Bács-Kiskun megyei Tanács VB.
1944. utáni eseményeket ismerteti.

d./ Városi monográfiák

- 219./ SZERELEMHEGYI Tivadar: Kiskun-Félegyháza város monographiája. 314 p. 79-80., 108., 114., 192. p. Nagykanizsa, 1882, Ottinger.
Konkrét és általános utalások Szank község területére.

- 220./ TOOTH János: Kis-Kun-Halas város története. 124 p.
Nagykőrös, 1861, Kiadó nélkül.
- 221./ NAGY SZEDER István: Adatok Kis-Kun Halas Város történetéből. 380 p. /49. p./ Kiskunhalas, 1923, Hungária.
Jól használhatók a Halas határterületére és a
Duna-Tisza közére vonatkozó topográfiai adatok.
- 222./ NAGY SZEDER István: Kiskun-Halas Város Története
Oklevéltárral I-II. /?/ 19., 48., 82., 94., 166. p./
Kiskunhalas, 1926, Kiadó nélk.
Jól használható anyag újszerű adatközlés.
- 223./ NAGY SZEDER István: Kiskun-Halas város gazdaságtörténete 132 p. /33. p./ Kiskunhalas, 1935, Széchenyi Könyvnyomda.
Természeti viszonyok, gazdasági élet.
- 224./ KATONA József: Szabados Kecskemét, Alsómagyarország
első mezővárosa története. 144 p. Pest, 1834, Trattner.
Másodrendű irodalom.
- 225./ HORNYIK János: Kecskemét város története oklevéltárral.
I-IV. kötet. /1. köt.: 254., 279. p., 3. kötet: 292-93.,
510. p./ Kecskemét, 1860-1866, Szilády.
Fontos utalások a kun területekre.
- 226./ Ifj. BAGI László: Kecskemét múltja és jelene. 214 p.
/12., 13., 34. p./ Kecskemét, 1896, Kiadó nélk.
- 227./ HORNYIK János: Kecskemét város gazdaságfejlődésének
története. 130 p. /43., 52-54., 57-58., 60., 65. p./
Kecskemét, 1927, Hungária.
Több konkrét adat Szank történetéhez.
- 228./ BORS Károly: Kunszentmiklós város történelmi adatai.
327 p. /118-119., 132., 143., 217-218., 255., 283.p./
Kunszentmiklós, 1892, Bors Könyvnyomda.
Értékes adatok Szank község múltjáról.

229./ VARGA Ferenc: Szeged város története. 314 p. /133. p./
Szeged, 1877, Bürger.

A kun pusztákra utal a Hunyadiak korából.

230./ REIZNER János: Szeged története. I. kötet. A legrégibb
időktől a XVIII. század végéig. 398 p. /153-154.p./
Szeged, 1899.

Mint bérelt pusztáról tesz említést.

231./ SZÜTS Mihály: Szeged mezőgazdasága. 464 p. /24-28.p./
Szeged, 1914. Traub.

Mint bérelt területről tesz említést.

232./ OLTVAI Ferenc: Szeged múltja írott emlékekben. 1222-
1945. 357 p. /27-28.p./ Szeged, 1968, Szegedi Nyomda.

Mint használt területről tesz említést.

e./ Szépirodalmi kötetek

233./ NAGY CZIROK László: Pásztorélet a Kiskunságon. 382 p.
Budapest, 1959, Gondolat.

Életmód.

234./ NAGY CZIROK László: Budártüzek mellett. /Kiskunsági
anekdoták és népi alakok. /299 p., /279-298.p./
Budapest, 1963, Gondolat.

235./ NAGY CZIROK László: Betyárélet a Kiskunságon. 336 p.
/11., 70., 141., 163., 170., 172., 225., 226., 250-251.,
255., 259., 260. p./ Bp. 1965, Magvető.

A Kiskunság betyár alakjainak és "működésüknek"
ismertetése.

4./ Tanulmányok

236./ DR. MÁTYUS SZ. József: Szank község földrajza. 65 p.
Szeged, 1948.

A község legjelentősebb összefoglaló munkája. Fő-

leg a földrajzi és természeti vonatkozásait tárgyalja, de kitér a történeti ismertetésre is. Különösen értékesek a mellékelt térképek. Értékes, jól használható anyag.

237./ Jász-kun kerületek első szabados örömnépei. 118 p.
Pest, 1845. Landerer.

Közzetett irodalom.

238./ HORNYIK János: Kecskemét viszonya Kiskunsághoz. = Uj Magyar Múzeum, III. évf. I. kötet. 324-343. p. Szerk.: Töldy Ferenc. Pest, 1853, Emich Gusztáv Könyvnyomda.

Szank említése elhelyezkedése szemszögéből.

239./ VAHOT Imre: Kecskemét és a kecskeméti puszták. = Magyarország és Erdély képekben. I. kötet. 161 p. /83-126.p./
Pest, 1853, Kiadó nélkül.

Élet a kiskunsági tanyavilágban.

240./ GYÁRFÁS István: A jászkunok nyelv és nemzetisége. = Értekezések a történelmi tudományok köréből. 10. kötet. Szerk.: Pesty Frigyes. Bp. 1883, Akadémia.

Nyelvészeti és néprajzi értekezés.

241./ GYÁRFÁS István: A jász-kunok személyes és birtokviszonyainak történeti és jogi fejtegetései. 98 p. /15., 52.p./
Bp. 1883, Pesti Könyvnyomda.

Szank területének megváltási árát közli.

242./ DONGÓ Orbán: A kiskunfélegyházi nyelvjárás. 45 p.
Szeged, 1911, Kiadó nélkül.

Kunsági nyelvjárás.

243./ MADARASSY László: Nomád pásztorkodás és kecskeméti puszták. 66 p. Bp. 1912, Kiadó nélkül.

Központi irodalom a pásztorelet korára.

244./ DR. LAKOS Béla: Kecskemét gazdasági fejlődése. 41. p.
Bp. 1913, Politzer.

Általános értelemben felhasználható irodalom.

- 245./ GESZTEI Nagy László: A kecskeméti tanyavilág. = Szépirodalom, II. évf. 11-12. sz. 480 p. /372-376.p./ Szeged, 1928. Kiadó nélkül.
Csak közvetett utalások.
- 246./ SZABÓ Kálmán: A jószág jegye és beillege Kecskeméten. /Különlenyomat a Népélet Értesítő, 1932. évi 3-4. sz./ 7. p. Kecskemét, 1933, Kiadó nélk.
A Kiskunság pásztorélete..., használatos megkülönböztető jegyek.
- 247./ SZABÓ Kálmán: Kecskemét szőlő- és gyümölcsstermelésének múltja. 84 p. Kecskemét, 1934, Katona József Társaság. Mezőgazdaság.
- 248./ LIPÓTTY Sándor: Kecskemét törvényhatósági város birtokszerzése és a szabad királyi városság kérdése. 94 p. /43-44.p./ Szeged, 1935, Kiadó nélk.
A kunpuszták térképes ábrázolása.
- 249./ DR. SZABÓ Kálmán: Kecskeméti tanyák. 108 p. Kecskemét, 1936, Kecskeméti Lapok.
Az alföldi tanyarendszer kialakulásáról, a tanyai életmódról.
- 250./ A kunok 700 éves betelepítésének emlékére rendezett Jász-Kun Kongresszus. 84 p. Budapest, 1939, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék közönsége kiad.
- 251./ DR. SZENTESI TÓTH Kálmán: Történelmi emlékek a Jászkunság és Karcag múltjáról. 160 p. /192.p./ Karcag, 1940, Kertész József Könyvnyomda.
"Pusztá-Bank"
- 252./ MÉSZÖLY Gedeon: Szanktól Arany Jánosig, avagy mi az az ethnographiai hitel. = Nép és Nyelv. /Néprajz-, nyelvészet- és irodalomkedvelők folyóirata. /1944, IV. évf. 1-6. sz. /1-21.p./
1805. május 13. Bodoglár, Szank, Majsa határmegjelölése.

- 253./ A Duna-Tisza közti Földművelésügyi Tanács jelentése az 1947. évről. Kecskemét, 1947. /?/
Mezőgazdaság.
- 254./ Hazafias Népfront Bács-Kiskun megyei Bizottsága: Bács-Kiskun megye 10 éve /1945-1955/. 16 p. Kecskemét, 1955.
- 255./ DR. DANK Viktor: A délalföldi neogén medence részek, rétegtani viszonyaik és kapcsolatuk a dél-baranyai és jugoszláviai területekhez. = Földtani Közlöny, Budapest, 1963. XCIII. kötet. 3. füzet. 304-324. p.
Bányászat.
- 256./ DR. BALOGH László - PÁL László: A Bács-kiskunsági református egyházmegye 10 éve /1952-1962/. 106 p. /10.p./ Kecskemét, 1964, Bács-Kiskun Nyomda.
A fiók-egyházközségek felsorolása.
- 257./ MÉSZÁROS László: Kiskunfélegyházi Krónika. Kiskunfélegyháza, 1964, Kiadó nélkül. 36 p. /6.p./
Régészet.
- 258./ DR. DANK Viktor: A délalföldi neogén medencerészek rétegtani viszonyai és kapcsolatuk a dél-baranyai és jugoszláviai területekhez. = Földtani Közlöny, Bp. 1965. XCV. kötet. 2. füzet 124-139. p.
- 259./ Bács-Kiskun megyei Tanács VB. Kecskemét: Bács-Kiskun megye tanácsainak gazdálkodása /1961-1964/ és az 1965. évi feladatok. 106 p. /87. p./ Kecskemét, 1965.
- 260./ DR. VÁNDORFI Róbert: Az alföldi szénhidrogén telepek és azok földtani jellemzése. = Földtani Közlöny, Bp. 1965. XCV. kötet. 2. füzet. 164-182. p.
Bányászat - térképmellékletek.
- 261./ DANK Viktor: Szeged környéki szénhidrogén kutatások. = Bányászati Lapok, Bp. 1966, 99. évf. 2.sz. 122-132.p.
Szank mező rétegtani szerkezetének ismertetése.

- 262./ JUHÁSZ Árpád: Szank és környékének harmad időszaknál. idősebb földtani képződményei. = Földtani Közlöny, Bp. 1966. XCVI. kötet. 4. füzet. 427-435. p.

Geofizikai térképek - földtani vizsgálódás.

- 263./ F. TÓTH Pál: Kiskunfélegyházi járás. Járások, városok Bács-Kiskun megyében. Kecskemét, 1966. p. nélk.

Földrajzi utalások.

- 264./ DR. SZABÓ Pál: Új élet a bugaci pusztán. - Föld és Ég. 1967. II. évf. 6. sz. 170-172. p.

Természeti viszonyok.

- 265./ DR. LETTRICH Edit: Kecskemét és tanyavilága. /Földrajzi tanulmányok./ 180 p. Bp. 1968, Akadémia.

Természeti viszonyok, talajfelszín, utalás a tanya-rendszer kialakulására.

- 266./ DR. SZILÁGYI Tibor: Adatok Kecskemét éghajlati megfigyeléseihez és klímájához. = Kecskemét 1368-1968. Szerk.: Heltay Nándor. 351 p. /9-15. p./ Kecskemét, 1968.

- 267./ SZODFRIDT István: Kecskemét környékének erdői, erdőtársulási és ökológiai viszonyai. = Kecskemét 1368-1968. Szerk.: Heltay Nándor. 357 p. /23-39.p./ Kecskemét, 1968.

- 268./ GEMES Balázs: Kecskemét környéki pásztorélet és a bugaci szabadtéri néprajzi gyűjtemény. = Kecskemét 1368-1968. Szerk.: Heltay Nándor. 357 p. /189-222.p./ Kecskemét, 1968.

- 269./ KONCZ István: Kecskemét környékének madárvilága és madár-ritkaságai. = Kecskemét 1368-1968. Szerk.: Heltay Nándor. 357 p. /222-233.p./ Kecskemét, 1968.

- 270./ Magyar Szocialista Munkáspárt Bács-Kiskun megyei Bizottsága. Propaganda és Művelődésügyi Osztálya: Megyénk felszabadulási eseményeinek vázlatos áttekintése /1944. október 12- 1944. nov. 14./ 64 p. /8. p./ Kecskemét, 1969.
1944. okt. 22-én szabadult fel Szank község.

- 271./ JUHÁSZ Árpád: Duna-Tisza köze mélységi magmás és metaform képződményei. = Földtani Közlöny, Bp. 1960. 99. köt. 4. füzet. 320-336. p.

Földtani szerkezet vizsgálata.

- 272./ F. TÓTH Pál: Negyedszázad Bács-Kiskun megyében. 36 p. Kecskemét, 1970, Kiadó nélk.

Általános jellegű irodalom.

5./ Kéziratos tanulmányok

- 273./ FARAGÓ Károlyné: Héjjas-különítmény tevékenysége Kecskeméten és környékén. /Szakdolgozat./ Tázlár, 1965. 32 p.

- 274./ KŐHEGYI István: A szanki református egyház története. /Kézirat./ Református Egyházközségi Könyvtár, Kecskemét, Á-32. Szank, 1968.

- 275./ NKFV Szanki Üzemek: BECSEK Béla - PACZUK László - SOMOGYI László: Üzemi Ismertető. Szank, 1971. /Kézirati tanulmány./

- 276./ BÁLINTNÉ MIKES Katalin: Így kezdődött... Dokumentumgyűjtemény Bács-Kiskun megye 1944-45. évi történetéhez. Kézirat. /211. irat/

1945-ös földreform Szankra vonatkozó adatokkal ellátva.

6./ Cikkék

- 277./ DR. SZLÁVIK Imre: Az úgynevezett pusztakeresők /redemptionális/ perekről. Adalékok a jászkun jogviszonyok fejlődéséhez. = Kiskunfélegyházi Híradó, 1882. dec. 3. I. évf. XXXIII. sz. p. nélk.

Általános jellegű irodalom.

- 278./ Megyei közgyűlés, Félegyháza. = Társadalmi Hetilap,
1883. 81. évf. 11. sz. p. nélk./
Közigazgatási átrendezéssel kapcsolatos utalások.
- 279./ Levelezés. = Félegyháza, 1883. I. évf. 49. sz. p. nélk.
Gazdasági élet.
- 280./ Szank község legelő elkülönítési ügye. = Félegyháza és
Vidéke. Félegyháza, 1887. I. évf. 1. sz. p. nélk.
Adatok az önálló községgé alakuláshoz.
- 281./ A megyei számvezetői tisztség jelentése. = Félegyháza
és Vidéke, 1887. I. évf. 1. sz. p. nélk.
Pénzgazdálkodás.
- 282./ Az összes redemptionális tekintetes közbirtokossághoz
Kunszentmiklóson. Emlékirata Szank községnek a birtok-
felosztási ügyében. = Félegyháza és Vidéke. Félegyhá-
za, 1888. II. évf. 18. sz. p. nélk.
Adatok az önálló községgé alakuláshoz.
- 283./ Csatolt puszták. = Félegyházi Hirlap. Félegyháza,
1888. VI. évf. 26. sz. p. nélk.
- 284./ Szank község tagosítási ügye. = Félegyháza és Vidéke.
Félegyháza, 1888. II. évf. 31. sz. p. nélk.
Kunszentmiklós - Szank közötti vita rendeződése.
- 285./ Jász-kun községek. = Félegyházi Hirlap. Félegyháza,
1888. VI. évf. 43. sz. p. nélk.
Általános érvényű utalások.
- 286./ A jász-kun községek regálé ügye. = Félegyháza és Vidé-
ke. Félegyháza, 1888. II. évf. 46. sz. p. nélk.
Személyes adózás.
- 287./ A szanki tanítók fizetésének rendezése. = Félegyháza
és Vidéke. Félegyháza, 1888. II. évf. 48. sz. p. nélk.
Pénzügy.

- 288./ Tisztújítás Szankon. = Félegyháza és Vidéke. Félegyháza, 1888. II. évf. 439. sz. p. nélk.
- 289./ Tisztújítás eredménye Szankon. = Félegyháza és Vidéke. Félegyháza, 1888. II. évf. 52. sz. p. nélk.
- 290./ Természeti csapás Szankon. = Félegyháza és Vidéke. Félegyháza, 1889. III. évf. 1. sz. p. nélk.
Mezőgazdálkodás.
- 291./ Per a kunszentmiklósi egyetemes közbirtokosság ellen. = Félegyháza és Vidéke. Félegyháza, 1889. III. évf. 41. sz. p. nélk.
Kunszentmiklóstól való elszakadással kapcsolatban.
- 292./ Száj- és körömfájás a Kiskun-alsójárásban. Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1891. IX. évf. 40. sz. p. nélk.
Állategészségügy.
- 293./ Falutelepítés. = Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1892. X. évf. 44. sz. p. nélk.
- 294./ Félegyháza - Majsa vasút építéséről. = Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1895. nov. 10. XIII. évf. 46. sz. p. nélk.
Szank gazdasági érdekeltsége.
- 295./ Félegyháza - Majsa vasút. = Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1895. XIII. évf. 47. sz. p. nélk.
Szank község hozzájárulása - 300 000 Ft.
- 296./ Vasútasok értekezlete. = Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1895. XIII. évf. 47. sz. p. nélk.
- 297./ Királyi Adóhivatal Kiskunfélegyházán. = Félegyházi Híradó, 1897. III. évf. 33. sz. 7. p.
Szank - pénzgazdálkodás.
- 298./ A szanki templom építéséről. = Félegyházi Híradó, 1897. III. évf. 33. sz. 7. p.

- 299./ Utépítés. = Félegyházi Híradó, 1897. III. évf. 37. sz.
6. p.

A majsai - szanki - tázlári útszakasz építése.

- 300./ Szocialisták minden felé. = Félegyházi Híradó, 1898.
IV. évf. X. sz. 5. p.

Helyi agrárszocialista mozgalomról.

- 301./ Vasútügy. = Félegyházi Híradó, 1898. IV. évf. 41. sz.
4. p.

Szank pénzbeni hozzájárulása a Félegyháza - Majsza
vasútépítéshez.

- 302./ Szanki templom. = Félegyházi Hírlap. Félegyháza, 1899.
XVII. évf. 54. sz. p. nélk.

Templomszentelés.

- 303./ A szanki templom és paplak átvétele. = Félegyházi Hir-
adó, 1899. V. évf. 41. sz. 4. p.

- 304./ Községi ingatlanárusítás. = Félegyházi Hírlap, 1902.
XX. évf. 9. sz. p. nélk.

165 kh kerül értékesítésre.

- 305./ Szank község anyakönyv-vitele. = Félegyházi Hírlap.
Félegyháza, 1902. XX. évf. 9. sz. p. nélk.

Szank anyakönyvi ügyeit Kiskunmajsán vezetik.

- 306./ A szanki új községháza felavatása. = Félegyházi Hírlap.
Félegyházi Híradó. Kiskunfélegyháza, 1904. XXII. évf.
49. sz. 4. p.

- 307./ A jászszentlászlói gazdakör hangversenye. = Félegyházi
Hírlap. Félegyházi Híradó, 1904. XXII. évf. 52. sz. 13.p.

Kulturális élet.

- 308./ "Pénzverde" Szankon. = Félegyházi Közlöny, 1905. IV. évf.
12. sz. 4. p.

Bűnügy.

- 309./ Állategészségügy. = Félegyházi Hírlap. - Félegyházi Hiradó, 1905. XXII. évf. 40. sz. 5. p.
- 310./ Szankiak ünnepe. = Félegyházi Hírlap. - Félegyházi Hiradó, 1905. XXIII. évf. 40. sz. 3. p.
Egyházügy.
- 311./ Nyugalomba vonult jegyző. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1905. XXIII. évf. 41. sz. 4. p.
Fülöpszállás, - Izsák - Orgovány - Szank - Kiskunmajsa - Dorozsma állomásokkal építendő vasút tervéről.
- 312./ Pest megyei összekötő vasút. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó. 1906. XXIV. évf. 1. sz. 4. p.
- 313./ Szanki plebánia. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1907. XXV. évf. 46. sz. 4. p.
- 314./ Ingatlanárusítás. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1908. márc. 8. XXVI. évf. 10. sz. 5. p.
500 kh került értékesítésre.
- 315./ Kecskemét-halasi gazdasági vasút. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1901. XXIX. évf. 21. sz. 4. p.
A gazdasági vasút Szankot is érinti.
- 316./ Kecskemét - kiskőrösi vasút. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1913. XXXI. évf. 8. sz. 4. p.
Az útvonal szintén érintené Szankot is.
- 317./ Gazdasági vasút a Kiskunságban. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1914. XXXII. évf. 6. sz. 4. p.
Gazdasági élet.
- 318./ Vasútügy. = Félegyházi Hírlap - Félegyházi Hiradó, 1914. XXII. évf. 31. sz. 5. p.
Szank a Kecskemét - halasi vasút megépítése mellett szavaz.

- 319./ Népgyűlés Szankon. = Félegyházi Proletár, 1919. ápr.
10. 2. p.
38 tagú tanács alakult.
- 320./ Szank Községi Földmunkatanács. = Félegyházi Proletár,
1919. ápr. 20. 2. p.
- 321./ Népgyűlés Szankon. = Félegyházi Proletár, 1919. júl.
5. I. évf. 58. sz. 3. p.
- 322./ Kitüntetések. = Félegyházi Hirlap, 1929. máj. 5. XLVII.
évf. 18. sz. 1. p.
Erdőgazdálkodás.
- 323./ Levente zászlószentelési ünnepély Szankon. = Félegyházi
Hirlap, 1930. XLVII. évf. 25. sz. 5. p.
- 324./ Csendélet Szankon. = Félegyházi Hirlap, 1931. XLIX. évf.
46. sz. 4. p.
Közbiztonság.
- 325./ Szanki országos vásár. = Félegyházi Közlöny, 1937.
XXXVI. évf. 46. sz. 3. p.
Szankon első alkalommal van országos vásár.
- 326./ Szankon megalakult a Hegyközség. = Kiskunfélegyházi Köz-
löny, 1939. I. évf. 2. sz. 4. p.
Szőlő- és gyümölcsstermelés.
- 327./ Készül a Szank - Bócsai út. = Kiskunfélegyházi Közlöny,
1940. II. évf. 42. sz. 4. p.
- 328./ A jászku ember sorsa. = Kiskunfélegyházi Közlöny, 1940.
III. évf. 49. sz. 2. p.
A török idő utáni betelepítési folyamatról.
- 329./ Kiskunfélegyháza - szanki út. = Kiskunfélegyházi Köz-
löny, 1940. II. évf. 49. sz. 5. p.

- 330./ A kiskun területek betelepítése - faluközösségek. = Kiskunfélegyházi Közlöny, 1940. II. évf. 52. sz. 2. p.
Földrajzi és néprajzi utalások.
- 331./ Jászkunság életrajza. = Kiskunfélegyházi Közlöny, 1941. III. évf. 2. sz. 3. p.
Táj, felszínrajz, utalás az életmódra.
- 332./ Községalapítások a külső pusztákon. = Kiskunfélegyházi Közlöny, 1941. III. évf. 4. sz. 3. p.
Közvetett, de jól használható irodalom.
- 333./ Villany Szankon. = Félegyházi Közlöny, 1957. II. évf. 50. sz. 3. p.
Szank villamosítása.
- 334./ A fejlődő Szank. = Félegyházi Közlöny, 1958. III. évf. 34. sz. 1. p.
Községfejlesztés.
- 335./ Át a bugaci határon. Szanki nehézségek és eredmények. = Félegyházi Közlöny, 1958. III. évf. 42. sz. 4. p.
Közlekedés - közigazgatási nehézségek.
- 336./ A járási közegészségfejlesztő programja. = Félegyházi Közlöny, 1960. V. évf. 1. sz. 1. p.
Kultúrotthon építés.
- 337./ Községről községre: Szank. = Félegyházi Közlöny, 1961. VI. évf. 43. sz. 1. p.
Gazdasági és kulturális vonatkozású utalások.
- 338./ Hírek Szankról. Félegyházi Közlöny, 1962. VII. évf. 1. sz. 1. p.
Többirányú gazdasági, kulturális tudósítást tartalmaz.

- 339./ Községről községre: Szank. = Félegyházi Közlöny, 1962. VII. évf. 32. sz. 1. p.

Gazdasági és kulturális vonatkozású leírás.

- 340./ Tudósítás Szankról. = Félegyházi Közlöny, 1962. VII. évf. 32. sz. 1. p.

- 341./ A szanki és Kiskunmajsai Körzeti Földművelésszövetkezet egyesítése. = Félegyházi Közlöny, 1963. VIII. évf. 52.sz. 1. p.

Kereskedelem.

- 342./ Szank a félegyházi járás olajreménysége. = Félegyházi Közlöny, 1964, IX. évf. 48. sz. 6. p.

- 343./ Nagyszabású kutatómunka Szankon. = Félegyházi Közlöny, 1965. X. évf. 12. sz. 8. p.

- 344./ Hollandi József: Gyémántfúrók alkalmazása az Alföldön. = Alföldi Olajbányász, 1965. I. évf. 1. sz. 3. p.

Szanki bányászat.

- 345./ NAGY Ottó: Gázhiradó. = Alföldi Olajbányász, 1965. I. évf. 1. sz. 4. p.

A kibontakozó olajmező munkálatairól.

- 346./ NAGY Ottó: Dunántúliak az Alföldön. = Alföldi Olajbányász, 1965. I. évf. 2. sz. 4. p.

Szakember átcsoportosítás.

- 347./ BÖRÖCZ György: A bázisnál több, az idej tervnél kevesebb. - Az Alföldi Kőolajfűrészi Üzem I. félévi tervteljesítése. = Alföldi Olajbányász, 1965. I. évf. 3.sz. 2. p.

A szanki 4-es kút kőtöréséről.

- 348./ NAGY Ottó: Változik a táj... = Alföldi Olajbányász, 1965. I. évf. 6. sz. 3. p.

A gáz- és olajmező okozta változásokról - kép mellékletek is.

349./ Szank fejlődéséért. = Félégyházi Közlöny, 1966. XI. évf. 40. sz. 1. p.

Községfejlesztés.

350./ DR. VÖLGYI László: A szénhidrogénkutatás 1965-ben. = Alföldi Olajbányász, 1966, II. évf. IX. sz. 2. p.

A szanki medence kitermelésére vonatkozó javaslatok.

351./ MOLNÁR Béla: Kettőezer munkaóra megtakarítás a X. Kongresszus tiszteletére. = Alföldi Olajbányász, 1966, II. évf. 10. sz. 1 p.

A II. tankállomás felépítésénél.

352./ CSÁKÓ Dénes: Olajszállítás télen. = Alföldi Olajbányász. 1966. II. évf. 12. sz. 1. p.

Óvintézkedések

353./ OVAVETZ János: Beszélgetés Mezősi Józseffel, az Alföldi Kőolajfúrás Üzem igazgatójával. = Alföldi Olajbányász, 1967. III. évf. 3. sz. 1. p.

Szank sajátos geológiai viszonyainak ismertetése.

354./ Eredményes év, növekvő feladatok. /Varga Béla igazgató nyilatkozata./ = Alföldi Olajbányász, 1967. II. évf. 2. sz. 1. p.

A szanki program érintése is.

355./ CSÁKÓ Dénes: Üzembehelyezték a szanki földgázüzemet. = Alföldi Olajbányász, 1968. IV. évf. 6. sz. 1. p.

356./ LAFFERTON László: Alföldi Olajbányász Kupa. = Alföldi Olajbányász, 1968. IV. évf. 11. sz. 4. p.

Sport.

357./ XIX. Magyar Bányásznapi az alföldi olajiparban. = Alföldi Olajbányász, 1969. V. évf. 10. sz. 1. p.

NKFV. Szank - az ünnepély ismertetése, kitüntetések, jutalmak.

358./ Szanki képek. = Alföldi Olajbányász, 1969. nov. V. évf.
11. sz. 3. p.

Pillanatképek Szank életéből.

359./ VASS Gyula: Az alföldi szénhidrogénkutatás és termelés
25 éves története. = Alföldi Olajbányász, 1970. VI. évf.
4. sz. 3. p.

Utalás Szank bekapcsolódására.

360./ Kőolaj- és földgáziparunk múltja, jelene és jövője.
= Alföldi Olajbányász, 1970. VI. évf. 5. sz. 1. p.

Utalás Szank bekapcsolódására.

361./ A X. Pártkongresszus tiszteletére. = Alföldi Olajbá-
nyász, 1970. VI. évf. 10. sz. 1. p.

b./ Cikkek - Kecskeméti Katona József Könyvtár sajtóarchivuma:

Az archivum tárolási rendszerének megfelelően az évfolyam és
szám helyett tételszámot fogok közölni.

362./ VÁRKONYI Margit: Miről híres a "hirös" város és megyé-
je? = Népszava, 1958. júl. 19. 72/26.

Községfejlesztés.

363./ ANGYAL TÓTH Anna: Móricgát. = Falusi Vasárnap, 1959.
dec. 6. 2068/524.

Munkaügy.

364./ KINCSES György - LELKES István: Száguldó szankiak.
/Képek./ = Falusi Vasárnap, 1960. febr. 7. 2421/595.

Sport.

365./ KINCSES György - LELKES István: Száguldó szankiak. =
Falusi Vasárnap, 1960. febr. 14. 2473/607.

Kulturális élet, KISZ.

366./ Művelődési Ház épül Móricgáton. = Petőfi Népe, 1960.
márc. 9. 2591/633.

Kulturális élet.

367./ A szanki citerazenekar is szerepel a kulturális szem-
lén. = Petőfi Népe, 1960. márc. 8. 2686/651.

Művelődés, népművészet.

368./ PERNY Irén: Támogatásra érdemes kultúrszomj. = Petőfi
Népe, 1961. jan. 11. 5798/195.

Művelődés.

369./ A szanki citerások. = Petőfi Népe, 1961. ápr. 14.
5146/1217.

Népművészet.

370./ Művelődési Házat kap egy Bács- megyei kistelepítés. =
MTI Belföldi Hírek, 1962. ápr. 7. 7719/1770.

Kulturális élet.

371./ OLÁH Éva: Kereskedelmi szakmunkás. = Szövetkezet, 1962.
aug. 11. 8436/1944.

Kereskedelem.

372./ 100 /Száz/ éves a szanki egyházközség. = Reformátusok
Lapja, 1962. nov. 25. 9013/2085.

Egyházügy.

373./ URBÁN Ernő: Földindulás Móricgáton. = Képes Ujság, 1963,
dec. 14. 10867/2592.

Mezőgazdaság.

374./ NAGY Ottó: Olajbányászok Szankon. = Petőfi Népe, 1964.
aug. 2. 12 182/2982.

375./ DOBÓ Balázs: Az ország legnagyobb olajkútja Üllés köze-
lében. = Délmagyarország, 1964. aug. 5. 12346/3020.

Szanki bányászat.

- 376./ Olajforrás Szank határában. = Hétfői Hírek, 1964. aug.10.
12414/3042.
- 377./ BOGNÁD A hirnév küszöbén. = Szolnok megyei Népújság,
1964. szept. 6. 12478/3058.
Szanki bányászat.
- 378./ NAGY Ottó - PÁSZTOR Zoltán: Olajtartályok árnyékában. =
Szabad Föld, 1964. szept. 20. 12529/3074.
Szanki bányászat.
- 379./ Földgázkitörés Szankon, Bács megyében. = Magyar Nemzet,
1965. január 24. 13241/3281.
- 380./ Gázkitörés Szankon. = Szolnok megyei Néplap, 1965. ja-
nuár 24. 12204/3272.
- 381./ Izgalmas küzdelem Szank határában. = 1965. jan. 25.
13165/3262.
Gázkitörés.
- 382./ Ma délelőtt Szankon folytatódott a földgázkitörés he-
vessége. = Esti Hírlap, 1965. jan. 26. 13214/3274.
- 383./ Változatlan hevességgel tör fel a földgáz. = Népszava,
1965. jan. 27. 13168/3262.
- 385./ Az ötödik napon sem csillapodott a gázkitörés. = Petőfi
Népe, 1965. jan. 28. 13180/3265.
- 386./ Előkészületek a szanki gázkitörés elfojtására. = Nép-
szabadság, 1965. jan. 30. 13223/3276.
- 387./ Szombaton délelőtt elfojtotta önmagát a szanki földgáz-
kitörés. = MTI Belf. Hírek, 1965. jan. 30. 13315/3299.
- 388./ Elfojtotta önmagát a szanki földgázkitörés. = Népszava,
1965. január 31. 13374/3314.

389./ Szankról jelentik. = Hétfői Hírek, 1965. febr. 1.
13185/3267.

Szanki bányászat.

390./ Gázkitörés. = Lobogó, 1965. február 3. 13562/3365.

Kép melléklettel.

391./ Változatlanul ömlik a gáz Szankon. = Magyar Nemzet,
1965. febr. 5. 13335/3304.

392./ Változatlanul ömlik a gáz Szankon. = Népszava, 1965.
febr. 5. 13364/3312

393./ Földgázkitörés. = Képes Ujság, 1965. febr. 5. 13308/
3297.

Kép melléklet.

394./ Beomlott a szanki földgázkitörés. = Népszabadság, 1965.
febr. 10. 13312/3298

395./ Elfojtotta önmagát a szanki földgázkitörés. = Népszava,
1965. febr. 10. 13333/3303

396./ URBÁN Ernő - RUTKAI Pál: Gázkitörés! Riadó! - Magyar
Rendőr, 1965. febr. 11. 13567/3366.

Fotomelléklek.

397./ Szank: a magyar földgáz- és kőolajkutatás fontos új
területe. = Magyar Nemzet, 1965. febr. 13. 13384/3318.

398./ JAKUČS László: Különös cseppkövek. = Ország Világ, 1965.
márc. 10. 13499/3344

399./ NAGY.- PÁSZTOR: Az olajtenger partján. = Petőfi Népe,
1965. márc. 11. 13345/3329 - a

400./ Az expedíció vörös csillaga. = Pajtás, 1965. május 20.
13998/3500.

Uttörőmozgalom - képek.

- 401./ Gázriadó. = Petőfi Népe, 1965. máj. 30. 14022/3507.
Szanki bányászat, kútfúrás munkálatai.
- 402./ Tovább növelték az ország kőolaj- és földgázkészletét. = Magyar Nemzet, 1966. febr. 26. 15750/?
Szanki olajkészlet bekapcsolódása.
- 403./ Olajmezők felett. = Petőfi Népe, 1967. ápr. 2. 18043/4643.
Szanki bányászat.
- 404./ Elkészült a Szank-Üllés földgázvezeték. = Npszava, 1967. jún. 29. 18465/4759.
- 405./ Megépült a Szank-Üllés-i földgázvezeték. = Népszabadság, 1967. jún. 29. 18478/4764
- 406./ Elkészült a Szank-Üllés földgázvezeték.
- 407./ Évi egy milliárd m³ földgáz a Délalföldön. = Figyelő, 1967. jún. 26. 18586/4797
- 408./ Szank-Kecskemét közötti gázvezeték. = Petőfi Népe, 1967. aug. 13. 18687/4832.
- 409./BUSI Vince: Miért kellett meghalni? Képes Ujság, 1967. aug. 26. 18772/4848.
Egészségügy.
- 410./ Földgázt vezettek 5 kiskunsági faluba. = Szabad Föld, 1967. szept. 24. 18885/4880-a.
Életszinvonal.
- 411./ Gáz a háztartások 40-45 %-ában. = Népszabadság, 1968. dec. 24. 21060/5541.
Életszinvonal; térképmelléklet.
- 412./ SZEKERES: Makacs ember. = Népsport, 1969. dec. 22. 22780/6073
Szanki sport.

413./ Algyői földgáz Budapestnek. = Esti Hírlap, 1969. okt.11.
22373/5960.

Szanki gáz betáplálása is.

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Bevezetés	1
I. Szank természetföldrajzi viszonyai	11
II. Szank község története a legrégibb időktől a török ki- üzéséig	18
A török kiűzésétől a redemptioig /1686-1745/	38
A Jászkunság fénykora /1745-1874/	41
Szank községésítésétől a felszabadulásig /1874-1944/ . .	46
Az I. világháborús évek Szankon	53
A Tanácsköztársaság Szankon	55
Adatok a felszabadulás utáni Szank község történetéhez .	66
Községfejlesztési koncepció	68
A község jelenlegi közlekedési hálózata és regionális kapcsolatai	72
Szank község termelőszövetkezeti mozgalma /1950-1972/	73
Bányászok Szankon	80
A szanki természeti kincs értékesítésének megoldása	85
Jegyzetek	88
III. Források és irodalom /Bibliográfia/	99
A község történetének levéltári forrásai	100
A./ A levéltári források jellege, értékelése	100
Szank községre vonatkozó levéltári források felsoro- lása	102
B./ A források lelőhelyei	102
1. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kecskemét	102
2. Bács-Kiskun megyei Levéltár, Kiskunfélegyházi Részleg	105
3. Csongrád megyei 1. sz. Levéltár, Szeged	106
C./ Törvények, rendeletek	107
D./ Irattári források	107
E./ Egyéb források - Néprajzi gyűjtemények	111
F./ Forráskiadványok	114
G./ Térképek	116

III. A község történetének irodalma	117
A./ Annotált bibliográfia	117
1. Lexikonok, adattárak, helységnévtárak, schema- tismusok	117
2. Statisztikák	121
3. Monográfiák	126
4. Tanulmányok	132
5. Kézírtatos tanulmányok	137
6. Cikkek	137

15-65/1976. bhsz.

Tárgy: Forczek Zoltán
doktori szigorlata.
Melléklet: 1 db disszertáció

Dr. Szántó Imre elvtársnak
tszv. egyetemi tanár

H e l y b e n

Professzor Elvtárs!

Mellékelve Forczek Zoltán: Szank község története és bibliográfiája

.....
című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbízalni
sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét fel-
hívnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a birálat elkészítésének
és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított
harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

A mellékelte értekezést a birálat elkészítése után sziveskedjék átadni
tanszéke könyvtárosának leltárba vétel és a könyvtárban való elhelye-
zése céljából.

Szeged, 1976. ápr. 3.



Csunderlik

.....
dékán

A kiadmány hiteles:

Dr. Szántó Imre
.....
előadó

Kapták: Dr. Szántó Imre professzor

Dr. Gaál Endre docens társbíró

..... tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros